

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marjeta Hočevar

**RAZVOJ SLOVENSKEGA PARLAMENTA V PREDZADNJI LEGISLATURI
2000 – 2004**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marjeta Hočevar

Mentor: prof. dr. Janko Prunk

**RAZVOJ SLOVENSKEGA PARLAMENTA V PREDZADNJI LEGISLATURI
2000 – 2004**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

RAZVOJ SLOVENSKEGA PARLAMENTA V PREDZADNJI LEGISLATURI 2000 – 2004

Diplomsko delo se ukvarja s parlamentarizmom kot obliko demokratične vladavine in parlamentom kot odločevalsko in predstavniško institucijo na Slovenskem. Pod drobnogled smo vzeli tretje mandatno obdobje, ki se je začelo z volitvami 2000 in končalo leta 2004. Delo želi prikazati oblikovanje slovenskega parlamenta, dogajanje v njem, način sprejemanja odločitev in ga predstaviti kot politično areno, v kateri se tehtajo politični argumenti in vlečejo ključne poteze za prihodnost. Slovenski parlament, državni zbor, postavlja v osnovni teoretski koncept, prikazuje njegovo delovanje in kaže na določene posebnosti. V zaključnem delu poskuša podati prvo oceno tega obdobja in pokazati na premike, ki jih je storil državni zbor od začetka svoje samostojne poti leta 1990 do konca tretje legislature.

Ključne besede: parlament, parlamentarizem, parlamentarno odločanje, stranke.

THE DEVELOPEMENT OF THE SLOVENIAN PARLIAMENT IN THE THIRD LEGISLATURE OF 2000 – 2004

This diploma deals with issues of parliamentarism as a concept of democratic government and with parliament as a decision-making and representational institution in Slovenia. We have focused on the third legislature starting from the election 2000 to 2004. This diploma is presenting the formation of Slovenian parliament, its decision-making procedure and its role of an arena, where the main political decisions and the key features for the future are to be taken. The aim of this diploma is to put Slovenian parliament, national assembly, in the main theoretical concept, to characterise its work and present its appointed particularities. At the end we are trying to estimate this period and show the differences made since praliament's early beginnigs untill the end of the third legislature.

Key words: parliament, parliamentarism, parliamentary decision-making, political parties.

KAZALO

1. Uvod	5
2. Parlamentarizem in parlament.....	6
1.2 Slovenski parlament	12
3. Prvih deset let samostojnega parlamentarizma	17
4. Slovenski parlament v legislaturnem obdobju 2000 – 2004.....	30
5. Sklep.....	73
6. Viri in literatura	76

1. Uvod

Konec dvajsetega stoletja je Evropo zajel val nove demokratizacije, v katerega se je z vsemi svojimi silami vključila tudi Slovenija. Po spremembah ustave, še v jugoslovanski državi, in po prvih pluralnih demokratičnih volitvah leta 1990, je krmilo slovenske demokratizacije prevzel parlament, državni zbor (DZ) in vzpostavil novo obliko vladavine – parlamentarno demokracijo. V njej je postal središče političnega odločanja, kjer so se vlekli temeljne poteze gospodarskega, socialnega, kulturnega in zunanjepolitičnega razvoja mlade slovenske države. Podobno vlogo kot slovenski DZ so tudi drugod po srednji in vzhodni Evropi prevzeli nacionalni parlamenti novonastalih držav. V teh tranzicijskih državah ima parlament kot osrednja institucija v primerjavi s starimi demokracijami še posebno veliko moč, njegove funkcije in pristojnosti pa dodatno rastejo zaradi potreb pri vključevanju v evropske integracije.

Parlament je srce vsake demokratične vladavine. Predstavlja legitimno izbiro ljudstva o tem, kdo mu bo vladal in v njegovem imenu sklepal dogovore. Zaradi svoje odvisnosti od rednih volitev je v vsakem demokratičnem sistemu varovalka, ki zagotavlja oblast ljudstvu kot edinemu nosilcu suverenosti.

V Sloveniji je bilo do danes opravljenih kar nekaj politoloških in zgodovinskih študij na temo parlamentarizma. Tako imamo pred sabo kar nekaj pregledov in analiz parlamentarnega dogajanja zadnjih desetih let. Namen te diplomske naloge pa je osvetliti dogajanje v DZ v predzadnji legislaturi, v mandatnem obdobju 2000 – 2004 in poskusiti z oceno tega obdobja. Na začetku dela smo si postavili dve hipotezi:

1. Slovenski parlament od začetka samostojnega delovanja izpolnjuje temelje maksime demokratične parlamentarne prakse.
2. Demokratična praksa in poslanska politična kultura se z vsakim legislaturnim obdobjem dvigujeta, prav tako tudi kvaliteta poslanskega dela.

Metodološko gledano smo parlament najprej postavili v teoretski koncept parlamentarizma in sistema demokratične vladavine. V nadaljevanju smo predstavili kratek povzetek prvih desetih let samostojne slovenske države in DZ na osnovi že obstoječih pregledov in analiz. V tretjem delu smo na podlagi analize časopisnih člankov in dobesednih zapisov sej DZ želeli orisati parlamentarno dogajanje v mandatnem obdobju 2000 – 2004 in na koncu podati prvo oceno tega dogajanja.

2. Parlamentarizem in parlament

S pojmom parlamentarizem označujemo različne oblike moderne demokratične vladavine, v katerih igra parlament osrednjo vlogo kot središče dogajanja politike, s strankami kot glavnimi akterji (Zajc, 2004: 15). Je sistem interesnega posredovanja, ki omogoča, da se vsi, tudi najbolj nasprotujoči si interesi, pojavijo v urejenem parlamentarnem okolju. S tem postanejo jasna razmerja moči, nenadzorovan boj nosilcev interesov pa se spremeni v pregledno merjenje politične moči, kar privede do rezultatov, ki sicer ne bi bili mogoči (Ogriz v Zajc, 2004. 15).

Parlament in demokracija sta neločljivo povezana. Če vzamemo za primer najbolj enostavno, elektoralno definicijo demokracije, ki jo je postavil Schumpeter, potem je demokracija sistem, kjer posamezniki dobivajo moč odločanja na podlagi tekme za glasove, le-ta pa omogoča sprejemanje političnih odločitev (Schumpeter v Zajc, 2004: 18). Parlament oziroma skupščina, ki je logična posledica volitev, je na podlagi splošne, enake, neposredne in svobodne volilne pravice srčika demokracije, kjer se srečujejo ne le različni interesi, marveč se sprejemajo predvsem politične odločitve in odvijajo vsakokratni spopadi za prevlado interesov in političnega prepričanja. Prav tekmovanje za glasove tej instituciji daje potrebno legitimnost za njeno delovanje. Slednjo trditev potrjuje tudi dejstvo, da so države srednje in vzhodne Evrope po dvigu železne zaves, drugod po svetu pa po sestopu vojaških oblasti ali po revoluciji, najprej izvedle svobodne volitve v parlament, kar je prvi kazatelj demokratičnega prizadevanja neke družbe (Norton, 1993: 4).

O prvih oblikah parlamenta lahko govorimo že pri atenskem svetu in rimskem senatu (Zajc, 2004: 16), moderni pojem predstavništva pa se je pravzaprav uveljavil šele v srednjem veku v zvezi s stanovskimi skupščinami, katere bi lahko imenovali predhodnike parlamenta. Teža prvih oblik parlamenta je rasla z vladarjevo potrebo po denarju. S slavno Magno Carto Libertatum (1215), najstarejšim ustavnim aktom Anglije, so si takratni angleški stanovi priborili pravico, da sme kralj le z njihovim privoljenjem zvišati davščine (Testen, 2005: 11). Finance so v zgodovini postale glavni protagonist, ki je parlamentu omogočal vse večje omejevanje vladarja, saj je nalaganje davkov sčasoma postalo popolnoma odvisno od njega (Testen, 2005: 12). S tem, ko je določal kraljeve finance, je parlament dobival vse večji vpliv tudi na zakonodajo. Sprva je svoje poglede na sprejete zakone izražal v obliki peticij, potem pa polagoma pridobil tudi zakonodajno iniciativo. Kraljeve poskuse, da bi uveljavljal svojo voljo mimo parlamenta, so zadušile revolucije in državljanske vojne. Ena takih je v Angliji odstranila absolutistično dinastijo Stuartov in na prestol postavila Oranjevce, s tem pa je

Anglija postala vzorčni primer parlamentarne monarhije, kjer je pretežno politično moč dobil spodnji dom parlamenta (Testen, 2005: 13). Po angleškem modelu so se zgledovale severnoameriške države, ki so postale model parlamentarne demokracije, pa tudi kontinentalne evropske države, kar se je in se še odraža v značilnostih njihovih parlamentov.

Teorija sodobnega parlamentarizma temelji na osnovnih predpostavkah sekularne države in načelu predstavništva, enakosti in svobode državljanov, javne razprave in delitve oblasti (Zajc, 2004: 16). Ideja predstavništva je ključna, kadar govorimo o modernih demokracijah, v najširšem smislu pomeni upoštevanje interesov tistih, ki pri odločanju niso neposredno udeleženi (Pitamic v Zajc, 2004: 16). Pomeni prenos suverenosti ljudstva na predstavniško telo, ki redno nadzira svoje poslance in jih ob vsakih volitvah pokliče na odgovornost. Predstavniška demokracija je izraz kompleksne in notranje strukturirane družbe, kar preprečuje, da bi vsak posameznik lahko sodeloval pri družbenem in političnem odločanju in hkrati predstavlja pragmatični odmik od ideala neposredne grške demokracije. Izražanje volje in odločanje v predstavniškem telesu velja danes razumeti zlasti kot iskanje širokega družbenega soglasja in doseganje konsenza še posebej v določenih, za družbo pomembnih, vprašanjih (Žagar, 1991: 5). Še posebej v takšnih primerih naj bi se parlament izogibal preglasovanju z enostavno večino, kakor se sicer ugotavlja javno mnenje o dnevnopolitičnih vprašanjih. Parlament mora kot predstavniško telo celotne družbe stopiti stopničko višje in najti konsenz med obema poloma, saj bo njegova odločitev zavezovala vse člane družbe, torej tudi potencialnih 49 % tistih, ki so glasovali drugače od večine.

Parlamentarna oblika oz. naloge in pooblastila, ki so zaupane parlamentu, so običajno zapisana v ustavah ali v drugih ustavnih aktih, kot to velja za primer Velike Britanije. Oblik parlamenta poznamo toliko, kot je parlamentarnih držav. Različni so tako po svoji velikosti, trajanju mandata, zakonodajnih postopkih, načinu izvolitve, organizaciji dela kot tudi po moči in spektru politik, s katerimi se ukvarjajo. V grobem jih lahko delimo na unikameralne in bikameralne oz. na enodomne in dvodomne. Medtem ko so prvi bolj značilni za majhne države, pa tudi za vse skandinavske razen Norveške, najdemo dvodomne parlamente zagotovo v federalno urejenih in nasploh večjih državah (Herman, 1976: 3). Bikameralni parlament delimo na dva domova: zgornji je v preteklosti običajno združeval plemstvo, duhovščino in druge visoke predstavnike družbe, danes pa v njem sedijo predstavniki različnih interesov ali pa, v zveznih državah, predstavniki različnih upravnih enot znotraj države. Spodnji dom pa je že tradicionalno voljena ustanova (Herman, 1976: 3). V primerjalnih študijah demokratične ureditve delimo predvsem na temelju koncentracije moči in tako ločimo med parlamentarno in predsedniško demokracijo (Saalfeld, 1995: 95). Prvi tip, t.i. westminstrski, zaznamuje

predvsem velika odvisnost vlade od parlamenta; voditelj izvršne veje je izvoljen posredno, običajno je to predsednik zmagovalne stranke na volitvah, potrditi pa ga mora večina v parlamentu, katero v primeru večinskega volilnega sistema lahko zbere stranka sama, v državah s proporcionalnim volilnim sistemom pa zahteva koaliranje (Zajc, 2004: 140), kar dostikrat ni enostavno, omogoča pa racionalizacijo dela v parlamentu. Manjšinske vlade v sicer parlamentarnih demokracijah so prej izjema kot pravilo, najdemo jih v skandinavskih državah. Zanje je značilno, da vlada v parlamentu nima potrebne večine, s katero bi omogočala sprejemanje svojih zakonov, pač pa je vsak sklep parlamenta rezultat notranjega pa tudi družbenega konsenza, predsednik vlade pa ima funkcijo koordinacije strank in nosi pred parlamentom veliko odgovornost. Takšno oblikovanje politike seveda predpostavlja veliko homogenost in konsenzualnost družbe in je odraz visoke politične kulture (Arter, 2006: 109). Drugi tip parlamentarne ureditve imenujemo predsedniški. V takšnih ureditvah je predsednik države, ki ima v svojih rokah tudi izvršno oblast, izvoljen na neposrednih volitvah. Primer takšnega sistema nam ponuja Rusija, kjer ustava iz leta 1993 daje velika pooblastila predsedniku države (Donaldson, 2006: 236). Predsednik države imenuje predsednika vlade, ki pa ga mora spodnji del ruskega parlamenta, дума, tudi potrditi, sicer jo predsednik lahko razpusti. Дума lahko izglasuje nezaupnico vladi, vendar je predsedniku ni treba upoštevati, prav tako pa nima nobene besede pri potrjevanju posameznih ministrov in tudi ne more zahtevati njihove razrešitve (Donaldson, 2006: 237). Predsednik države v Rusiji nikakor nima absolutistične moči, bolj kot дума pa ga skoraj omejuje zgornji dom parlamenta, Svet federacij. Poleg tega, da določa osnovne smernice notranje in zunanje politike, ima veliko moč tudi v zakonodajnem postopku, saj lahko umakne podpis zakonu, s katerim se ne strinja. Tu ima parlament možnost, da takšno njegovo odločitev obide z dvotretjinsko večino v obeh domovih (Donaldson, 2006: 237). V isti koš s predsedniško demokracijo bi večina postavila tudi Združene države Amerike (ZDA), vendar Lauren Cohen Bell opozarja, da predsedniku ZDA manjkajo vsa bistvena orodja, s katerimi bi lahko avtonomno vodil vlado, saj ne more sam izbirati svojih ministrov oz. sekretarjev, ne more delovati avtonomno in nima možnosti za uveljavljanje hitrih sprememb v primeru neuspešnih programov (Cohen Bell, 2006: 195). Tako so vsa ta pooblastila v več primerih deljena med predsednikom države in kongresom. Mešanico obeh sistemov imenujemo polpredsedniški sistem, zanj pa je značilen neposredno izvoljen predsednik države, ki ima besedo tudi pri izvršni oblasti in njegova sočasna odgovornost parlamentu (Saalfeld, 1995: 95).

Zakonodajna telesa so na svojem pomenu pridobivala predvsem v 19. stoletju, vendar ne povsod enakomerno. Nekatere države se s t.i. zlato dobo parlamenta niso nikoli srečale

(Norton, 1993: 2). Vendar ta ni trajala dolgo. Industrializacija in kapitalizem, ki sta se začela z veliko hitrostjo razvijati tudi v 19. stoletju, sta povzročila porast urbanega prebivalstva brez politične reprezentacije. Skupaj z naraščanjem volilnega telesa so se pojavljale stranke, ki so združile interese velike delavske množice, ki sama ni bila sposobna artikulirati svojih potreb ali predstaviti lastnih kandidatov (Norton, 1993: 2). Stranke so začele močno vplivati na proces zakonodaje, vse bolj pa so se vanj vključevale tudi razne interesne skupine in ostale skupine pritiska. Tako je postal parlament pri oblikovanju zakonov vse bolj marginaliziran, zato znanost danes govori o zmanjševanju njegove vloge zakonodajnega telesa. Temu nasprotujejo dogajanja zadnjih 15 oz. 20 let, ko smo lahko priče nastajanju novih demokracij, kjer imajo parlamenti bistveno večjo in odgovornejšo vlogo kakor v demokracijah z dolgo in nepretrgano tradicijo (Zajc, 2004: 101, Norton 1993: 6) ter še rastejo in se razvijajo.

Novi parlamenti, ki so nastali v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja, se srečujejo z zahtevno nalogo, ki mora biti opravljena dobro in hitro. V primerjavi s starimi demokracijami zahodne Evrope morajo najprej vzpostaviti celoten gospodarski sistem, ob tem pa se soočajo še s potrebo po preoblikovanju notranje organizacije, da bi zagotovili čim večjo učinkovitost (Zajc, 2004: 101).

Kadar govorimo o parlamentu, bi bilo premalo upoštevati samo klasične funkcije letga, kot so sprejemanje in oblikovanje vlade ter nadzor nad njo. Enega najbolj celovitih pregledov nalog parlamenta je pripravil Pakenham, ki jih je razdelil v tri sklope: ustvarjanje legitimnosti, rekrutacija, socializacija in trening ter odločevalske funkcije (Norton, 1993: 7). V tej nalogi pa bomo sledili razdelitvi funkcij, ki jo je na primeru slovenskega DZ podal Drago Zajc.

Najprej se ustavimo pri funkciji ustvarjanja legitimnosti. Pojem v najširšem smislu pomeni, da je nek politični sistem z vsemi svojimi institucijami sprejemljiv za kar najširši del družbe. S tem, ko so predstavniki v parlament izvoljeni na rednih, svobodnih, neposrednih in splošnih volitvah, se kaže latentna legitimnost, katero mora parlament upravičiti z rednim in trajnim zasedanjem (Norton v Zajc, 2004: 105). Manifestnost legitimnosti pa se kaže skozi samostojno, zavestno in načrtovano obravnavanje vseh zakonodajnih predlogov in sprejemanja odločitev ter skozi spoštovanje pravne države.

V drugi vrsti predstavlja parlament širok zbir družbenih interesov. Le-ti imajo vsak svoje politične nosilce in tudi posebne zastopnike in posrednike v obliki političnih strank, te pa je javnost pripoznala za legitimne zastopnike (Zajc, 2004: 117). Tu ne moremo mimo volilnih sistemov, ki odločilno vplivajo ne samo na način sestave parlamenta, pač pa tudi na orientacijo političnega prostora. Razlikujemo med dvema tipoma volilnih sistemov.

Proporcionalni oz. sorazmernostni tip zagotavlja preslikavo oddanih glasov v parlament v enakem razmerju, kot so bili oddani na volitvah. Omejitev postavlja le volilni prag, ki omejuje vstop najmanjšim strankam. Posledica proporcionalnega sistema je sicer zastopanost širšega spektra interesov, povzroča pa veliko razdrobljenost poslancev, zaradi tega je za oblikovanje vlade potrebno sklepati koalicije, ki niso tako stabilne, kot če jih lahko postavi ena sama stranka. Drugi način sestavljanja vlade je posledica večinskega volilnega sistema, ki nagrajuje zmagovalca na volitvah, s tem ustvarja umetno večino, velik delež volivcev pa ostane brez predstavnštva (Zajc, 2004: 118). Večinski sistem tako povzroča polarizacijo političnega prostora, zmagovalna stranka pa sama postavi vlado in s tem zagotavlja njeno večjo stabilnost in učinkovitost.

Naslednja funkcija, ki jo opravlja parlament, je racionalizacija in razreševanje interesnih konfliktov. Nasprotja in konflikti so temeljna značilnost moderne družbe, so odsev njene dinamike, pospešujejo razvoj in omogočajo hitro prilagajanje spremenjenim razmeram (Zajc, 2004: 135). S tem, ko volivci v skladu s svojimi preferencami v parlament izvolijo predstavnike svojih interesov, vanj prevajajo tudi svoje konflikte. V parlamentu stranke v medsebojnem tekmovanju za doseg svojih ciljev sklepajo pragmatična zavezništva, koalicije, hkrati pa je potrebno vzpostaviti sodelovanje tudi s strankami, ki se ne uvrstijo v vlado.

Temeljna naloga sodobnega parlamenta je, da sodeluje pri oblikovanju zakonov in jih sprejema. Parlament je pravzaprav demokratična oblika zakonodajalca, legislature. Kot je zapisal Locke v svojem spisu Dve razpravi o vladanju leta 1689, predstavlja parlament zakonodajno vejo oblasti samo in edino zaradi svoje pravice, da oblikuje zakone za vse dele družbe in za vse ljudi (Norton, 1993: 1). Tudi baron Montesquieu je zakonodajno oblast opisal podobno in zraven poudaril, da je vloga parlamenta v oblikovanju začasnih ali trajnih zakonov, pa tudi v širjenju in spreminjanju le-teh. Ta funkcija je tako pomembna ravno zato, ker so zakoni za ohranitev in razvoj vsake politične skupnosti nujno potrebni; zakon je obvezujoč predpis, ki posega v položaj družbenih skupin in ureja odnose znotraj njih in med njimi. Samo z zakonom je mogoče podeljevati pravice in nalagati dolžnosti (Zajc, 2004: 171). Ta naloga je parlamentu dala ime in upravičila njegov obstoj (Norton, 1993: 1). Pomembna vloga, sorodna zakonodajni, je sprejemanje in nadzor proračuna, ki jo parlament pravzaprav izvaja že od samega začetka in so se iz nje razvile vse druge. Sprejemanje proračuna je pomemben način uresničevanja demokracije. Način njegove priprave, razprava o njem in potrjevanje v parlamentu, njegovo izvajanje v praksi in parlamentarni nadzor nad njegovim uresničevanjem zagotavljajo možnost sodelovanja širše javnosti pri urejanju splošnih družbenih razmer (Zajc, 2004: 201).

Ena klasičnih funkcij parlamenta je tudi postavljanje vlade in nadzor nad njo in njenim delovanjem. Že Montesquieu je poudaril nujnost, da mora biti zakonodajna oblast ločena od izvršne in od sodne. James Madison, eden izmed očetov ameriške demokracije, je za *Federalist Paper* povzel to misel in zapisal, da ni nobena politična resnica v večji nevarnosti kot takrat, kadar so vse tri veje oblasti, to je zakonodajna, izvršna in sodna, v enih rokah, pa četudi so le-te izvoljene. Takšno oblast lahko po njegovem mnenju povsem upravičeno imenujemo tiranijo (Baldwin, 2006: 3). Samo dejstvo, da je parlament izvoljen, še ne izpolnjuje pogojev demokratičnosti političnega sistema, če hkrati ni ločen od drugih delov oblasti in nad njimi ne izvaja nadzora. Iz tega sledi tudi edinstven odnos, ki vlada med zakonodajo in izvršilno vejo, neodvisnost in samostojnost sodne oblasti pa je že konstantna. V parlamentarnih demokracijah so vlade zaradi potrebe po racionalnem delovanju prevzele odgovornost za oblikovanje in vodenje politik, s tem pa so si privzele tudi velik del zakonodajne in druge iniciative (Zajc, 2004: 215). Mandat za sestavo vlade je praviloma zaupan predsedniku stranke, ki je v parlamentu dobila relativno večino, njegova odgovornost in odgovornost vlade pa je večja tam, kjer mora mandatarja in njegovo ekipo potrditi parlament. Še večja odgovornost pred parlamentom je zagotovljena tam, kjer predstavniško telo voli predsednika vlade iz svoje srede, kot npr. v Nemčiji, Španiji ali na Madžarskem (Zajc, 2004: 215). Parlament svoj nadzor izvaja z instrumenti, kot so delovna telesa, organizirana po ministrskih resorjih vlade, kar jim omogoča redno preverjanje dogajanja na teh področjih, redna tedenska poslanska vprašanja ter možnost splošne ali posebne razprave na določeno temo. Med najbolj učinkovite instrumente nadzora sodijo tisti, ki predstavljajo neko neposredno sankcijo za ministra ali vlado, to pa so interpelacije oz. poklicanje ministra ali celotne vlade na zagovor, nezaupnica vladi ali celo ustavna obtožba premieru ali ministru, bolj znana pod angleškim izrazom *impeachment* zaradi nekajkratne odmevne uporabe tega sredstva v ameriški politiki. Predvidena je za ugotavljanje kazenske odgovornosti v primeru kršenja zakonov ali ustave. Obtožnico v takšnem primeru lahko poda le parlament, o njej pa odloča ustavno sodišče. Ustavna obtožba je v svetu že dolgo znana, vendar se le redko uporablja, še redkeje pa je kdo prepoznan za krivega. Pogosto se zgodi, da obtoženi odstopi s položaja že med postopkom (Zajc, 2004: 226). Parlament pa sam po sebi opravlja še vrsto funkcij, ki so neformalne in na prvi pogled neočitne. Je okolje, v katerem poteka intenzivna socializacija novih poslancev, na takšen način pa se tvori posebna parlamentarna, vladna pa tudi evropska elita. Poleg tega je njegovo delovanje pomembno za politično izobraževanje državljanov ter pridobivanje podpore v javnosti za posamezne ukrepe ali javne politike, zlasti

tiste, ki imajo pomembne posledice za socialno varnost in uspešnost gospodarjenja ali pa za varnost države in urejanje mednarodnih odnosov (Zajc, 2004: 238).

Razvoj parlamentarizma sam po sebi dokazuje odvisnost njegovega napredovanja in utrjevanja od širših demokratičnih predpostavk, zlasti od spoštovanja človekovih pravic, načela pravne države in demokratične kulture. Danes se nekateri parlamenti srečujejo z novimi izzivi. Tu so razne mednarodne organizacije, kot sta Svet Evrope in Organizacija za varnost in sodelovanje, ki imata svoji parlamentarni skupščini, v katerih sedijo delegati nacionalnih parlamentov. Države Evropske unije (EU) pa se srečujejo z novim tekmečem. Evropski parlament zaenkrat res še nima pooblastil, v katerih bi se lahko primerjal s suverenimi nacionalnimi parlamenti, vendar njegova moč počasi narašča. Tako se npr. pri odločanju v EU vse pogosteje uporablja postopek, pri katerem o končni vsebini soodloča poleg Sveta ministrov tudi Evropski parlament (Hix, 1999: 89).

1.2 Slovenski parlament

Tako kot mnoge srednjeevropske in vzhodnoevropske države se tudi Slovenija šteje med mlade demokracije, ki je priložnost za oblikovanje samostojnosti ujela v splošnem valu demokratizacije, ki je zajel Evropo konec osemdesetih let prejšnjega stoletja. Vpetost v mednarodno dogajanje in odnose moči je bila pri tem ključnega pomena. Dokler v mednarodnih odnosih ni prenehala veljati logika blokavske delitve sveta in pravice obeh vojaških in političnih velesil, da v okviru svoje interesne sfere urejata odnose po svoji meri, globalne in politične spremembe v večini posameznih držav enostavno niso bile mogoče (Potrč, 2000: 70-71). Prizadevanja za demokratizacijo slovenskega političnega prostora so v okviru Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) trajala že več let pred osamosvojitvijo, najbolj očitno pa je to pokazalo spreminjanje zvezne in slovenske republiške ustave v letih 1988/1989. Te spremembe so omogočile prve demokratične volitve leta 1990, dokaj mirno odcepitev od Jugoslavije in razglasitev prve slovenske ustave.

Slovenija ima v primerjavi z razvitejšimi narodi Evrope res bolj skromno tradicijo, ni pa popolnoma brez nje. Slovenci so zavzeto in na visoki ravni sodelovali že v dunajskem parlamentu v letih 1848 - 1918 v cesarski Avstriji oz. Avstro-Ogrski (Prunk, 2002: 70), od takrat pa do danes pa so svoje poslance pošiljali še v parlament Kraljevine SHS oz. Kraljevine Jugoslavije, v letih 1921 – 1928 pa primorski Slovenci tudi v rimski parlament (Prunk in Toplak, 2005: 10). Med drugo svetovno vojno je od 3. oktobra 1943 na slovenskem ozemlju deloval partizanski Slovenski narodnoosvobodilni svet, ki ga pa težko imenujemo za pravi parlament, saj ni predstavljal celotnega naroda in ni bil izvoljen demokratično (Prunk in

Toplak, 2005: 10). Po vojni so slovenski parlamentarci zasedali na dveh koncih: na zvezni ravni v beograjski skupščini in v Ljubljani v Republiški ljudski skupščini (Prunk in Toplak, 2005: 11). Od razglasitve samostojnosti v letu 1991 Slovenci volimo poslance v samostojni DZ, od 1. maja 2004 pa pošiljamo svoje predstavnike kot enakovredna članica tudi v Evropski parlament. Slovenski delegati poleg tega sodelujejo tudi na zasedanju parlamentarne skupščine Sveta Evrope od leta 1993 in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) od leta 1992.

V skladu s zgodovinskim potekom na Slovenskem je Božo Repe celovito parlamentarno dejavnost razdelil na tri različne ravni: V času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS (v letih 1861 do 1918) lahko govorimo o lokalni parlamentarni samoupravi, čeprav so svoje poslance Slovenci v tem času pošiljali tudi v avstrijski državni zbor in jugoslovansko skupščino (Repe, 2000: 27). Prizadevanja takratne Slovenske ljudske stranke za oblikovanje deželne vlade za Slovenijo in slovenskega pokrajinskega zbora je Beograd uspel preprečiti. Nekakšno možnost posvetovalnih teles na lokalni ravni je uvedla šestojanuarska oktroirana ustava leta 1929, ki je Kraljevino Jugoslavijo upravno razdelila na devet banovin. Banom naj bi pri odločanju pomagal Banski svet, vendar je imel le posvetovalno vlogo in je bil imenovan (Prunk in Toplak, 2005: 121). Naslednja raven, kot jo imenuje Božo Repe, je raven federalnega – socialističnega parlamentarizma v letih 1945 – 1990, ki je imel svoje korenine v vojnem času. Zadnje obdobje oz. raven je raven samostojnega državnega parlamentarizma, ki je nastopila z letom 1991 (Repe, 2000: 27). V tej novi demokratizaciji, ki je sledila osamosvojitvi, je ključno vlogo matične ustanove odigral ravno parlament, kar se je dogajalo tudi drugje po vzhodni in srednji Evropi (Agh, 2000: 12). Parlament je dobil še eno vlogo – postal je osnova za nastanek drugih institucij, ki so se razvijale v skladu s parlamentarnimi principi. Vračanje k že poznanim izkušnjam zato v času slovenske demokratizacije lahko imenujemo tudi reparlamentarizacija.

Tradicionalno pojmovanje parlamenta na Slovenskem se sklada z dojetjem le-tega kot utelešenja ljudske suverenosti, zato predstavništvo pomeni veliko zavezanost volivcem. Nova slovenska ustava iz leta 1991 je uresničila velike zahteve po parlamentarni demokraciji in zato dala veliko poudarka na predstavniški DZ, spodnji dom slovenskega parlamenta, v katerega je izvoljenih 88 poslancev po proporcionalnem volilnem sistemu, njim pa se pridružita še predstavnika italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji. S skupno 90 poslanci je tako eden najmanjših, a hkrati najbolj obremenjenih predstavniških teles, saj imajo druge države v Evropi bolj »racionalizirane« parlamentarne vladavine (Zajc, 2000: 97).

O novi dobi slovenskega parlamenta lahko govorimo ob koncu osemdesetih let dvajsetega stoletja, ko so se začela zavzemanja za človekove pravice, predvsem svobodo govora. Že v tem predtranzicijskem obdobju so parlamenti nekaterih držav srednje Evrope stopali v ospredje demokratičnega dogajanja, slovenski je bil med njimi (Zajc, 2000: 96). Septembra 1989 je namreč sprejel kar 82 amandmajev k takratni ustavi in s tem omogočil začetek popolnoma drugačnega političnega sistema, kot je vladal v Jugoslaviji. Ustavna dopolnila so državljanom Slovenije zagotavljala zaščito pred kakršnokoli vojaško intervencijo ali pred razglasitvijo izrednega stanja na njihovem ozemlju, decembra pa je bil sprejet nov volilni zakon, ki je omogočil prve demokratične volitve v Sloveniji (Zajc, 2000: 97). Nova slovenska skupščina je prelomila prejšnjo delegatsko-skupščinsko tradicijo in naredila velik korak v smeri politične demokratizacije: z junijem 1991 je postala parlament samostojne države, decembra istega leta pa sprejela prvo slovensko ustavo, v kateri so določene osnovne lastnosti državnega zbora, kakor se je v samostojni Sloveniji začel imenovati predstavniški del parlamenta. Ob tem poznamo v Sloveniji še državni svet, ki je predstavništvo korporativne interesne strukture.

Ustava in zakon o vladi iz leta 1993 sta DZ določila veliko moči in nalog. Zakon o vladi določa, da je le-ta odgovorna za izvajanje politik, ki jih sprejema DZ. Ta ima tudi vpliv na oblikovanje vlade na vseh stopnjah; ne samo, da potrjuje mandatarja, ampak se mora tudi vsak kandidat za ministra najprej predstaviti pristojnemu delovnemu telesu znotraj DZ, šele nato ga potrdi tudi plenarno zasedanje parlamenta. Poleg vseh že naštetih instrumentov za nadzor nad delom vlade lahko DZ nadzoruje vlado tudi tako, da nasprotuje razrešitvi ministra, s katerim premier ne želi več sodelovati. Prav slednje ustavno določilo je precej neobičajno v primerjavi z ostalimi parlamentarnimi ureditvami in zmanjšuje homogenost vlade (Zajc, 2000: 98). Takšen poudarek na DZ je imel za posledico velika pričakovanja in pritiske po normativnem urejanju, kar se kaže v preobsežnih dnevnikih in v velikem številu izrednih sej ter izrednih postopkih. Poslanci se morajo ukvarjati s konkretnimi zadevami, o katerih bi lahko odločala vlada, to pa jim jemlje energijo in čas, da bi se lahko skoncentrirali na pomembne zakone in predloge (Zajc, 2000: 99). V ustavi prav tako najdemo velik poudarek na strankarskem zastopanju – *overpartization* (Zajc, 2000: 99), parlamentarna arena pa je zato postala prostor za uveljavljanje predvsem strankarskih interesov (Zajc, 2000: 99).

Poleg izrazite vloge DZ je za Slovenijo značilno tudi zelo veliko število strank, ki se volilnemu pragu navkljub uspejo prebiti v parlament. To povzroča veliko fragmentacijo DZ, slabo razvit koalicijski potencial ter zelo različne modele zavezništva. Na prvih demokratičnih volitvah je prag parlamenta prestopilo kar 9 strank, dve leti kasneje 8, v drugem mandatnem

obdobju jih je v DZ sedelo 7 (Zajc, 2000: 99), v letih 2000 – 2004 spet 8, volitve 2004 pa so bile uspešne ponovno za 7 strank. Pri porazdeljevanju glasov je na volivce vplivalo predvsem upoštevanje s strani stranke dejanskih družbenih sprememb in spremenjene socialne strukture; tako so moč izgubljale stranke, ki so se preveč vezale na pretekli čas in pridobivale tiste, ki so ponujale prepričljive odgovore na izzive splošne modernizacije (Zajc, 2000: 100). Nove in prenovljene stranke so imele na začetku samostojnega parlamentarizma posebne predstave o delu znotraj skupščine in o iskanju zaveznikov. Pričakovale so, da bo znotraj koalicije Demos ustvarjeno strpno in tvorno sodelovanje, vendar so zavezništvo kmalu po uresničitvi najpomembnejših ciljev programa pokopala nesoglasja glede nadaljnjega razvoja. Po drugih volitvah se je leta 1992 oblikovala velika koalicija, sestavljena iz novih in prenovljenih strank iz različnih 'duhovnih družin' (Zajc, 2000: 101). Partnerice v njej so zelo težko shajale, večkrat so glasovale tudi s strankami opozicije. S podobnimi težavami se je srečevala tudi t.i. pragmatična koalicija, sestavljena iz liberalne demokracije, ljudske stranke in stranke upokojencev. Čeprav se je od nje pričakovala velika učinkovitost, se je težko uskladila glede svojih prioritet in končno razpadla spomladi 2000, ko se je vladna ljudska stranka združila z opozicijskimi krščanskimi demokrati. (Zajc, 2000: 102). Volitve leta 2000 so izkazale zelo veliko podporo liberalni demokraciji, ki je bila tudi sicer od leta 1992 najmočnejša stranka v parlamentu. Njen predsednik, Janez Drnovšek, je oblikoval močno koalicijo spet z ljudsko stranko, z upokojensko stranko in Združeno listo socialnih demokratov, podpisal pa še programsko sodelovanje z majhno stranko mladih. Zavezništvo je v DZ podprlo kar 68 poslancev, tako je v opoziciji ostalo zelo malo poslancev, samo Socialdemokratska stranka in novonastala Nova Slovenija, ki sta se povezali v koalicijo Slovenija. Potem, ko se je Drnovšek odločil za kandidaturo na predsedniških volitvah in je vlado prevzel Anton Rop, je postajalo vse bolj vprašljivo sodelovanje ljudske stranke, ki se je večkrat pridružila opoziciji v stališčih in glasovanju, končno je tudi podprla interpelacijo zoper notranjega ministra spomladi 2004, zaradi tega pa ni bila več povabljen na vrh koalicijskih strank. Na volitvah 2004 je prvič zmagala druga parlamentarna stranka, Slovenska demokratska stranka, prej socialdemokratska stranka, ki je tudi sestavila svojo, drugačno koalicijo. Spreminjanje koalicij in koalicijskih vlad torej samo po sebi ni nenavadno niti ni nujno usodno za državo. Takšne spremembe v demokratični družbi ne morejo biti posebno pomembne in naj bi omogočale le prilagajanje spremembam (Bučar v Zajc, 2000: 102).

Naslednja značilnost slovenskega parlamenta je njegova nezadostna institucionalizacija. V prvih desetih letih svojega delovanja ni uspel racionalizirati zakonodajnih postopkov in nasploh dela v parlamentu: tako so za sprejem vsakega zakona

potreba tri branja, ki se vsebinsko sicer razlikujejo, zahtevala pa so ponavljanje obravnav v matičnem telesu in na skupnem zasedanju. Takšen postopek zagotavlja širok demokratični dialog in uveljavljanje interesov vseh poslanskih skupin, tudi najmanjših. Nekaj izboljšav v tej smeri je prinesel poslovnik, sprejet leta 2002, ki je določil, da je prvo branje predloga zakona opravljeno že s tem, ko se poslanec ta predlog preda, razpravo pa mora zahtevati določeno število poslancev (14. redna seja DZ, 2. 4. 2002). Več poudarka je bilo prenesenega tudi na matična delovna telesa, ki morajo predlog bolj natančno pripraviti za drugo obravnavo (14. redna seja DZ, 2. 4. 2002). K neracionalni organizaciji dela spada tudi nenavadno visoko število delovnih teles: v mandatnem obdobju 1992 – 1996 jih je delovalo 23, v naslednji legislaturi 26 (Zajc, 2000: 15), v mandatnem obdobju 2000 – 2004 pa ponovno 23 (DZ, 2004: 50). V obdobju 1996 – 2000 je bilo vseh sedežev v delovnih skupinah 367, tako da je povprečen poslanec DZ sodeloval v več kot 4 telesih (Zajc, 2000: 106). Tolikšna zaposlenost poslancem nedvomno jemlje energijo in čas, da bi se mogli dobro pripraviti na vsa zasedanja, na katerih morajo sodelovati. Vsem tem okoliščinam navkljub pa je bil DZ zelo uspešen pri sprejemanju zakonov. V letih 1992 – 1996 je sprejel 373 zakonov (Zajc, 2000: 107), v zadnji dokončani legislaturi pa skupaj z ratifikacijami kar 679 (DZ, 2004: 29). Pri zadnji številki moramo upoštevati, da je bilo od tega kar 243 ratifikacij, ki se običajno sprejemajo samo z glasovanjem, brez razprave, razen v posebnih primerih.

Slovenski parlament poleg vseh ostalih lastnosti zaznamuje tudi relativno nizka reprodukcija parlamentarne elite. Vsak parlament potrebuje določeno učinkovitost, predpogoj za to pa je institucionalno znanje, ki ga v veliki meri zagotavljajo poslanci, izvoljeni v več zaporednih mandatih (Zajc, 2000: 109). Večkrat izvoljeni parlamentarci poleg veččega razpravljanja, sposobnosti pogajanja in iskanja kompromisov posedujejo določena neformalna znanja za ravnanja v primerih, ki jih poslovnik ne določa dovolj natančno. Na takšen način se oblikuje parlamentarna elita, iz nje pa vladna in evropska elita, kar se je izkazalo leta 2004 na prvih volitvah v evropski parlament, ko so bili med 7 evroposlancev izvoljeni kar štirje parlamentarci (Delo, 14. 6. 2004: 2). Nizka profesionalnost slovenskega parlamenta ima svoj vzrok torej v dokaj majhnem deležu ponovno izvoljenih poslancev, saj je bilo leta 1992 ponovno izvoljenih le 31 oz. 12,5 % poslancev prejšnje skupščine, ki je štela še 240 poslancev, kar pa je v novem devetdesetčlanskem DZ predstavljalo 34,4 % vseh članov. Leta 1996 je bilo ponovno izvoljenih 29 oz. 32,3 % poslancev, na volitvah 2000 pa 44 oz. 48,8 % (DZ, 2004: 20). Po volitvah leta 2004 se je v DZ vrnilo 41 oz. 45,5 % starih poslancev (Delo, 9. 10. 2004: 2).

3. Prvih deset let samostojnega parlamentarizma

Slovenija je na prvega predsednika vlade, ki je zastavil vprašanje zaupnice, čakala do konca 1966, prvi poslanec, ki je odločal po svoji vesti, se je pojavil v začetku 1969, prva 25-članska skupina, ki ni hotela ravnati po kakršnih koli navodilih, je delovala v letu 1971, medtem ko se je prvo avtonomno dejanje, vredno imena slovenskega parlamenta, zgodilo septembra 1989 (Ribičič, 2000: 9).

Do današnjega dne lahko naštejemo šestnajst let samostojne slovenske parlamentarne poti, pri tem pa za mejnik vzamemo prve demokratične volitve na Slovenskem spomladi leta 1990. Bistvene poteze pa so se vlekli že kar nekaj časa prej. Konec osemdesetih let dvajsetega stoletja so v slovenskem narodu dozorela prej le slutena hotenja po lastni državi. Poleg vse večjega preizpraševanja pristojnosti federacije in republik je ključni zagon ideji o samostojni državi dala 57. številka *Nove revije*, v kateri je več avtorjev objavilo Prispevke za slovenski nacionalni program (Prunk in Toplak, 2005: 206). Oblasti so svoje nezadovoljstvo s slovenskim prebujanjem izrazile med drugim z aretacijo četverice in s procesom proti njen poletu 1988, proti kateremu je nastopila tudi takratna Skupščina socialistične republike Slovenije, a ni veliko dosegla (Prunk in Toplak, 2005: 211).

Priprave na spremembo slovenske ustave so se začele že decembra leta 1987 s predlogom Zveznega zbora SFRJ. Celo naslednje leto so potekale javne debate predvsem o nekaterih spornih določilih, ki so uvajali še bolj centraliziran sistem (Prunk in Toplak, 2005: 212). Vrhunec je vse bolj zaostreno ozračje doseglo v Majniški deklaraciji, 8. maja 1989, ki so jo podpisali Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratska zveza, Slovensko krščansko gibanje in Socialdemokratska zveza Slovenije, ki je izražala zahteve po dejanskem izražanju slovenske suverenosti in notranjepolitične liberalizacije. Tej je uradna oblast odgovorila s Temeljno listino Slovenije 22. junija, s katero se je zavzela za dejansko demokratično jugoslovansko državo. Zveza komunistov Slovenije (ZKS) se je znašla pod vse večjim pritiskom, z ene strani pod slovenskim in z druge v Beogradu. Nekaj časa je še iskala možnosti preživetja znotraj Jugoslavije, potem pa se je končno odpovedala oblasti in 27. septembra je skupščina RS sprejela dopolnila k slovenski ustavi, ki »naznanjajo začetek legalnega odhoda Slovenije iz jugoslovanske federacije« (Prunk in Toplak, 2005: 212). Predsednik skupščine, Miran Potrč, je 8. januarja 1990 razpisal volitve, ki so bile prve večstrankarske po drugi svetovni vojni. Aprila se je tako volilo, vendar še po stari ustavi iz leta 1974, torej 240 poslancev v tri državne zборе. (Prunk in Toplak, 2005: 215)

V skupščino se je prebilo 10 strank, izmed katerih je najboljši posamični rezultat dosegla prenovljena ZKS, 17 %, zmagal pa je Demos, zveza več demokratičnih strank, ki je osvojila 54 % v vseh zborih. Porazdelitev glasov znotraj Demosa je prineslo nemalo presenečenj: Slovenska demokratična zveza (SDZ), tako rekoč prva demokratična politična formacija, je dobila le 9,5 % glasov v družbenopolitičnem zboru. Največ glasov so osvojili Slovenski krščanski demokrati, 12,98 %, kar jim je prineslo tudi pravico do imenovanja mandatarja, sledila jim je Slovenska kmečka zveza z 12,5 %, Zeleni Slovenije z 8,5 %, presenetljivo malo glasov pa so volivci namenili kolesu osamosvojitvenega gibanja, dr. Jožetu Pučniku oz. njegovi stranki, samo 7,3 %. Nova skupščina se je po uspešno izbojevani tudi pravni zmagi konstituirala začetek maja 1990, za predsednika so izvolili dr. Franceta Bučarja, člana Slovenske demokratične zveze. (Prunk in Toplak, 2006: 216)

Marsikateri novi Demosovi poslanci so bili popolnoma brez izkušenj, kako se obnašati v takšni instituciji, kot je parlament, vendar so se naloge lotili z zagonom in »iskrenim hotenjem konsolidirati demokracijo« (Prunk in Toplak, 2005: 219). Po mnenju Spomenke Hribar, ene od voditeljic Demosovega poslanskega kluba, so se Demosovi poslanci nenadoma znašli v sovražnem svetu, tedanja opozicija pa pri delu skupščine ni sodelovala konstruktivno, ampak prej razdiralno, je ocenil Hubert Požarnik, poslanec SDZ (Prunk in Toplak, 2005: 220). Poslanci so nato 16. maja izvolili novo vlado. Mesto njenega predsednika so krščanski demokrati, ki so bili glede na volilni izid upravičeni do takšnega imenovanja, najprej ponudili Jožetu Pučniku, ta pa se mu je odrekel zaradi poraza na volitvah za predsednika predsedstva republike in zaradi nasveta nekaterih prijateljev iz Demosa (Prunk in Toplak, 2005: 220). Funkcijo je potem prevzel predsednik največje Demosove stranke, Lojze Peterle, in sestavil zelo številčno vlado, ki se je še vedno imenovala Izvršni svet Republike Slovenije. Spekter je bil širok, zajemal je vse stranke iz zveze, nekaj strankarsko neopredeljenih strokovnjakov ter tri posameznike iz vrst bivše vladajoče veje. Skupščina in vlada sta tako stopili na pot priprave Slovenije na popolno demokratizacijo in suverenost.

Julija 1990 je Skupščina RS sprejela deklaracijo o popolni suverenosti Republike Slovenije, katero je kljub začetnim oporekanjem podprla tudi velika večina opozicije. Predsednik skupščine, dr. Bučar, jo je predstavil kot enotno izraženo politično voljo skupščine in jo ocenil kot zgodovinski prelom in resničen prvi korak k suvereni Sloveniji, ki bo resnično samostojno odločala o svoji usodi (Prunk in Toplak, 2005: 221). Skupščina je ta mesec razpravljala o več pomembnih stvareh, odločila se je, da se ne bo izrekla o predlaganih spremembah ustave SFRJ, kjer odločanje ni demokratično in se ne upošteva enakopravnosti narodov, največ prahu pa je dvignil predlog zakona o demokratizaciji in pluralizaciji medijev,

ki je predvideval tudi nove ustanovitelje namesto bivše SZDL. Istega meseca je predsednik predsedstva RS, Milan Kučan, začel postopek za sprejem nove ustave. Razprave v skupščini so bile vroče, strani sta le težka usklajevali svoja stališča. (Prunk in Toplak, 2005: 222) Jeseni se je skupščina s polno paro lotila osnutka ustavnega zakona, ki ga je pripravila vlada. Ta osnutek je določal, kateri zvezni zakoni, sprejeti pred deklaracijo o suverenosti Slovenije, ne veljajo več in s tem močno omejili pristojnosti federacije, s čimer se pa vodstvo zvezne vlade in jugoslovanske armade nista strinjala. Slednja je oktobra demonstrativno zasedla republiški štab teritorialne obrambe. (Prunk in Toplak, 2005: 223)

Ustavna komisija, ki je intenzivno pripravljala novo slovensko ustavo, je ugotovila, da ta zaradi notranjih nesoglasij ne bo pripravljena tako hitro, kot želeno. Nastalo situacijo sta poskušala rešiti dva predloga skupščine za razpis plebiscita za samostojno Slovenijo še pred sprejemom ustave. O prvem predlogu, ki ga je 3. oktobra vložila Socialistična stranka, je skupščina sicer razpravljala, odločanje o zadevi pa preložila na konec meseca. V začetku novembra je Demos spet predlagal plebiscit, osnutek zakona o plebiscitu je bil potem 21. novembra izglasovan (Prunk in Toplak, 2005: 225). Na plebiscitu 23. decembra 1990 je odločanje državljanov republike Slovenije dalo prav optimistom, saj je za samostojno in neodvisno Slovenijo glasovalo 88,5 % vseh volilnih upravičencev. (Prunk in Toplak, 2005: 225).

Rezultat je zavezoval slovensko oblast, da v pol leta udejanji plebiscitarno odločitev. Po nekaj mesecih brezuspešnega truda z medrepubliškim dogovarjanjem o prihodnjem statusu republik znotraj Jugoslavije je skupščina sprejela resolucijo o sporazumni združitvi na dve ali več suverenih in neodvisnih držav. Isti dan je bil sprejet še 99. amandma k obstoječi slovenski ustavi, ki je zveznim organom odvzel vse pristojnosti, ki jih je nanje prenesla Slovenija. (Prunk in Toplak, 2005: 226)

Konec marca 1991 se je že lahko videlo, da ustava, s katero so Slovenci nameravali razglasiti samostojnost, morda ne bo pravočasno nared. Konec aprila je zato skupina Demosovih poslancev zahtevala izredno sejo o predlogu osamosvojitve, na njej pa se je pokazalo, da vlada ni postorila vsega potrebnega, zaradi česar je bila deležna kritike opozicije (Prunk in Toplak, 2005: 227). Kasneje se je izkazalo, da vlada na seji ni povedala vsega, saj nekateri zaupni ukrepi niso bili za skupščinsko javnost (Repe, 2001: 168).

Ker maja še vedno ni bilo znano, kako bo z ustavo, je opozicija napadla Demos z vsemi močmi, češ da se mu ne mudi nikamor, ker ima zadostno večino v skupščini, da lahko spreminja vladajoči sistem tudi brez ustave (Prunk in Toplak, 2005: 228). Do razpleta pa je prišlo zelo hitro. Še prej je prišel v slovenski parlament predsednik zveznega izvršnega sveta,

Ante Marković, prepričevat poslance, naj ne hitijo z osamosvojitvijo. Ker je govoril v srbohrvaščini, so si poslanci demonstrativno natakneli slušalke za prevod. Na pomoč je poklical še ameriškega zunanjega ministra, ki je zagrozil z nepriznavanjem s strani Združenih držav, a nobeden od njiju ni bil prepričljiv. (Prunk in Toplak, 2005: 228)

Slovenija je že 24. junija 1991 začela s postopki za osamosvojitve. Predsednik prenovljenih komunistov, Miran Potrč, je v imenu skupine poslanskih skupin predstavil deklaracijo o neodvisnosti, ki je pojasnjevala slovensko odločitev za samostojnost in neodvisnost ter se sklicevala na pravico naroda do samoodločbe, ki so jo Slovenci izrazili na plebiscitu decembra 1990. Naslednji dan je skupščina z veliko večino sprejela tri pomembne dokumente: Deklaracijo o neodvisnosti in samostojnosti Slovenije, Temeljno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter ustavni zakon za uresničitev teh listin (Prunk in Toplak, 2006: 229). Dan po tem je bila slovesna razglasitev pred nepopisno navdušeno množico na Trgu republike v Ljubljani. Predsednik predsedstva, Milan Kučan, je ob tem izrekel slavne besede, ki so se zapisale v srca mnogim: »Danes so dovoljene sanje, jutri pa je nov dan!« (Prunk in Toplak, 2005: 229)

Ta nov dan pa je prinesel hudo razočaranje. Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je v najzgodnejših jutranjih urah začela agresijo na Slovenijo. Po kratkotrajnih spopadih in nekaj uspešnih akcijah Slovenske teritorialne obrambe je diplomacija 7. julija že dosegla uspeh: določen je bil nadzor na mejah Republike Slovenije, vse enote JLA so se morale vrniti v vojašnice, Slovenija pa je morala za tri mesece opustiti vse nadaljnje osamosvojitvene ukrepe (Prunk, 2002: 209).

Kljub napetemu dogajanju je skupščina zasedala naprej in razpravljala o predlogih zakonov; eden takih je bil zakon o privatizaciji, ki se je kasneje izkazal kot usoden za Demosov obstoj, veliko vroče krvi pa je povzročil tudi predlog zakona o denacionalizaciji (Prunk in Toplak, 2005: 232). Prvi je povzročil spore znotraj Demosove Slovenske demokratske stranke, katere je mirilo samo dejstvo, da bi ob morebitnem razpadu stranke padla tudi vlada, saj bi Demos tako izgubil večino v skupščini.

Jeseni je po izteku moratorija Slovenija smela nadaljevati z osamosvojitvenimi dejavnostmi. Čas do razglasitve ustave so nekateri izkoristili za razčiščevanje notranjih gospodarskih in političnih napetosti. Tako se je novembra na kongresu na dva dela razcepila članica Demosa Slovenska demokratična zveza, kar je pripeljalo do njegovega razpada, koalicija pa je obstala predvsem iz pragmatičnih razlogov, saj še ni bila sprejeta niti nova ustava, niti ni bilo doseženo mednarodno priznanje Republike Slovenije (Prunk in Toplak, 2005: 235). Poslanci so se v decembru ukvarjali še z zadnjimi problemi ustavnega predloga.

Tako je precej prahu dvignil 55. člen, v katerem je zapisana pravica do splava. Krščanski demokrati so hoteli, da se ta člen črta, vendar so bili v svojem prepričanju osamljeni (Prunk in Toplak, 2005: 236). Ta člen je kljub temu predstavljal velik problem, saj so kar štirje poslanski klubi zagrozili, da bodo zaradi njega glasovali proti ustavi, kar je predstavljalo grožnjo, da ustava ne bo sprejeta 23. decembra, kot je zavezoval plebiscit. Opozicija je predlog ustave branila z dogovorom, ki so ga stranke sklenile pred pisanjem ustave – da namreč obsega pravic v novi ustavi ne smejo zmanjševati ter da se bodo stranke o tem sporazumele. Kljub nedokončanim pogovorom je bila zaradi časovne stiske 23. decembra sklicana seja skupščine, na kateri naj bi odločali o predlogu ustave. Poslance je na skupni seji vseh zborov najprej nagovoril predsednik skupščine in ustavne komisije, dr. France Bučar, ki je podal tudi uradno obrazložitev. Nato so sejo poslanci nadaljevali po posameznih zborih. Podpore ustavi so napovedale skoraj vse poslanske skupine, češ da ni najboljša, je pa zadovoljiva, nekatere pa so poslancem prepustile glasovanje po vesti. Predlog ustave je bil sprejet verjetno predvsem iz strahu, da ob zavrnitvi še eno leto ne more priti znova na poslanske mize. (Prunk in Toplak, 2005: 236 – 238)

Že ob sprejemu ustave so nekatere države priznale neodvisnost Slovenije, prva je bila Litva, prišlo pa je tudi obvestilo iz Evropske unije, da bo Slovenijo priznala 15. januarja 1992.

Še pred novim letom se je razšla koalicija Demos. Sklepi Demosa za članice zaveznitva sedaj niso bili več zavezujoči, sproti so se dogovarjali za nekatere skupne ukrepe. Za delo skupščine so zato prvi meseci novega leta pomenili veliko zmedo, saj ni bila sposobna sprejemati nobenih pomembnih zakonov, predvsem pa se je ukvarjala s spori med strankami. Ti so se odražali tudi v vladi. Premier Peterle se je na vsak način hotel znebiti nekaterih ministrov iz demokratske stranke, ti pa tega niso hoteli storiti. Demos je ostal le še koordinacija strank v vladi, o koaliciji res ni bilo več moč govoriti. V ozadju so že potekali pogovori o novem mandatarju, kandidatov je bilo več. Več strank si je za svojega kandidata želelo pridobiti nestranskarskega Janeza Drnovška, ta pa je očitno premišljeno tehtal svojo odločitev. Po dveh neuspešnih nezaupnicah vladi Lojzeta Peterleta, pri kateri je moral biti hkrati izvoljen novi mandatar, so levosredinske stranke poskusile še v tretje s predsednikom LDS, Janezom Drnovškom kot kandidatom in uspele. Tako je dr. Drnovšek sestavil prehodno vlado do prvih volitev. (Prunk in Toplak, 2005: 242 – 248)

S tem je z zgodovinskega odra odšel Demos. V slovensko zgodovino se bo brez dvoma zapisal s svojim širokim libertarnim in demokratičnim obnašanjem, predvsem pa po dveh neprecenljivih dosežkih: vpeljavi demokratičnega pluralističnega političnega sistema in samostojne slovenske države. (Prunk in Toplak, 2005: 248)

Nova Drnovškova vlada je bila izvoljena maja s precej široko podporo, pa tudi ostro opozicijo, vendar se je novi predsednik vlade zelo izkazal v taktiziranju in se je uspel dogovarjati tudi z opozicijo. Vlada se je potrudila, da bi skozi skupščino čimprej uspela spraviti zakon o lastninjenju in volilni zakon. Prvi je zaposloval poslance vse do jesenskih volitev. Mnenja so se kresala predvsem na osi razdelitve družbenega kapitala med državljane. Socialdemokratska stranka z dr. Pučnikom na čelu je osamljena branila stališča, da bi morali premoženje iz prodaje državnih podjetij razdeliti enakopravno med vse državljane. V zakonu, sprejetem tik pred volitvami novembra 1992, je obveljala večinska volja: t. i. certifikate so podelili vsem državljanom Slovenije, v boljšem položaju pa so se znašli zaposleni v podjetjih, zaradi razdeljevanja delnic, in tisti z višjo plačo, zaradi 50 % popusta pri nakupu delnic podjetja. (Prunk in Toplak, 2005: 251)

Z volilnim zakonom so pohiteli in ga sprejeli še pred poletjem. Zakon je določal, da bo slovenski parlament enodomen, imenoval pa se bo državni zbor. V njem bo sedelo 90 poslancev, od katerih sta dve mesti že rezervirani za predstavnika madžarske in italijanske narodne skupnosti v Sloveniji. Zakon o volitvah je določil tudi zelo zapleten sistem štetja in prerazdeljevanja glasov ter tako pripravil vse za jesenske volitve. (Prunk in Toplak, 2005: 250)

Volilna kampanja ni bila najbolj poštena. V soočanjih so si stranke marsikdaj očitale neresnice. Nekatero stranko so uporabile taktičnih manevrov – tako se je bivša stranka demokratične prenove preimenovala v Združeno listo socialnih demokratov, nekaj bivših socialdemokratov na čelu s spretnim Zmagom Jelenčičem pa se je združilo v Slovensko nacionalno stranko (SNS), obe pa sta s svojimi dejanji poskušali odtegniti glasove Pučnikovi stranki. Medijska podpora je bila videti bolj na strani LDS in Janeza Drnovška, ki sta postala tudi nesporna zmagovalca volitev. LDS je na volitvah osvojila kar 23 % glasov, z dobrim rezultatom 15 % so ji sledili krščanski demokrati. Veliko presenečenje je prinesla nacionalna stranka, ki je osvojila več kot 10 % vseh glasov in pridobila 12 mandatov, največji poraženki pa sta bili Demokratska stranka s 6 in Socialdemokratska stranka (SDSS) s 4 mandati. Za prvega predsednika republike pa je bil z veliko večino izvoljen Milan Kučan. (Prunk in Toplak, 2005: 252)

Drnovšek je koalicijo izbiral preudarno: hotel je sestaviti uravnoteženo vlado, zato je vanjo povabil krščanske demokrate, združeno listo ter socialdemokratsko stranko. Ob takšno izbiro so se obregnili mnogi: večina je kmalu opazila, da sta prava partnerja LDS in SKD, medtem ko dve ostali skoraj zunaj igre. Nekateri pa so izrazili odkrito nezadovoljstvo s tako močnim vplivom krščanskih demokratov in vnovič svarili pred rekatolizacijo in

konservativizmom (Prunk, Toplak, 2005: 253 – 255). Drnovšek si s tem ni naložil lahkega dela, vendar si je že na začetku legislature zagotovil veliko moč s tem, ko je bil za predsednika DZ izvoljen član LDS Herman Rigelnik, ki je odločno usmerjal delo parlamenta, katerega je čakalo ogromno dela. Poleg primarne zakonodaje se je ukvarjal tudi s splošnimi problemi in že takoj spomladi ustanovil dve preiskovalni komisiji, septembra pa še tretjo. Slednja je bila ustanovljena na temo povojnih množičnih pobojev in pravno dvomljivih procesih, za njenega predsednika pa je bil imenovan Jože Pučnik. Komisija je z delom začela takoj, rešitev tega področja pa se je odmikala za deset let v prihodnost. (Prunk in Toplak, 2005: 257)

Parlament se je že poleti lotil velikih tem, kot je npr. zakon o lokalni samoupravi in zakon o visokem šolstvu, še posebej prvi je vse do zadnjega ločeval strankarske poglede, obenem pa izkristaliziral razmerje moči v vladi. Slovenska ljudska stranka in krščanski demokrati so zagovarjali ustanovitev več malih občin, vladnima LDS in ZLSD pa so se v mnenju o lokalni samoupravi in o zakonu o obrambi pridružile tudi nekatere opozicijske poslanske glave. (Prunk in Toplak, 2005: 258)

Zakon o obrambi, ki ga je pripravil minister Janez Janša, je v javnosti dvignil veliko prahu, predvsem pa sprožil spor med njim in predsednikom države oz. med ostanki nekdanjega Demosa in taborom kontinuitetnih sil, katere sta predstavljala. Milan Kučan je v svojih opombah na zakon opozarjal, da bi mu moral kot vrhovnemu poveljniku zaupati tudi vpliv na kadrovske politiko in nadzor nad vojsko, Janša pa mu je namenil le bolj protokolarne dolžnosti, kot je navada v Evropi. Spor med taboroma je poglobila še Kučanova izjava o oblikovanju nedemokratičnih združb na Slovenskem, olja na ogenj pa je prilila marca 1994 afera Depala vas, v kateri so službe ministrstva za obrambo prijele domnevnega vohuna, ki naj bi z ministrstva odnašal tajne dokumente. Dogodek je sprožil vik in krik nekaterih političnih krogov, da mora minister za obrambo zaradi objektivne odgovornosti odstopiti. Pritisk na premiera je moral biti močan, da je njegovo razrešitev predlagal že tri dni po aretaciji (Prunk in Toplak, 2005: 260). Na izredni seji 28. marca 1994 so poslanci razpravljali o razrešitvi; Janši sta poleg lastne stranke podporo v DZ napovedali še SLS in SKD ter nekaj neodvisnih poslancev, pred njim pa so demonstrirali njegovi privrženci. Na koncu je precej velika večina izglasovala Janševo razrešitev, s tem pa se je končalo tudi sodelovanje socialdemokratov v vladi.

Po počitnicah je poslance z odstopom presenetil predsednik DZ, Herman Rigelnik, za njegovega naslednika pa je bil izvoljen Jožef Školč, vendar šele v tretjem poskusu, ker so mu podporo odrekli krščanski demokrati, hude kritike pa je streljala tudi SLS. Zaostreno razmerje

med LDS in SKD se je izrazilo v odstopu Lojzeta Peterleta z mesta zunanjega ministra, zaradi nastajanja monopola na ključnih oblastnih položajih, kot je sam zatrdil (Prunk in Toplak, 2005: 265), vendar je stranka na prošnjo predsednika Drnovška še naprej ostala v vladi. V času svojega odstopa je bil zelo aktiven, še posebej v dogovorih z Italijo, kar je vladi novembra prineslo predlog ustavne obtožbe s strani SLS, SDSS in SNS, ki pa na glasovanju januarja 1995 ni uspela. Decembra 1994 so potekale še prve lokalne volitve, ki pa so veliko svetnikov in županov prinesle desnim pomladnim strankam.

Naslednja velika tema parlamentarnih razprav je bilo šolstvo. Ministrstvo pod vodstvom Slavka Gabra je pripravilo sveženj zakonov, ki naj bi urejali vrsto področij v šolstvu. Na razpravi so se spet spopadli poslanci LDS, ki so zagovarjali vrednotno nevtralnno šolstvo, ter tisti iz SKD, ki so vztrajali pri vzgojni funkciji izobraževanja in krščanskih vrednotah. Sredinska beseda, npr. demokrata Toneta Peršaka, se je žal bolj malo slišala. Zakon je bil izglasovan za drugo obravnavo, potem pa za leto dni preložen. (Prunk in Toplak, 2005: 271)

Aprila je DZ razpravljal o zakonu o popravi krivic in o povojnem nasilju, ki ga je predložila Demokratska stranka. Zakon sta podprli tudi opozicijski SLS in SDSS, vendar ga je zbor zavrnil. Vlada je nato sama pripravila zakon o izdaji mrliških listov zamolčanim žrtvam vojne in povojnih pobojev. Dr. Pučnik je ob tem izrazil obžalovanje, ker Slovenija še ni prišla na civilizacijsko sprejemljivo raven, da bi žrtve vojne obravnavali zgolj kot vojne žrtve. (Prunk in Toplak, 2005: 273)

Ker sta si bili SKD in LDS ves čas na bojni nogi, tudi glede proslave ob praznovanju zmage nad fašizmom in nacizmom, so se pojavljale špekulacije, da koalicija ne bo zdržala do božiča. Pomembna politična tema v tem času pa je postala sprememba volilnega sistema. SDSS je namreč predlagala večinski dvokrožni volilni sistem, nekateri pa so ob tem ugibali, da hoče njen voditelj Janša disciplinirati in organizirati desnico. (Prunk in Toplak, 2005: 276) Razprave o tej temi so se nadaljevale spomladi.

Januarja 1996 je premier napovedal nujne reforme pokojninskega zavarovanja, katerim je nasprotovala združena lista, hkrati pa tudi razrešitev ministra za gospodarske dejavnosti, dr. Tajnikarja, na katerega je sicer čakala interpelacija. DZ je izglasoval oboje, spremembe zakona in razrešitev ministra, kar je hudo udarilo združeno listo. Njen predsednik, Janez Kocjančič, se je zato naslednji dan odločil, da se stranka umika iz koalicije, kar je prineslo dve dodatni ministrski mesti SKD. Ta je bila sedaj še bolj razpeta med udeležbo v vladi in programsko usmeritvijo pomladnih strank. Socialni demokrati so zato pritiskali na

Peterleta, naj zato podprejo predlog predčasnih volitev in nastopijo skupaj s pomladno koalicijo. Peterle je ta predlog zavrnil. (Prunk in Toplak, 2005: 277)

Spomladi se je na poslanske klopi vrnil predlog zakona o šolstvu. Vlada je predvsem na vztrajno prigovarjanje SKD v predmetnik osnovne šole vpeljala obvezni predmet verstva in etika, zaradi česar je završalo v poslanskih vrstah. Ostro so mu nasprotovali poslanci združene liste, pa tudi nacionalna stranka in demokrati in svarili pred uvedbo nečesa, kar bo postalo verouk. Nekateri, npr. Jože Pučnik, pa so opozorili na vzgojno vlogo tega predmeta, ki mora biti predvsem v morali, ne pa v enostranskem poučevanju, čemur sta se pridružila tudi dr. Bučar in Ignac Polajnar. Poslanci so na koncu izglasovali uvedbo predmeta kot neobveznega, komentatorka Dela pa je ob tem zapisala, da je mnoge pri tem zgrabil »prastrah pred šolskim srečanjem z verstvi«. (Prunk in Toplak, 2005: 280)

Po tej so se poslanci zopet vrnil na volilno temo. SDSS je konec februarja vložila v zakonodajni postopek predlog volilnega zakona na podlagi večinskega sistema, proti kateremu se je izrekla tudi LDS. Ker socialdemokrati niso uspeli s predlogom v parlamentu, so predlagali predhodni zakonodajni referendum o volilnem zakonu, pobudo za razpis le-tega pa je onemogočil predsednik DZ, Jožef Školč. Na takšno ravnanje se je hitro odzvalo ustavno sodišče in presodilo, da mora DZ dovoliti zbiranje podpisov za referendum. Razprava o razpisu in datumih se je dolgo vlekla, DZ je izrabil vse instrumente za zavlačevanje odločitve, ko pa je bilo znano, da bo SDSS zelo hitro zbrala dovolj podpisov, so poslanci LDS vložili pobudo za predlog referenduma o proporcionalnem sistemu. (Prunk in Toplak, 2005: 282) Ker DZ sam ni mogel razrešiti zapletene situacije, je bila odločitev preložena na ustavno sodišče, ki je odločilo, da mora DZ razpisati referendum o vseh treh predlogih hkrati. Tretji je bil predlog državnega sveta o kombiniranem volilnem sistemu. Debata, ki se je vlekla čez celo poletje, se je za nekaj časa ustavila ob dodatku k zakonu o referendumu, ki je prestavil njegovo izvajanje v čas po volitvah (Prunk in Toplak, 2005: 284). Maja 1996 pa se je DZ ukvarjal še z interpelacijo zoper zunanjega ministra Zorana Thalerja, katero si je prislužil zaradi nespretnega dogovarjanja z Italijo o t. i. španski kompromisu. Nezaupnica je bila ministru izglasovana predvsem ob pomoči SKD, zaradi tega pa je poslanska skupina LDS zahtevala razpustitev koalicije, vendar Drnovšek tega ni storil. Za zadnjo pomembno potezo te prve koalicije lahko štejeemo podpis vloge za vstop v Evropsko unijo začetek junija 1996. (Prunk in Toplak, 2005: 285)

V predvolilnem obdobju je bilo opaziti, kako se stranke počasi pozicionirajo. Že dlje časa se je govorilo o pomladnem trojčku, katerega naj bi sestavljale SDS, SLS in SKD, ki pa še vedno ni imel svoje prave oblike, saj se je SKD ves čas izmikala takšnemu zavezništvu.

Volilni rezultati so prinesli precejšnjo večino LDS, kar 27 % glasov, z 19,39 % ji je sledila SLS, njej pa SDS s 16,13 % glasov. Tem sta sledili SKD in ZLSD vsaka z malo več kot 9 % glasov, 3 % volilni prag pa sta komaj prestopili Demokratična stranka upokojujencev (Desus) in nacionalna stranka. Po prvih rezultatih se je kmalu začelo govoriti o dveh možnih vladah – prvo naj bi sestavila LDS in Drnovšek, drugo pa pomladni trojček z Marjanom Podobnikom iz SLS na čelu. Vendar je obema zmanjkalo po en glas do večine (Prunk in Toplak, 2005: 288). Dilema je bila razrešena drugi dan zasedanja konstitutivne seje DZ, ko je bil Janez Podobnik, predlagan sicer s strani pomladnega trojčka, z veliko večino izvoljen za predsednika parlamenta. S tem je postalo jasno, da se je ljudska stranka odločila za koalicijo z LDS. (Prunk in Toplak, 2005: 289)

Decembra je potem končno prišlo do referendumov o volilnih sistemih, ki je državljanje gotovo zelo zmedel, saj jih veliko vprašanih ni razumelo. Udeležba je bila najbrž tudi zato nizka, 37,7 %, vendar se je kasneje izkazalo, da je to običajno. Največ glasov je dobil večinski volilni sistem, 44,6 %, vendar je volilna komisija sklenila, da nobeden predlog ni zmagal, ker ni nobeden dobil več kot 50 odstotne podpore. Predlagatelji večinskega sistema so se na takšno odločitev pritožili na ustavno sodišče. (Prunk in Toplak, 2005: 289)

Nova vlada je bila izvoljena šele konec februarja 1997. Drnovškovo izvolitev je sicer že 8. januarja omogočil prestop poslanca Cirila Pucka iz SKD v LDS, kar so pomladniki označili za volilno prevaro. Koalicija LDS in SLS je potem edina dobila zadostno večino, predstavljala pa je najbolj raznorodno zavezništvo liberalno progresivne in tradicionalistično konservativne stranke, kar je od premiera zahtevalo veliko potrpežljivosti skozi vsa leta. Prvi večji spor med strankama je vzniknil ob debati o spremembi 68. člena ustave, katerega je zahteval leto prej sprejeti španski kompromis in s tem vstop v EU. Premier je na izsiljevanje SLS za dodatne koncesije v zameno za podporo ustavnih sprememb odgovoril z nadstrankarskim dogovorom o skupnem nastopu v zunanjepolitičnih ukrepih Republike Slovenije, čemur so se državniško konstruktivno pridružile tudi stranke opozicije, razen SNS. Sprememba ustave je bila tako sprejeta. (Prunk in Toplak, 2005: 293-294)

Druga polovica leta 1997 je v parlamentarnem smislu potekala precej mirno, burno razpravo pa je marca 1998 sprožil predlog SLS o ustanovitvi kmetijsko-gozdarske zbornice. Njegovo sestavo in organizacijo sta branili LDS, ki je morala plačati račun za sodelovanje SLS v vladi in predlagateljica, vse ostale stranke pa so pripravile ostre kritike na račun zbornične organiziranosti in velikih finančnih zalogajev s strani države. Predlog je nato uspel ubraniti starosta slovenske kmetijske politike Franc Zagožen. (Prunk in Toplak, 2005 : 296)

Čeprav se je pisalo že leto 1998 in je minilo osem let od prvih demokratičnih volitev, slovenska politika očitno še ni bila zrela za sprejem deklaracije o protipravnem in totalitarnem značaju komunističnega režima ter o distanciranju od njega. Predsedniku DZ Janezu Podobniku je z veliko potrpežljivostjo uspelo za podporo pridobiti podpise voditeljev vseh parlamentarnih strank, z izjemo Desusa. Do razprave na plenarnem zasedanju potem ni prišlo, kar je preprečilo vodstvo združene liste in liberalne demokracije. Je pa zato DZ organiziral javno razpravo z naslovom Odnos do preteklosti in narodna sprava – priznanje različnih pogledov kot dejanje za prihodnost, katere so se udeležili predstavniki civilne družbe ter precej izobražencev in zgodovinarjev. Skoraj malo presenetljivo je velika večina deklaracijo zavrnila in poudarjala predvsem zasluge NOB in zavračala izvedbo socialistične revolucije. Tudi razprava, ki se je nadaljevala v časopisju, ni podprla sprejemanja deklaracije. (Prunk in Toplak, 2005: 300)

Jeseni je bila koalicija postavljena na hudo politično preizkušnjo. Najprej so volivci na referendumu z veliko 78 % večino zavrnilo izgradnjo tretjega bloka Termoelektrarne Trbovlje, nato pa je še ustavno sodišče 29. oktobra izdalo odločbo, s katero je odločilo, da je na referendumu 8. decembra 1996 o volilnih sistemih zmagal večinski volilni sistem in naložilo DZ, da ta rezultat v pol leta tudi uzakoni. Toda z različnimi proceduralnimi instrumenti je združeni listi, delu LDS in majhnim parlamentarnim strankam odločitev uspelo zavleči za poldrugo leto, socialdemokrati z Janšem na čelu pa so na to ves čas spominjali in iz tega uspeli narediti nekakšen politični instrument. (Prunk in Toplak, 2005: 300)

Spomladi 1999 je ustavno sodišče zavrnilo pritožbo zagovornikov kombiniranega volilnega sistema in znova potrdilo izvolitev večinskega. S tem se je začelo novo poglavje te teme, o njej je veliko razpravljala DZ, srečevali pa so se tudi voditelji strank. Javnost je postajala sita nenehnih zapletov na poti do sprejema zakona, oglašali so se komentatorji, poslanci so izgubljali živce, svoje je povedal tudi predsednik države Milan Kučan (Prunk in Toplak, 2006: 305), ki se je zavzel za proporcionalni sistem z manjšimi popravki. Na razpravi v DZ je Anton Anderlič iz vrst LDS predlagal ustanovitev ustavne komisije, ki naj bi oblikovala skupno stališče DZ, vendar so predlagatelji večinskega sistema to pobudo zavrnilo kot sprenevedanje. (Prunk in Toplak, 2005: 304)

Že spomladi je DZ začel razpravo o nujno potrebnih reformah pokojninskega zakona. Pri tem so opozicijski poslanci izrazili nezadovoljstvo s prenehitro pripravljenim zakonom, ki ni usklajen s socialnimi partnerji. Vladna večina je kljub temu zakon uspela izglasovati v drugo obravnavo. Tako sta se celo jesen in zimo nadaljevali že stari temi – pokojninska reforma in volilni sistem. V zvezi s slednjim je bila 28. oktobra 1999 ustanovljena komisija za

volilni sistem in ustavne spremembe, ki jo je vodil predsednik DZ. SKD in SDS te komisije nista odobraval. V zadnjem branju sta ti stranki skupno tudi napadli zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, v kritikah se jima je pridružila še združena lista, vendar ne v vseh, SLS pa se je uklonila koalicijski pogodbi in glasovala za zakon, prav tako tudi stranka upokojencev (Prunk in Toplak, 2005: 309). Poslanci so kljub različnim pogledom uspeli obdržati državotvornost in tako konec leta 1999 sprejeli skupno deklaracijo o zunanji politiki Republike Slovenije, v kateri sta bila zapisana tudi vstop v evropske integracije in v NATO.

Spomladi v DZ spet ni uspelo izglasovanje večinskega volilnega sistema. Sta pa tačas javnost in časopisje dobila novo temo, namreč združevanje dveh pomladanskih strank, SKD in SLS, ki sta večkrat trdili, kako blizu in podobni sta si, a sta hkrati uspeli najti razne proceduralne in finančne zadržke. V podporo združevanju pomladni opciji se je oblikoval tudi civilno-družbeni Državlanski forum. Kmalu zatem je bil znan tudi datum združevalnega kongresa, 14. april, predsednik SLS, Marjan Podobnik, pa je Drnovška obvestil o izstopu stranke iz koalicije. Predsednik vlade je odgovoril na zahtevo po izglasovanju zaupnice vladi in razrešitvijo ministrov SLS, dan pred glasovanjem pa SDS in krščanski demokratom ponudil podporo pri sprejemanju večinskega sistema, če bosta stranki vlado podprli. Socialdemokrati in SKD ponudbe nista sprejela. Tako je bila 8. aprila 2000 vladi izglasovana nezaupnica, začel pa se je lov na novega premiera. (Prunk in Toplak, 2005: 312)

Pomladniška združitev je kljub nekaterim težavam uspela in ustvarila stranko z nekoliko zapletenim imenom: SLS SKD - Ljudska stranka. Za predsednika je bil izvoljen Franc Zagožen, zedinili pa so tudi glede predloga za novega mandatarja, ki naj bi bil dr. Andrej Bajuk. Pomladni trojček je imel zagotovljenih 45 glasov, na seji 19. aprila pa je predstavil svojega kandidata, ki pa ni bil izvoljen. LDS in združena lista sta se še vedno zavzemali za predčasne volitve, Franc Zagožen pa je bil optimističen, da jim bo uspelo in da bodo volitve jeseni potekale že po novem volilnem sistemu. Andreju Bajuku je uspelo v tretje, 3. maja, izvolitev vlade mesec kasneje pa sta omogočili poslanki SNS Polonca Dobrajc in Eda Okretič Salmič (Desus), ki sta prestopili v pomladni tabor. (Prunk in Toplak, 2005, 312 – 314)

Vlada je svoje delo začela brez običajnih 100 dni miru. Pospešeno se je lotila evropske zakonodaje in volilnega zakona. Združena stranka SLS SKD in njen predsednik Zagožen sta v sklep predlagala nekoliko spremenjen proporcionalni sistem, za katerega bi bilo potrebno rahlo spremeniti ustavo. Odločitev je bila v nasprotju z zavezujočo odločitvijo ustavnega sodišča in koalicijsko pogodbo, ostro sta mu nasprotovala tudi oba podpredsednika stranke, Lojze Peterle in Andrej Bajuk, seveda pa tudi koalicijska SDS, ki je pred odločanjem zapustila sejo DZ. DZ je z veliko večino sprejel odločitev, zaradi tega sta iz stranke izstopila

oba podpredsednika ter kmalu nato ustanovila novo krščansko-demokratsko stranko Nova Slovenija (NSi). Znotraj vlade je vladalo napeto ozračje, SDS je na internih srečanjih kritizirala ljudsko stranko. Ministri se med seboj niso uspeli dogovoriti o rebalansu proračuna, finančni minister Ivanušič pa je javno izrazil, da ne stoji za odločitvami vlade na javnofinančnem področju. Ocene v časopisih koaliciji niso bile naklonjene. Nekateri so za neuspešnost in spore krivili socialdemokrate in napovedovali, da si bo ljudska stranka v prihodnje raje izbirala drugačne partnerje. (Prunk in Toplak, 2005: 316)

Po kratkih počitnicah parlament ni mogel več storiti kaj veliko. Predsednik države se je namreč že konec julija odločil volitve razpisati za čimbolj zgoden datum, tako da je bil parlament 15. septembra razpuščen in začela se je nova volilna kampanja.

4. Slovenski parlament v legislaturnem obdobju 2000 – 2004

Legislaturno obdobje 2000 – 2004 je bilo v marsičem prelomno za slovensko politično življenje in zgodovinsko dogajanje. Spremembe v vodstvu države, katerim smo bili priča spomladi in poleti 2000, so nakazale, da se razmerja moči lahko kadarkoli spremenijo. Predvolilno mešetarjenje je potekalo v znamenju volilnega sistema, vloge znanosti, privatizacije ter raznih stavk, ki so v tem obdobju želele izsiliti kakšno koristno obljubo zase. Vlada, ki so jo nekateri imenovali kar Janševa, čeprav je bil premier Bajuk je, kot običajno, delala do zadnjega trenutka in v zadnjem tednu poskrbela za še nekaj kadrovskih zamenjav ter poskusila urediti nekatere pereče probleme, zaradi česar je bila deležna tudi kritik (Delo, 11. 10. 2000: 1).

Tokratne volitve so prinesle kar nekaj sprememb in novosti. Poslanci so konec julija 2000 sprejeli nov volilni zakon, ki je posegel v 80. člen ustave ter vanj vključil 4 % volilni prag za stranke in nekoliko spremenil preračunavanje glasov v poslanske stolčke po zmanjšanem, t.i. Droopovem količniku, ki omogoča razdelitev več neposrednih mandatov. Takšen način je preprečil strankarsko kuhinjo, ki bi posegala v prerazdeljevanje preostalih mest kandidatom mimo volivcev. Zanimivo pa je, da je kljub višjemu volilnemu pragu tokrat v parlamentu sedela ena stranka več kot v prejšnjem mandatu.

Če smo leta 1996 lahko govorili o uravnoveženosti dveh opcij na slovenski politični sceni, o pomladnem in t.i. levosredinskem bloku, je oktober 2000 prinesel veliko prednost - več kot tretjino vseh glasov in sedežev v DZ eni sami stranki, Liberalni demokraciji Slovenije. Ta je tako iz volilnega boja izšla s skoraj 36 % vseh oddanih glasov, kar se je preslikalo v 34 poslanskih mandatov. Druga največja stranka ji je sledila daleč zadaj - SDS je dosegla slabih 16 % glasov, kar se je izkazalo še vedno boljše od napovedi, vendar je v primerjavi s prejšnjo legislaturo izgubila 2 poslanca. Kot največja poraženka je iz volitev izšla SLS SKD, ki je zbrala komaj za 9 sedežev, kar je za 10 manj kot v prejšnjem mandatu. Njen predsednik, Franc Zagožen, je že pred volitvami dejal, da pričakuje podoben rezultat kot leta 1996, če pa temu ne bo tako, bo to posledica predvsem delovanja njihovih trenutnih koalicijskih partnerjev, SDS in NSi, ki sta SLS odvzeli priložnost, da bi postala stranka večine (Delo, 11. 10. 2000: 2). Po objavljenih neuradnih izidih je svoje obtožbe ponovil in še dodal, da je za rezultat kriva SDS s svojimi napadanji, ki njej niso nič koristila, je pa na njihov račun pridobila LDS. »NSi pa je po mojem mnenju napaka in če se ne bi zgodila, potem bi dobili več« (Delo, 16. 10. 2000: 2).

Svoj zmagoslavni krog so poleg LDS to leto tekle še tri stranke: združena lista je kot levosredinska stranka v primerjavi s prejšnjo sestavo DZ pridobila kar eno tretjino več glasov in tako trend obrnila navzgor. Prav tako je za presenečenje poskrbela Stranka mladih Slovenije (SMS), ki je prvič nastopala na volitvah in sicer komaj prestopila volilni prag ter si zagotovila 4 poslanske stolčke. Za največji novum volilnega dogajanja 2000 brez skrbi lahko označimo stranko Nova Slovenija (NSi), ki je v pičlih dveh mesecih od svojega nastanka uspela prepričati in mobilizirati kar dobrih 8 % volivcev. Njenemu predsedniku Bajuku tako ni ostalo reči kaj drugega, kot: »Zelo sem zadovoljen« (Delo, 16. 10. 2000: 2).

V parlament sta se poleg omenjenih uspeli prebiti še dve stranki, SNS in DeSUS, vsaka s po 4 poslanci. Uradni izidi so bili objavljeni 24. oktobra, že takoj po prvih neuradnih rezultatih pa so se v javnosti začele špekulacije o morebitnih koalicijskih partnericah.

Hkrati z ugibanji so se pojavila svarila. Marko Pečauer je v svojem komentarju »Pošastna zmaga« zapisal, da visok volilni rezultat ne prinaša samo velike moči v parlamentu, pač pa tudi veliko odgovornost. »Bolj kakor je raznorodna koalicija, bolj je v njej cvetela LDS. Prepirljivi partnerji so vedno priročno sredstvo za odvratanje suma krivde« (Delo, 17. 10. 2000: 3). Bolj kot se je bližala ustanovna seja, bolj so naslove časopisov polnile možne kombinacije »bodočih zakoncev«. Najbolj naravna in verjetna se je zdela koalicija z združeno listo, ki pa še ne bi prinesla zadostno večino v DZ, saj bi skupaj zbrali komaj polovico sedežev. Zato se je kot nadaljnja možna stranka v koaliciji pojavljala DeSUS, pa tudi mali SMS in SNS nista bili izključeni iz kalkulacij. Tisti, ki so dobro poznali Drnovškovo politično naravo in njegova prizadevanja za sredinskost koalicij, so se spraševali, koga bo postavil na desno stran tehtnice, saj običajna protiutež LDS, SLS SKD, v povolilnem obdobju ni bila videti sposobna za takšne pogovore. Znotraj stranke je nastal razkol med bratoma Podobnik in njunimi privrženci, ki so zagovarjali umik v opozicijo, ter med mlajšo strujo, katero sta predstavljala Franci But in Peter Vrisk, ki se je želela pogajati za vstop v vlado. Njen predsednik Franc Zagožen je do samega konca ostal neodločen. Proti koncu oktobra, pred prvo sejo, na kateri naj bi bila znana tudi že sestava, se je v javnosti razširilo mnenje, da SLS SKD ne bo iskala možnosti za vlado. Delo je 30. oktobra objavilo novico, da se je SLS SKD nekako le uskladila v svojih željah: mlajši so popustili Janezu Podobniku in privolili, da mu ostane vsaj ena funkcija – vodja poslanske skupine, brata pa sta podprla pogajanja z bodočim mandatarjem.

Prvo sejo DZ je 27. oktobra 2000 odprl bivši predsednik DZ, Janez Podobnik, potem pa vodenje predal starosti novih poslancev, šestinsedemdesetletnemu Jožetu Berniku, poslancu NSi. Novi zbor je najprej nagovoril predsednik države Milan Kučan. Poslancem je

odgrnil množico nerešenih zadev, katerih se morajo čim prej lotiti: Slovenija naj bi po pričakovanju še v obdobju te sestave vstopila v Evropsko unijo (EU) in Organizacijo severnoatlantske pogodbe (NATO), zato se bo morala pripraviti na življenje v evropski skupnosti narodov in čim prej sprejeti evropski pravni red. Pripraviti mora proračun za leto 2001, reforme in posodobitve javne uprave, dokončati denacionalizacijo in privatizacijo, zagotoviti razmere za odpravo sodnih zaostankov, urediti odnose s sosednjima Avstrijo in Hrvaško, urediti položaj slovenskih manjšin in odnose z državami bivše Jugoslavije (Delo, 28. 10. 2000: 1). Poslanci so po govoru opravili še nekaj formalnosti in volitev, nato pa sejo prekinili in jo nadaljevali 10. novembra, ko je bil za predsednika DZ izvoljen Borut Pahor, vodja Združene liste socialdemokratov (1. redna seja DZ, 10. 11. 2000).

Kljub temu, da je bil predsednik DZ že izvoljen, pa še vedno ni bilo znano, katere stranke bodo stopile pod isto streho. Vseh dvomov je bilo konec 16. novembra, ko so časniki objavili novico o podpisu »velike« koaliicijske pogodbe med LDS, ZLSD in SLS SKD prejšnji večer, ob predhodno podpisani pogodbi z Desusom in programskim sodelovanjem z SMS, čeprav so še dan pred tem pisali, da se v SLS SKD še vedno niso odločili, na kateri strani bodo preživeli naslednja štiri leta (Delo, 15. in 16. 11. 2000: 1). Isti dan so poslanci na izredni seji izvolili mandatarja, dr. Janeza Drnovška, tudi s podporo nacionalne stranke, ki je tako že četrtič v svoji karieri poprijel za krmilo vladne barke. Te seje pa se niso udeležili poslanci SDS in NSi, saj med parlamentarnimi skupinami ni bil dosežen dogovor o vodenju delovnih teles DZ. Stranki sta zatrjevali, da je opoziciji s tem onemogočeno kakovostno delovanje, saj mora nadzirati delo DZ in vlade. Spor se je nadaljeval, opozicija (NSi in SDS je pri njihnih zahtevah podprla SNS) je upravičeno zahtevala vodstvo obeh nadzornih teles: komisije za nadzor nad delom obveščevalnih in varnostnih služb ter komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ. Ker dogovora ni bilo, sta SDS in NSi sklenili umakniti svoje kandidate za predsednike delovnih teles, vendar so kljub temu v njih še vedno sodelovali (Delo, 22. 11. 2000: 1).

Drnovšek je kmalu izdal imena 13 ministrov nove vlade, od katerih se jih je 10 v naslednjem tednu tudi predstavilo pred pristojnimi delovnimi telesi parlamenta. Tu se je že spet zapletel v spor z opozicijskima SDS in NSi, ki sta trdili, da bi moral predlagati celotno listo ministrov, ki jih je bilo po starem zakonu 16, koaliicijske stranke pa so vztrajale, da zakon določa 2/3 potrjenih kandidatov, da vlada lahko začne z delom. Nova vlada oz. njen del je zaprisegel 1. decembra 2000 in takoj začel z delom, ki ga je bilo nemalo.

Iz Evropske unije so tačas prihajale novice, še kako pomembne za Slovenijo. Poročilo Evropske komisije o napredovanju kandidatke za vstop je Slovenijo ocenilo pozitivno, hkrati

pa seveda opozorila na zaostanke pri sprejemanju zakonodaje in še neurejena področja. To kritiko so Slovenci z veseljem sprejeli, kljub temu pa so nekateri ocene vršilca dolžnosti direktorja Urada vlade za evropske zadeve Janeza Potočnika o morebitnem vstopu Slovenije v EU že leta 2003 ali 2004 kot »zelo optimistične in preuranjene« (Delo, 10. 11. 2000: 3). Kmalu je Slovenija zaprla 13 poglavij pogajanj, izborila pa si je tudi nekaj ugodnosti, npr. prehodno obdobje pri zagotavljanju prostega pretoka storitev in začasno zaprtje tega področja (Delo, 16. 11. 2000: 3). Čedalje bolj je postajalo tudi jasno, kakšno »sizifovsko« (Delo, 24. 11. 2000: 5) delo čaka evropske glave v Nici, ki se je naglo bližala kot zaključna konferenca francoskega predsedovanja veliki družini.

Vladi je po inavguracijski seji 2. decembra pripadlo 100 dni miru, naloge pa so jo čakale, v prvi vrsti krpanje javnofinančnega primanjkljaja, ki je v danem trenutku znašal 2,5 do 3 % BDP (Delo, 2. 12. 2000: 1), kar se še komaj sklada s fiskalnimi maastrichtskimi kriteriji, ter priprava proračuna za leto 2001.

Sredi decembra so voditelji držav članic Evropske unije uspeli na medvladni konferenci v Nici doreči nekatere, za Slovenijo zelo pomembne podrobnosti bodoče ureditve družine evropskih narodov. Dogovorili so se o številu glasov, ki jih bo imela posamezna članica, tudi bodočih 10, v Evropskem svetu ter o kvalificirani večini, ki bo potrebna za sprejemanje odločitev po vstopu novih članic. Dogovori so majhne države bodoče razširjene skupnosti postavili v ugodnejši položaj v primerjavi z velikimi, saj bodo vse imele enega predstavnika v Evropski komisiji, v Svetu EU, glavnem odločevalskem telesu zaenkrat, pa bo imela Slovenija 4 glasove pri slabih 2 milijonih prebivalstva, medtem ko jih bo imela Nemčija le »skromnih« 29 pri skoraj štiridesetkrat večjem prebivalstvu.

Decembra je vlada začela z intenzivnim delom, najprej s kadrovskimi spremembami in postavljanjem ljudi nazaj na mesta, iz katerih jih je odstavila prehodna Bajukova vlada. Po božičnih in novoletnih praznikih je kar hitro zbudila DZ iz spanca in mu že 6. januarja predlagala še 4 manjkajoče ministre in tako zasedla vseh 14 predvidenih stolčkov. Začela je z intenzivnim delom: novi minister za informacijsko družbo dr. Pavla Gantarja je napovedal hitro in transparentno privatizacijo Telekom Slovenije, ki naj bi prišla na vrsto še istega leta. Minister za zdravstvo Dušan Keber se je začel pogovarjati z direktorjem Zavoda za zdravstveno zavarovanje o krvavo potrebnih reformah zdravstvenega sistema, vlada pa je oblikovala tudi krovno medresorsko pogajalsko skupino za pogajanja s sindikati gospodarstva, kar je bilo nujno potrebno glede na neuspešno zaključen peti krog pogajanj med vlado in sindikati vzgoje, izobraževanja in znanosti (SVIZ), ki so zahtevali bolj pravičen in racionalen sistem plač v javnem sektorju (Delo, 12. 1. 2001: 2).

V začetku januarja pa še vedno ni bilo dogovora med opozicijo in vladnimi strankami o vodenju delovnih teles DZ in njihovi sestavi. Opozicija je na koncu le sprejela zadnji koalicijski predlog, po katerem ji je pripadlo vodenje obeh nadzornih teles, komisije za peticije, komisije za evropske zadeve, komisije za Slovence po svetu in odbora za obrambo ter seveda večina v teh telesih. Zraven je prevzela še vodenje dveh od petih mednarodnih delegacij – delegacije v parlamentarni skupščini Nata in delegacije na parlamentarni konferenci srednjeevropske pobude. Zopet pa se je zapletlo pri definiciji, kdo je opozicija, saj sta bili SDS in NSi mnenja, da tja ne spada SNS, ki je podprla Drnovška za mandatarja, še manj pa SMS, ki je z LDS že podpisala programsko sodelovanje (Delo, 12. 1. 2001: 2). Miha Brejc iz SDS je povedal, da stranki zahtevata »pravo večino«, brez SMS, s katero bo opozicija lahko izvajala svojo nalogo in ponovil grožnjo, da bosta v nasprotnem primeru umaknili vse svoje kandidate za predsednike delovnih teles in vse člane iz svojih vrst. Če koalicija tega ne namerava storiti, bo odgovornost za vse nosila na svojih ramenih (Delo, 19. 1. 2001: 1). Tako se je popolna ureditev dela DZ še za nekaj časa odmaknila. Med tem se je že prvič pokazala neusklajenost vladne zveze: vlada je za predsednika Urada za mladino predlaga vodjo Stranke mladih Slovenije Dominika S. Černjaka, čemur so nasprotovali podmladki treh koalicijskih strank – LDS, ZLSD in SLS SKD. Pritožbe pa niso pomagale, saj je bil kandidat na to funkcijo tudi imenovan. Proti Černjaku sta se sicer naknadno izrekla tudi Študentska organizacija Univerze v Ljubljani in Škis.

Še pred plenarnim zasedanjem je kolegij DZ sprejel časovni načrt dela, po katerem naj bi seje delovnih teles potekale 1. in 2. teden v mesecu, v 3. pa naj bi se zbrala celotna sestava, katere zasedanje naj bi trajalo 6 dni, od katerih naj bi bili trije namenjeni sprejemanju zakonodaje in usklajevanju z evropskim pravnim redom (Delo, 19. 1. 2001: 1).

Proti koncu meseca so se na 2. redni seji zopet zbrali poslanci vseh strank, še vedno brez dogovora o sestavi teles poslanske skupščine. Takoj na začetku se je vnela razprava ob vprašanju poslanca NSi Janeza Drobniča predsedniku vlade o pokojninski blagajni. Opozicija je vladi očitala, da je z zakonom hotela samo konsolidirati javne finance, brez preračunavanja posledic, ki jih bo takšen zakon prinesel slovenskim upokojujencem (2. redna seja DZ, 25. 1. 2001). Razprava se je močno razgrela, ko je na mizo prišel predlog zakona o posebnih ukrepih nadzora prodajaln na cestnih mejnih prehodih, kar je znova odprlo polemiko o tem, ali jih je res potrebno ukiniti in o morebitnem hlapčevskem uklanjanju Slovenije Bruslju v svoji vnemi, da se čim prej pridruži petnajsterici. Opozicija je vlado spomnila na socialne posledice, ki jih utegne imeti ta zakon: »Te prodajalne namreč prav v teh območjih predstavljajo pomembno, ponekod zelo pomembno, gospodarsko dejavnost in ne gre samo za vprašanje teh prodajaln,

pač pa tudi za vprašanje obstoja mnogih povezanih dejavnosti, ki so se razvile prek enodnevnega turizma. S prestrukturiranjem bomo tudi mi zgubili pomemben del dohodka in številne družine vir preživetja,« je povedala koroška poslanka iz vrst nacionalne stranke Sonja Areh Lavrič (2. redna seja DZ, 25. 1. 2001). V SDS pa so opozarjali na to, da pogajanja že od samega začetka niso bila uspešna za slovenske interese, sedaj pa se Slovenija niti ne potruji, da bi si izpogajala vsaj še kakšne ugodnosti, kot si jih je npr. Češka. Zakon so kljub vsem ugovorom sprejeli. Vmes so se Slovenci razveselili še dolgo in težko pričakovanega zaščitnega zakona za Slovence, ki ga je po večletnih prigovarjanjih sprejela sosednja Italija.

1. februar je 6 poslancev SDS in NSi podalo izjave o odstopu vodilnih funkcij. Poslanec SDS Miha Brejc je ob tem dodal, da bo odslej »opozicija v tej državi le še del folklore« (Delo, 1. 2. 2001: 1). Naslednji dan sta na seji komisije za volitve, imenovanja in administrativne zadeve (Kviaz) Janez Janša in Andrej Bajuk predlagala, da se spremeni poslovnik na takšen način, da bi lahko že ena tretjina članov nadzornih odborov od izvršilne oblasti zahtevala dokumente o posameznem ravnanju in imela vsaj tako možnost početi tisto, za kar je poklicana – nadzirati izvršno oblast. Kviaz je sredi meseca to odločitev tudi sprejel, kar je pomenilo, da se bodo poslanci SDS in NSi vrnili na vodilna mesta delovnih teles, če bo to odločitev potrdil tudi plenarni zbor poslancev.

Na februarškem zasedanju DZ je na mizo prišel predlog zakona o medijih, ki je imel za sabo že dolgo zgodovino, preden je prišlo do nameravane 2. obravnave. Še enkrat so odločali o zakonu o preoblikovanju prostih carinskih prodajaln na mejnih prehodih z državami članicami Evropske unije, na katerega je veto podal državni svet z obrazložitvijo, da je potrebno upoštevati socialne posledice zaprtja teh prodajaln in si v ta namen izposlovati vsaj daljše prehodno obdobje. Minister Bavčar je ponovno potrditev predloga utemeljeval predvsem z dejstvom, da nam bo v nasprotnem primeru Evropska unija zaprla pogajalska vrata; poleg tega pa zakon omogoča enakopravnost vseh podjetij in svobodno konkurenco na trgu, kar je eden ključnih stebrov Evropskih skupnosti (3. redna seja DZ, 21. 2. 2001). Zakon je bil tudi ob podpori opozicijskih SDS in NSi v imenu načela »pacta sunt servanda« in verodostojnosti Slovenije znova sprejet. Na 3. redni sejni so izvoljeni obravnavali tudi spremembe poslovnika, ki jih je predlagal Anton Anderlič, med katerimi je bil tudi predlog, ki eni tretjini članov delovnih teles omogoča, da zahteva vpogled v dokumentacijo o določeni zadevi, kar je opoziciji dejansko omogočilo izvajanje nadzora. Poslanec liberalne demokracije je predlagal še poenostavitev parlamentarnega postopka za sprejemanje proračuna, ki naj bi prinesel racionalizacijo dela DZ, hkrati pa povečal odgovornost posameznih poslancev pri vlaganju sprememb. Opozicija tem razlogom ni verjela in je predlagatelju očitala, da hoče s

tem poslancem odvzeti temeljno pravico in poslanstvo, zaradi katerega so bili izvoljeni – svobodo govora (3. redna seja DZ, 21. 2. 2001).

Najbolj zanimiva debata tega zasedanja pa je bila prav gotovo tista o noveli zakona o vinu in o drugih proizvodih iz grozdja, o t.i. zaščitnem zakonu za cviček, kateremu se je kasneje kot avtohtona vrsta pridružil tudi teran. DZ se v tej debati ni delil na vladne in opozicijske poslance, ampak na Štajerce in Dolence ter njihove privržence. Debata se je nekoliko hudomušno vrtela okrog kislosti cvička, zaradi česar so mu nekateri odrekli kakovost, kar je šlo s seveda močno v nos dolenjskim poslancem, ki so po večini tudi sami pridelovalci te pijače. Na skoraj malo užaljene izjave Andreja Vizjaka in Alojza Peterleta, da cviček vsebuje vendarle žlahtno kislino, je Janez Kramberger iz SLS odgovoril: »Kolegice in kolegi, jaz sem vesel, da bomo ta zakon sprejeli, ne bi pa želel, da bi prišlo do nekih razprtij med proizvajalci iz Dolenjske in Štajerske. Zato bi pa predlagal en kompromis, to se bo kolega Peterle strinjal, da se zmenimo, če je potrebno tudi tukaj, da je cviček boljše vino kot vina na Štajerskem in zato ga dajmo "šparati" in raje pijmo štajersko.« Poslanci so zakon in vabilo Peterleta na pokušino te kapljice seveda podprli (3. redna seja DZ, 21. 1. 2001). Na seji so na predlog predsednika republike izvolili še novega varuha človekovih pravic, neodvisnega kandidata, ki se je ob soglasju žene predlagal kar sam, Matjaža Hanžka.

Začetek marca je potekal težko pričakovani kongres stranke SLS SKD, ki je prinesel nekaj sprememb, čeprav pričakovanih: na prvi stolček se je zavihtel mladi kmetijski minister, Franci But in s tem napovedal stranki malo drugačnega vetra v jadra. V parlamentarnem življenju pa je končno kazalo na umiritev strasti, saj so opozicijski poslanci znova vložili kandidature za vodilna mesta nekaterih delovnih teles DZ. Parlamentarni odbori so poprijeli za delo. V javnosti pa se je vse več govorilo o koalicijskem glasovalnem stroju, ki lahko povozi kakršnokoli opozicijsko pobudo. Na to so poslanci spominjali še posebej 10. marca, ko je poteklo obljubljenih 100 dni miru. Janša je komentiral, da ima dejstvo, da je vlado podprlo skoraj 70 glasov dobro in slabo stran: slabo, ker ni nadzora nad njenim delom in dobro, ker se ve, na kateri strani je odgovornost (Delo, 10. 3. 2001: 2). Sicer pa je vlada po svoje delo začela kot običajno: s slabo pripravljenimi akti, s t.i. strokovnimi kadrovskimi zamenjavami, projekti, ki niso zaživel. Komentatorji so vladi najbolj vrgli v brk z velikim truščem napovedano ministrstvo za informacijsko tehnologijo, ki pa kljub vsemu pompu do tistega dne še ni imelo niti svojih prostorov (Delo, 10. 3. 2001: 2).

Parlamentarno in vladno delo je teklo, kot je bilo do zdaj že povsem jasno, brez prave opozicije. Na redni marčevski seji se je na mizi poslancev znašel še en predlog predsednika države Milana Kučana in sicer za guvernerja Banke Slovenije. Predsednik se je po premisleku

odločil DZ predlagati Mitjo Gasparija in ne dotedanjega guvernerja Franceta Arharja. Na tej seji je parlament sprejel še vrsto pomembnih zakonov in določil: znova je izvolil za podpredsednika DZ Miho Brejca, ki je skupaj s še nekaj poslanci odstopil s položaja zaradi spora med koalicijo Slovenija (SDS in NSi) ter vlado glede sestave delovnih teles DZ; razpravljali so o zakonu o telekomunikacijah ter izglasovali zakon o prodaji nepremičnin tujcem, zaradi česar so morali spremeniti 68. člen ustave in opustiti vzajemnost. Slednje dejanje je bilo še posebno pomembno zato, ker je ravno to omogočilo zaprtje pogajalskega poglavja z EU o prostem pretoku kapitala še isti mesec. Poslanci pa so med drugim prav tako znova potrdili Jožico Velišček za generalno sekretarko, kar je kmalu povzročilo nesoglasje med koalicijskima partnericama LDS in združeno listo. Vodja poslanske skupine LDS Anton Anderlič je v odprtem pismu predsedniku DZ očital preveliko vneto, da bi čim prej izvolili sekretarja DZ in tako med sejo ni dal dovolj časa na razpolago za morebitne komentarje, ki ga je pripravila LDS (Delo, 20. 3. 2001: 2). Anderlič je tudi sicer začel vse glasneje kritizirati delovanje in organizacijo DZ in za to okrivil prav predsednika in staro-novo generalno sekretarko DZ. Spor med strankama pa je dobil nove razsežnosti v vatikanskem sporazumu, za katerega se je vladajoča LDS odločila, da ga čim prej uskladi in sklene, združena lista pa osnutku ni dala soglasja in tako vsebinsko na razpravi do začetka aprila niso zaprli niti enega člena. Terminologija se je zato od izraza »uskklajeno besedilo« premaknila na »izhodišča za pogajanja«, katera je vlada sprejela ob nasprotovanju treh ministrov ZLSD, slednja pa je izjavila, da upa, da ga bo ustavno sodišče pripoznalo za neustavnega (Delo, 13. 4. 2001: 2).

V javnost so medtem kapljale novice o obeh za izpolnitev dveh sanjskih destinacij deželice pod Alpami. Zunanji minister Rupel je v Ameriki in drugod vztrajno lobiral za čim prej vstop v NATO, iz Bruslja so vse pogosteje prihajala poročila o pripravljenosti Slovenije za pridružitve. Morebitni datumi so kar deževali, največ upanja pa je Slovencem vlil evropski komisar Lombardero, ki je na obisku v Sloveniji dejal, da ji lahko že rečemo članica, saj se je pogumno lotila tudi najtežjih področij in si izposlovala prehodna obdobja samo tam, kjer je bilo to res neizogibno (Delo, 3. 4. 2001: 2). Sloveniji se je vse bolj za datum vstopa obljubljalo leto 2004.

Aprila se je v DZ po večletnih usklajevanjih začela poslovniška razprava. Novosti je predstavil predlagatelj, poslanec LDS Anton Anderlič, ki je poudaril predvsem potrebo po boljši organiziranosti in večji racionalnosti dela DZ. Tako bi med drugim dali nekaj več pristojnosti kolegiju DZ in delovnim telesom, ki naj bi dejansko postala filter za zakonske predloge, s čimer bi se razprava v DZ lahko skrajšala. Opozicija se je nekaterim predlogom ostro zoperstavila, predvsem tistemu o omejevanju razprav poslancev in celo protestno

zapustila razpravo pristojnega delovnega telesa. Debata o natikanju nagobčnika, kakor so ji rekli v medijih, se je začela burno in tudi v naprej obljubljala vročo polemiko (5. redna seja DZ, 17. 4. 2001).

Daleč največji odmev pa je doživela druga tema, ki je ta čas okupirala DZ: predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo. Vročo polemiko je sprožilo določilo v predlogu zakona vlade, po katerem bi bile do oploditve z biomedicinsko pomočjo upravičene tudi zdrave samske ženske. Po mnenju opozicije bi moralo biti zdravljenje namenjeno le bolnim, torej neplodnim, ne pa pot za uresničevanje želja zdravim ženskam, ki imajo do moškega spola »hud psihičen odpor« (5. redna seja DZ, 17. 4. 2001). Razprava se je sicer odvijala brez žaljivk, vendar z dvema različnima poudarkoma: koalicija je vztrajala na pravici ženske do materinstva, medtem ko se je opozicija ves čas sklicevala na primarnost pravic otroka kot nemočnega bitja, ki se ne sme spreminjati v predmet poželenja, kar je utemeljevala z mnenjem stroke, tako domače kot tuje, mednarodnimi konvencijami in načelom o podpiranju zdravih družin (5. redna seja DZ, 17. 4. 2001). Na trditve koalicije, da se bo na tak način zvišala tudi ogrožena rodnost Slovencev, je Pavel Rupar iz SDS odgovoril takole: »Število rojstev otrok čim več. Vendarle nikoli nisem zasledil, da bi v katerikoli glavi predlagateljev zrasla, ne vem, opcija, da bi nagrajevali oziroma denarno stimulirali družine, da bi imele čim več otrok. ... Zakaj ne zraste v vaših glavah drugačen zakon, ki bi preprečil tako katastrofalno upadanje števila rojstev in števila Slovencev.« (5. redna seja DZ, 17. 4. 2001) Zakon je bil kljub obstrukciji seje s strani SDS, NSi, SNS, SMS in SLS SKD in zahtevani dvotretjinski večini sprejet, polemika pa se je nadaljevala v javnosti in v medijih ter rezultirala v zahtevi za razpis naknadnega zakonodajnega referendumu, katero je začetek maja vložilo 34 poslancev iz SDS, NSi, SMS, SNS in SLS SKD, močno pa sta se angažirali tudi civilna družba in Cerkev. Določen je bil datum 17. junija.

Očitki o neučinkoviti organizaciji dela DZ in klici po spremembah so se nadaljevali tudi maja. Anton Anderlič je 3. maja v intervjuju za Delo zatrdil, da ima DZ prezahtevno organizacijo in preveč ljudi brez točnih zaposlitev, čemur sta ogorčeno ugovarjala tako predsednik DZ Borut Pahor kot generalna sekretarka Jožica Velišček (Delo, 4. 5. 2001: 2). Pahor je poudaril, da parlament še nikoli ni imel tako visokih ocen, gospa Velišček pa, da so nekateri očitki res upravičeni, gotovo pa ne tisti o preveč zaposlenih z netočnimi zaposlitvami (Delo, 4. 5. 2001: 2).

Konec maja so poslanci na seji med drugim potrdili Aleksa Štakula za novega generalnega direktorja RTVS ter obravnavali poročilo varuha človekovih pravic za leto 2000,

ki v preteklem letu ni zaznal hujših ali sistematičnih kršitev človekovih pravic (Delo, 25. 5. 2001: 2). Začela pa se je tudi razprava o sodnih zaostankih, ki je postala stalnica na listi nerešenih problematik. Poslanci so si bili edini, da je nekaj potrebno storiti, Miran Potrč iz združene liste pa je opozoril tudi na nizko angažiranost v sodstvu, kar onemogoča dejanski premik na tem področju.

Pred počitnicami sredi julija sta tako vlada kot tudi parlament sklenila zavihati rokave in postoriti čim več. Vlada je na začetku junija sprejela programa privatizacije Nove ljubljanske banke (NLB) ter Nove kreditne banke Maribor (NKBM). Načrt je bil zelo smelo zastavljen, izzval pa je različne odzive javnosti, nekatere bolj strankarsko, druge pa strokovno utemeljene (Delo, 1. 6. 2001: 2). Iz EU je tačas prišla neugodna novica za vse kandidatke za vstop: države članice so namreč bodočim novinkam predlagale sedemletno prehodno območje za prost pretok delovne sile, čemur so se vse kandidatke, vključno s Slovenijo uprle. 17. junija je slovensko prebivalstvo na napovedanem referendumu o zdravljenju neplodnosti z biomedicinsko pomočjo, ter z 72,39 % pri nizki, 35,57 odstotni udeležbi zavrnila referendumsko vprašanje ter s tem izvajanje sprejetega zakona. Dan pred tem je bila Slovenija deležna še visokega obiska: na Brdu pri Kranju sta se srečala ameriški ter ruski predsednik, George Bush in Vladimir Putin, kar je pomenilo odlično promocijo za državo.

Na 7. redni seji tega mandata pa so se poslanci lotili kar nekaj resnih debat: opravili so 2. del poslovniške razprave, kjer je opoziciji ob pomoči SLS SKD uspelo preprečiti izglasovanje nekaterih sprememb, npr. povečanje pooblastil kolegija predsednika DZ ter zasedanje tega kolegija za zaprtimi vrati ter najbolj sporno omejevanje poslanske razprave. Precej hudih besed je sprožil komentar poslanca Jaše Zlobca Lukiča iz LDS pri razpravi o znižanju davčne stopnje na gasilsko opremo in o možnosti ničelne davčne stopnje za knjigo. Poslance je kar malo užalil, ko jih je vse po vrsti obtožil prevelike vneme za gasilstvo in premalo anagžiranosti za knjigo ter s tem zapostavljanje slovenske intelektualne javnosti: »Moram reči, da sem zelo razočaran nad tem parlamentom, da ima 50 specialistov za gasilce, niti enega samega pa ni bilo pred mano, ki bi se postavil knjigi v bran.« (7. redna seja DZ, 28. 6. 2001) Replicirali so mu poslanci tako iz opozicije kot tudi koalicije in mu očitali nepoznavanje dela DZ, saj je g. Zlobec svoj mandat nastopil šele konec maja, ko je zamenjal poslanca Šukljeta, ki je bil imenovan za veleposlanika v zvezni republiki Jugoslaviji (DZ, 2004: 17).

Poslanci so na tej seji sprejeli še zelo pomembna določila k zakonu o referendumu in ljudski volji, ki zavezuje DZ, da najkasneje v roku enega leta od izvedbe predhodnega referenduma sprejme odločitev, s katero se uveljavi referendumski izid in povečali število

potrebnih podpisov za vložitev referendumске pobude z 200 na 1000. Po dolgem oklevanju, vse od leta 1997, ko je bil podpisan, je ratifikacijo doživel tudi Sporazum o obmejnem prometu in sodelovanju med republikama Slovenijo in Hrvaško. Ob koncu seje, ki se je vlekla kar en mesec, so poslanci potrdili še ustanovitev prve preiskovalne komisije v tem mandatu na predlog 30 poslancev SDS, SNS, NSi in SLS SKD in sicer na temo v kolikšni meri si bile odgovorne osebe in nosilci javne oblasti vpleteni v domnevno oškodovanje slovenske države pri nakupu in prodaji električne energije v sistemu slovenskega električnega gospodarstva. Ob tem dejanju se je LDS zelo razhudila na koalicijsko partnerico SLS SKD in ji očitala kršenje koalicijske pogodbe. Kmalu je sledila še druga pobuda za ustanovitev preiskovalne komisije in sicer o napadu na novinarja Večera Mira Petka, s čimer so se strinjali poslanci vseh poslanskih skupin (Delo, 9. 10. 2001: 2).

Pred počitnicami je nastopil tudi čas za ocenjevanje dela tako vlade kot DZ. Glavna tema vrha koalicije je bila Slovenska ljudska stranka in njeno obnašanje. Padlo je sicer nekaj kritik, kaj več kot nekaj opominov pa ni bilo izrečenega, čeprav se je šušljalo tudi o možnem prelomu pogodbe.

Delo poslancev pa je pohvalil predsednik DZ Borut Pahor in povedal, da je DZ od izvolitve oktobra 2000 zasedal na 15 sejah, kar je nanoslo 70 dni zasedanja, na katerih je sprejel 116 zakonov in drugih aktov (Delo, 20. 7. 2001: 2). Kljub takšnim ocenam pa Slovenci dela parlamenta niti enkrat od začetka njegovega delovanja v tem mandatu niso ocenili dobro: v redni mesečni Delovi anketi, v kateri sprašuje bralce, kako ocenjuje delo parlamenta, dobro ali slabo, je vedno prevladalo število tistih vprašanih, ki so odgovarjali, da slabo, kar kaže na določeno mero nepoznavanja dela in nezaupanja v to institucijo.

Jesensko delo se je najprej nadaljevalo v luči sosedskih odnosov s Hrvaško. Že v začetku septembra je Odbor DZ za zunanjo politiko obravnaval dva sporazuma – o jederski elektrarni Krško in o meji, dveh stalnih spornih temah med sosedama. Opozicija je k pogodbama izrekla precej kritik: skrbela jo je predvsem kompenzacija finančnih obveznosti in terjatev, izrazila pa je tudi dvom, da bo Hrvaška na podlagi takšne pogodbe res izvajala obveznosti, ki izhajajo iz nje, predvsem glede zaprtja elektrarne in skladiščenja radioaktivnih odpadkov (Delo, 5. 9. 2001: 2).

Konec septembra se je DZ srečal s predlogi za spremembo 19 členov ustave, kot jih je pripravila vlada, najpomembnejši izmed teh so bili t.i. evropski členi o prenosu dela suverenosti s strani slovenske države na EU. Zaplet pri sestavi ustavne komisije je bil podoben, kot tisti spomladi o sestavi delovnih teles DZ: opozicija ni bila zadovoljna s številom sedežev, ki ji jih je namenila koalicija, motila pa jo je tudi izključenost iz postopka

oblikovanja predlogov. Mag. Andrej Vizjak je to utemeljil preprosto: »Ustava je vendar tako pomemben dokument, da se ga mora spreminjati s političnim konsenzom!« (Delo, 19. 9. 2001: 2). Izpostavil je prav tako neposrečeno zastavitev dela, ki si ga je omislila vlada; spremembe naj bi se obravnavale v paketu, torej vse ali nič, kar bi lahko povzročilo, da bi nekateri poslanci zaradi nestrinjanja s spremembami določil o referendumu zavrnili evropske člene. Zaradi vseh teh razlogov je opozicija nekaj časa celo tehtala odločitev, ali naj v komisiji sploh deluje. Sestavo komisije so poslanci potrdili mesec kasneje, za njenega predsednika je bil določen predsednik DZ Borut Pahor, za podpredsednika France Cukjati iz SDS, obseg dela pa je ostal odprt še za morebitne nove predloge (Delo, 25. 10. 2001: 2).

Oktober je predsednik vlade Slovence presenetil z napovedjo, da bo odšel z mesta premiera spomladi leta 2002, in se tako v miru pripravil na predsedniške volitve prihodnjo jesen, na katerih ima namen kandidirati (Delo, 8. 10. 2001: 10). Kmalu za to novico je svet preplavila še ena, veliko bolj usodna: ZDA so sklenile po napadih na stavbo Svetovnega trgovinskega centra 11. septembra, za katere so okrivile Osamo bin Ladna, napasti Afganistan, kjer naj bi se skrival: tarči sta bili on sam in kabulski režim, ki naj bi ga podpiral (Delo, 8. 10. 2001: 2). Ravno ta napad je pokazal na potrebo po deklaraciji o skupnem boju proti terorizmu, ki naj bi jo sprejel DZ in sprožil načelni spor znotraj koalicije. V postopek je deklaracijo vložil predsednik DZ, na Odboru za zunanji politiko pa so v skladu s predhodnim dogovorom na kolegiju predsednika DZ poslanci SDS in NSi zahtevali njeno uvrstitev na dnevni red in obravnavo, predsednik odbora Jelko Kacin pa tega predloga ni hotel sprejeti, z izgovorom, da deklaracija odboru ni bila dodeljena (Delo, 11. 10. 2001: 2). Deklaracija je bila sicer 12. oktobra sprejeta, vendar je bila podvržena igri prestiža med LDS in ZLSD, kdo bo tisti, ki jo bo prvi predlagal. S tem je zamudila primeren čas za objavo in svojo vrednost. Vsekakor po to ni bilo največje jabolko spora v tem času: poslanci se med seboj nikakor niso mogli uskladiti glede novega poslovnika, zato so ga enostavno preložili na eno izmed nadaljnjih sej, najbolj vročo kašo pa si je koalicija skuhalo z odločitvijo za nakup protokolarnega letala. Poslanec Peter Levič iz SMS je predsednika vlade na oktobrski seji vprašal, kako je mogoče utemeljiti 70 milijonov mark vreden nakup letala iz naslova zakona o temeljnih razvojnih programih ter nakup označil za »moralni, pravni in javnofinančni škandal« (9. redna seja DZ, 23. 10. 2001). Dr. Drnovšek se je branil, da se je o nakupu govorilo že celih 10 let, zdaj pa se je vlada odločila in naredila potezo za naslednjih 20 let, v nobenem primeru pa naj ne bi zaradi tega nakupa trpelo šolstvo ali kakšna druga prioriteta (9. redna seja, 23. 10. 2001). Vprašanje je bilo resda zastavljeno in odgovorjeno na kratko,

vendar je še dolgo viselo v zraku in prišlo na plan ob vsaki možni kritiki vlade, še posebej luči zadnje faze sprejemanja proračuna za prihodnji dve leti.

Prvo zasedanje ustavne komisije je pokazalo, da se je nabralo še kar nekaj več predlogov, kot pa samo vladni, med katerimi so se tako poleg evropskih členov znašli tudi predlog LDS za oblikovanje pokrajin, predlog za ukinitvev referendumu in omejevanje neposredne demokracije. Prav tako je bil podan predlog, ki je povečevala pristojnosti predsednika vlade in prenašal zaupnico o sestavi vlade na predsednika države. Takšnim napovedim se je opozicija ostro uprla, saj bi to pomenilo, da vlada pred parlamentom ne bi imela nobene odgovornosti. V LDS so ob tem napovedali, da se bodo o možnih spremembah dogovarjali z vsemi strankami (Delo, 14. 11. 2001: 2).

Neodobravanje sporazuma o jederski elektrarni Krško, pa tudi siceršnje nezadovoljstvo z delom ministra za okolje in prostor mag. Janeza Kopača, predvsem zdaj že malo pozabljena afera s kostno moko, je 24 poslank in poslancev prepričalo, da so vložili interpelacijo na njegovo delo, vendar do tega na novembrski seji zaradi proceduralnih pogojev še ni prišlo (10. redna seja, 20. 11. 2001). Se je pa ravno na tem zasedanju odrazilo tisto veliko vprašanje, ki je že kar lep čas zaposlovalo Slovence: nacionalni interes. Predsednik in poslanec SDS Janez Janša je predsednika vlade vprašal, kako je s privatizacijo dveh slovenskih bank, NLB in NKBM, za kateri se zdi, da bosta pristali v tujih rokah. Dr. Drnovšku je očital počasnost vlade pri teh procesih in na izgubo možnosti, ki bi jih lahko izkoristila pri prodaji, da bi zaščitila nacionalni interes. Premier se je branil, da ni še nič izgubljenega, saj banki v preteklosti še nista bili pripravljeni na ta korak, prav tako še ni izbran strateški partner, da bi lahko govorili o zamujenih priložnostih. Ta zgodba se je s tem vprašanjem šele začela, kakor tudi t.i. pivovarska vojna, ki se je razvnela zaradi prodaje in nakupa delnic Uniona, v katero sta se vključila Pivovarna Laško in belgijski Interbrew. Vprašanje v zvezi s tem je postavil poslanec SNS Zmago Jelenčič in se spraševal, zakaj paradržavni skladi s svojim delovanjem bolj škodijo slovenskim podjetjem, kot pa koristijo (10. redna seja, 20. 11. 2001). Zastavljeni vprašanja res nista prinesli nikakršne rešitve ali spremembe določenega vprašanja, sta pa vsekakor pokazali, še zlasti slednje in mnoga druga pred njimi, na veliko odzivno sposobnost posebej opozicijskih poslancev ter na spremljanje aktualnega dogajanja ter hitro ocenjevanje stanja v družbi.

Vedno provokativen in na ta način nekako izpolnjujoč svojo vlogo je Zmago Jelenčič Plemeniti v teh dneh podal zelo nepričakovan predlog v luči priprav na spremembe ustave, češ da bi moral DZ razpustiti in ukiniti zgornji dom parlamenta, državni svet, za kar se ponuja priložnost pri aktualnih spremembah ustave, saj ne dela nič, nima nobenih kompetenc, pač pa

samo porablja davkoplačevalski denar (Delo, 19. 11. 2001: 2). Navedenega predloga ni podprla nobena stranka, čeprav je Jelenčič trdil, da ima zagotovljenih 20 podpisov opozicijskih poslancev.

V naslednjih dneh se je DZ ukvarjal predvsem s proračunom in ga sprejel v dvojčku, za leti 2002 in 2003, pri čemer je glasovalni valjar uspel povoziti vsa dopolnila, od katerih je večina prihajal iz opozicije. Velika moč koalicijskih strank se je kazala domala pri vsaki odločitvi, vendar je to prakso občasno presekala SLS SKD, ki je večkrat stopila skupaj s SDS in NSi, za to združbo pa se je vse pogosteje začel uporabljati izraz »nova opozicija«.

December je postregel s še eno, sicer že staro, epizodo znotrajkoalicijskega neskladja. Vladna pogajalska skupina je na seji vlade predstavila besedilo vatikanskega sporazuma, usklajevanje o le-tem pa je napovedala samo ZLSD. Vlada ga je brez večjega dogovarjanja poslala v ustavno presojo in v DZ, združena lista pa je opozarjala na njegovo protiustavnost v upanju, da ji bo vsaj najvišja sodna instanca pritrdila ter celo zagrozila z referendumom (Delo, 8. 12. 2001: 2). Sporazum je bil v vladi sprejet in podpisan začetek decembra 2001, čeprav ustavno sodišče še ni reklo svoje.

Poslance opozicije (SDS, NSi in SNS) pa je v tem času zelo razburilo spreminjanje že sprejetega proračuna; sejo so sicer bojkotirali, vendar glasovanja niso mogli preprečiti in tako je DZ podprl možnost dodatnega zadolževanja vlade in povečanje davčnih stopenj z 8 % na 8,5 % ter z 19 % na 20 % (Delo, 5. 12. 2001: 2). Tem strankam pa sta se v nestrinjanju z vlado pridružili še dve, SMS in SLS (vmes si je spremenila in poenostavila ime iz SLS SKD na SLS – Slovenska ljudska stranka (Delo, 17. 12. 2001: 2)), vendar v drugi temi. Sredi meseca je bil namreč naposled le podpisan sporazum o jedrski elektrarni Krško med Slovenijo in Hrvaško, združena opozicija, skupaj s prebivalci Krškega in celo delom članov LDS, pa je trdila, da sosedom ne gre zaupati pri uresničevanju določil. Sporazum je pred vstopom v veljavnost čakala še ratifikacija v DZ, ki pa je postala vprašljiva, saj je imela takšna opozicija skupaj zagotovljenih že 39 glasov (Delo, 19. 12. 2001: 2). Poleg tega so se poslanci lotili nujnih sprememb in dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki so ga sicer sprejeli pred enim letom. Poslanec NSi Janez Drobnič, ki je specializiran za to področje, je povedal, da je koalicija Slovenija te »škandalozne spremembe« napovedala že ob sprejetju zakona, vendar je vlada čakala kar eno leto, preden se je odločila zanje. Zakon je namreč namesto dogovorjenega sledenja rasti pokojnin rasti plač v enem letu prinesel za skoraj 6 % zaostanka. Strinjal se je, da so spremembe potrebne, vendar da to ne opravičuje hitrega postopka, ki ga je za zakon predlagala vlada. V tem pogledu sta ga podprla tudi Peter Levič iz Stranke mladih ter Zmago Jelenčič Plemeniti iz SNS, ki sta tudi že na preteklih sejah večkrat

opozarjala na prepogosto uporabo hitrih postopkov v zakonodajnem procesu (11. redna seja DZ, 18. 12. 2001). Zakon je bil kljub temu sprejet, saj so bili popravki nujno potrebni.

Konec decembra je DZ praznoval desetletnico sprejetja prve slovenske ustave, več kot o praznovanju pa je bilo govora o predlogih ustavnih sprememb, ki so se kar vrstili.

Novo leto je prineslo obilo obljub in projekcij: med drugim se je nekje proti jeseni kazal zaključek dveh pomembnih projektov samostojne Slovenije – zaključila naj bi se tako pristopna pogajanja v Nato kot v EU; prva s povabilom na vrhu v Pragi, ki se je obetal za jeseni, slednja po sprejetju vse potrebne zakonodaje, zaprtju vseh poglavij pogajanj ter sklenitvi dogovorov. Tudi na notranjepolitičnem področju je bilo pričakovati pestro dogajanje, nekaterim ugibanjem je dal zagona oktobrski namig predsednika vlade Janeza Drnovška, da se bo morda jeseni 2002, ko preteče drugi mandat sedanjemu predsedniku republike Milanu Kučanu, potegoval za predsedniški stolček.

Gospodarsko leto se je začelo z nadaljevanjem pivovarske afere, pričakovala pa se je privatizacija in učinkovita fiskalna politika, saj indeksi inflacije zadnjih mesecev niso dajali razlogov za optimizem. Zaskrbljujoča je bila še vedno nizka gospodarska rast in nezanimivost trga za tuje vlagatelje. Prav zato je bila debata o nacionalnih interesih, ki se je odvijala v povezavi z nekaterimi prevzemi na trgu, dvorezna.

Odraž slednjega je bila tudi obtožba ministra Ropa, ki jo je nanj naslovil poslanec SLS Franc Kangler, češ da je lobiral za prodajo delnic pivovarne Union belgijskemu Interbrewu, obtožnico pa je razširil še na celotno LDS in ji očital samoodločanje na gospodarskem področju (Delo, 10. 1. 2002: 2).

Na redni januarski seji so poslanci končno sprejelo posebno resolucijo o Slovencih po svetu in s tem izpolnili nalogo, ki jo določa 5. člen ustave. Proti ni bil nihče. Obravnavali so tudi poročilo premiera o odstopu trenutnega ministra brez resorja, zadolženega za evropske zadeve, Igorja Bavčarja, ki se je odločil za nadaljevanje kariere v Istrabenzu, ter o njegovem predlogu za imenovanje dr. Janeza Potočnika, glavnega pogajalca Slovenije z Evropsko unijo, na njegovo mesto. Tudi to odločitev so podprli vsi, razen nacionalne stranke. Morda najpomembnejši dogodek, ali pa najbolj odmeven, pa je bila interpelacija zoper ministra za okolje in prostor, mag. Janeza Kopača, katero je 24 poslancev s prvopodpisanim mag. Vizjakom vložilo že prejšnje leto. Ta institut poslanskega nadzora nad delom vlade so predlagatelji utemeljevali z neodgovornim oz. škodljivim ravnanjem na področju zagotavljanja odpravljanja posledic naravnih nesreč, ravnanjem v zvezi z afero s kostno moko, skladnega regionalnega razvoja ter še nekaterih drugih področij. Na koncu mu

nezaupnica ni bila izglasovana, podprlo jo je 28 od 81 navzočih poslancev (12. redna seja DZ, 25. in 29. 1. 2002).

Na začetku seje, 22. januarja, je poslanec Pavel Rupar, SDS, opozoril na zlorabo enega temeljnih institutov nadzora poslancev nad vlado s strani koalicije: ugotovil je namreč, da je pri vrstnem redu zastavljanja vprašanj moralo priti do velike zamenjave, saj je od 40 predvidenih vprašanj, za čas seje, ki ga bodo prenašale televizijske kamere, predvidenih kar 14 poslancev iz vrst koalicijskih strank in le 4 iz opozicije in 4 iz strank, ki so vlado sicer podprle, a ji ne postavljajo prijetnih vprašanj, kljub temu, da je število vprašujočih iz obeh strani enako. Poudaril je, da so opozicijska vprašanja takšna, na katera sicer ljudje ne dobijo odgovora kar tako in imajo kot takšna prednost pred koalicijskimi, ki so splošna in že vnaprej dogovorjena, zato ne potrebujejo televizijskega prenosa. Ruparju je na pomoč priskočil še kolega Jerovšek, prav tako iz SDS, ki je poslance koalicije, posebej vodjo poslanske skupine LDS, pozval, naj pristanejo na razmerje 1 (koalicijsko vprašanje) : 2 (opozicijski vprašanja) in tako vzpostavijo »klasičen evropski institut«. Izzvani Anton Anderlič je odgovoril, da se s predlogom strinja, da pa se institut imenuje »poslansko« vprašanje, ne »opozicijsko« in torej ne predvideva nobene a priori delitve.

Sicer pa je javnopolitično ozračje zapolnjevala meglica okrog jesenskih volitev; kandidatura predsednika vlade dr. Drnovška je bila še vedno pod vprašajem, še zlasti ob njegovi ponovni izvolitvi za predsednika stranke na 4. kongresu LDS konec januarja. Svojo kandidatko pa je napovedala tudi koalicija Slovenija – SDS in NSi sta v predsedniški bitki napovedali podporo sicer nestranski in po lastni želji apolitični (Delo, 10. 1. 2002: 2) državni tožilki Barbari Brezigar.

Konec januarja se je predlaganim spremembam ustave pridružil še zadnji predlog in strokovna skupina pri ustavni komisiji je sklenila, da jih bo obravnaval v treh sklopih; v prvem bodo vprašanja o mednarodnem povezovanju in sodelovanju, o lokalni samoupravi, o zakonodajnem in ustavnorevidijskem referendumu ter o delovanju vlade in državne uprave. V drugem sklopu so se nahajali predlogi v zvezi s sodstvom, s funkcijo predsednika republike, kjer naj bi se v ustavo zapisalo, da se posameznika na to funkcijo lahko izvoli samo dvakrat v življenju, ter volilna, aktivna in pasivna, pravica za mlade nad 16 let in predlog v zvezi z državnimi simboli. V zadnjem sklopu pa so se nahajali trije predlogi – predlog v zvezi s spodbujanjem enakih možnosti kandidiranja tako za ženske kot za moške ter predloga v zvezi s pravicami invalidov in pravico do pokojnine (Delo, 19. 2. 2002: 2).

Slovence je tačas spet razburila južna sosedica Hrvaška, ki je konec januarja omejila prevoz naftnih derivatov in nevarnih snovi po svojih cestah, kar je slovenskemu gospodarstvu

prizadejalo za več 10 milijonov evrov škode. Debate o tem, kako bi morala Slovenija ravnati, je bilo veliko, v parlamentu pa je svoj prostor dobila šele na februarski seji v obliki poslanskega vprašanja, ki ga je zastavil Igor Štemberger iz SMS. Premier je zatrdil, da je država primerno reagirala in uporabila vse instrumente (13. redna seja DZ, 19. 2. 2002), dejansko pa konec meseca še vedno ni bilo nobena dogovora na tem področju (Delo, 26. 2. 2002: 2).

Za 2. obravnavo je bil pripravljen zakon za dokončno in celovito ureditev prikritih grobišč množičnih pobojev, vendar je vse kazalo na to, da poslance bolj deli kot povezuje. Strani sta namreč ena drugi očitali ideološke predsodke, SDS in NSi še, da je napisana s strani zmagovalcev, vladne stranke s SNS pa, da se SDS in NSi postavljata na stran kolaborantov. Najbolj se je zapletlo glede napisa na ploščah, ki bodo stale na grobiščih. Pokazalo se je, da zakon vsekakor še ni sprejemljiv za vse, tako ali tako pa je moral počakati na vrstni red (Delo, 4. 3. 2002: 2).

Začetek marca je preminil Anton Delak, aktualni podpredsednik DZ iz Desusovih vrst. Njegovo mesto in obveznosti je prevzel Franc Lenk (13. redna seja DZ, 19. 2. 2002).

29. marca je javnost v časopisih lahko brala odprto pismo skupine poslancev Borutu Pahorju, naj prepreči sodno preganjanje poslancev zaradi njihovega dela. Pismo se je nanašalo na obtožbo Franceta Pukšiča kot predsednika parlamentarne preiskovalne komisije, poslanca Socialdemokratske stranke Slovenije, ker je direktorja Elana Uroša Aljančiča obtožil laganja. Predvsem strankarski kolegi so že na sami seji protestirali proti takšni odločitvi in opomnili na, po njihovem mnenju, nenavadno ažurnost sodstva in čas, v katerem je bila sodba sprejeta. Hkrati so izrazili strah, da takšna odločitev nemara pomeni svarilo vsem, ki so se ukvarjajo, tako kot obsojeni poslanec, z raziskovanjem korupcije (14. redna seja DZ, 26. 3. 2002). Po poročanju časopisov je poslanec Pukšič na seji DZ izgubil zavest, pri čemer so nekateri malo škodoželjno namigovali, da zaradi kazni, ki mu je bila naložena ob obsodbi (Delo, 26. 3. 2002: 2).

To pa ni preprečilo poslancem, da ne bi razpravljali o novem poslovniku, ki je na mizi čakal vse od jeseni. Spet je bilo vroče pri istih točkah – pooblastila in glasovanje na kolegiju predsednika DZ. Na koncu so le našli skupno besedo, poslovnik je bil 2. aprila tudi sprejet, veljati pa je začel 15. julija oziroma po parlamentarnih počitnicah, tako da je septembrska seja potekala že po novih pravilih (14. redna seja DZ, 2. 4. 2002). Opozicija je zaradi zahtevane dvotretjinske večine vsaj tu uspela preprečiti sklep, ki bi vladajočim strankam omogočil še več samoodločanja. Medtem ko je novinarje še kar zaposlovala vladna odločitev za nakup novega letala ter razlogi za in proti vstopu v NATO, pa se je DZ lotil že nove, tokrat

konstruktivne in bolj usklajene debate. Že februarja je premier Drnovšek dejal, da je prehod iz naborniške na poklicno vojsko le še vprašanje časa, predlog takšnega zakona bi podprle tudi SDS, NSi in SMS, v aprilu pa je o tem razpravljala tudi parlamentarni odbor za obrambo, saj naj bi bil zakon že pripravljen na mizi za prihodnjo sejo vlade (Delo, 13. 4. 2002: 2).

Aprila je poslance med delom počastil visoki obisk predsednika evropskega parlamenta Pata Coxa ter jim med drugim čestital tudi za čast, ki je pripadla slovenskemu parlament s tem, ko je bil njen poslanec Lojze Peterle izvoljen v predsedstvo Konvencije o prihodnosti Evrope. Razprave na tokratni redni seji in na obeh izrednih so potekale precej manj živčno kot nekatere do sedaj, z izjemo razprave o denacionalizaciji, ki se je odvijala na samem začetku 15. redne seje (15. redna seja, 23. 4. 2002). Na redni seji so se ukvarjali predvsem z zakonom o javni upravi, na izredni pa so sprejeli zelo pomemben zakon o sistemu plač v javnem sektorju, ki naj bi z letom 2004 začel veljati za javno upravo, kjer je debata potekala bolj na vsebinski in ne toliko na ideološki ravni (17. izredna seja DZ, 26. 4. 2002). Poleg tega so za podpredsednika DZ izvolili Valentina Pohorca, Desus, ki je nasledil marca preminulega Antona Delaka (15. redna seja DZ, 23. 4. 2002). Tudi v tretjem branju pa so dali soglasje zakonu o delovnih razmerjih, t.i. mali delavski ustavi.

Javnofinančna kriza, ki se je odražala v potrebi po rebalansu proračuna po samo štirih mesecih uporabe, je po mnenju prvaka SDS začela preraščati v politično, zato so bile potrebne rešitve: skupaj z NSi sta stranki predlagali, da bi jeseni ob predsedniških in županskih volitvah potekale še parlamentarne; pri tem je poudaril, da stranki ponujata izhod iz nastale krize, ne pa vlade v senci, niti ne ponujata predloga konstruktivne nezaupnice vladi (Delo, 15. 5. 2002: 2). Vladna stran se za te predloge ni kaj prida zmenila, tako tudi niso postali predmet širše debate.

Preden so smeli na počitnice, je poslance čakal še velik zalogaj dela: samo na majski seji jih je čakalo 30 točk za obravnavo, v juniju in juliju pa naj bi sprejeli še več kot 30 t.i. evrozakonov. Naj omenimo le morda najbolj odmeven zakon, ki so ga poslanci z veliko podporo sprejeli na izredni seji in s tem uzakonili prehod iz naborniške na poklicno vojsko (19. izredna seja, 14. 5. 2002).

Začetek junija je Odbor DZ za zunanjo politiko podprl zakon o ratifikaciji slovensko-hrvaške pogodbe o nuklearni elektrarni Krško, čemur je nasprotovala in bojkotirala glasovanje »nova opozicija« (SLS, SDS in NSi), konec meseca pa je 31 poslancev s podpisi poslalo predlog te pogodbe v presojo Ustavnemu sodišču, s tem so preložili odločanje o le-tej (Delo, 7 in 27. 6 2002: 2). Na naslednji seji, ki je bila izredna, so se poslanci ukvarjali s spremembo sicer že novega poslovnika, ki naj bi v veljavo stopil 15. julija in katerega je bilo

potrebno prilagoditi tako, da so lahko že pred uveljavitvijo novih pravil izvolili predsednika mandatno-volilne komisije, ki bo nasledila komisijo za volitve, imenovanja in administrativne zadeve ter mandatno-imunitetno komisijo (21. izredna seja DZ, 9. 7. 2002). Predlog je bil sprejet z dvotretjinsko večino, kot zahtevano. V nadaljevanju so se poslanci srečali še z zakonom o ratifikaciji sporazuma o nasledstvu držav bivše SFRJ, pri katerem so razpravo zaprli za javnost, saj so poslanci menili, da se morajo seznaniti z vso vsebino preden sprejemajo takšen daljnosežen sporazum. Na koncu so tudi ta zakon sprejeli (21. izredna seja DZ, 12. 7. 2002).

Da se vlada ne zmeni kaj veliko za poslance, je dokazovala statistika zastavljenih in odgovorjenih vprašanj: v tekočem letu, torej v prvih šestih mesecih, je bilo vladi zastavljenih prek 200 vprašanj in pobud, od tega jih je kar 26 % postavila opozicijska SDS, sledila je SNS s 23 %, NSi 17 % in ZLSD 10 %. LDS, največja parlamentarna stranka s 34 poslanci, je, zanimivo, postavila samo okrog 5 % vseh pobud. Zaskrbljujoč pa je bil podatek, da je SDS, medtem ko je zastavila vse skupaj prek 150 vprašanj, odgovore dobila samo na 64 zastavljenih vprašanj, neodgovorjenih je ostalo še 94 oziroma 60 % (Delo, 8. 7. 2002: 2). Predsednik je predstavnike vlade večkrat opozoril na njihovo dolžnost posredovanja tudi pisnih odgovorov, če ustna pojasnila ne zadoščajo, vendar je parlament tu brez moči, saj ne more uvesti nobenih sankcij, s katerimi bi lahko discipliniral vlado.

Tik pred parlamentarnimi počitnicami se je začel časopisni spopad med nekaterimi poslanci in bivšim ustavnim sodnikom Matevžem Krivicem. V Delu je bilo objavljeno javno pismo, poziv šestnajstih poslancev predsedniku DZ, naj se na simbolni ravni upre »sramotnemu preganjanju poslancev« (Delo, 13. 7. 2002: 2), kar je bil odziv na pravnomočno obsodbo Iva Hvalice, sedaj že bivšega poslanca SDS, zaradi žaljenja državnega sekretarja. Krivic je v svojem pismu poslancem odgovarjal, da ustava dovoljuje samo kazensko, ne pa tudi odškodninsko imuniteto. Pri tem je še kritiziral nizko politično raven ter domnevno domišljavost opozicijskih poslancev, ker svoje odhode s sej imenujejo obstrukcije. Ta pojem namreč označuje aktivnosti poslancev, ki z dolgimi govori, vlaganjem tisočih amandmajev in podobno, poskušajo preprečiti sprejetje nekega zakona, torej z delom in ne ne-delom (Delo, 13. 7. 2002: 2). Na njegovo pismo sta se odzvala Jožef Jerovšek, SDS in Ivo Hvalica. Jerovšek je zapisal, da so poslanci protestirali zaradi neenakosti strank pred sodiščem, ter ponovil, da je bil Hvalica obtožen zaradi izrečenih besed med parlamentarnim zasedanjem, te pa so bile namenjene državnim funkcionarjem in naj bi ga ščitila poslanska imuniteta. Hvalica pa je tožnika popolnoma preprosto izzval, naj mu našteje en sam primer podobne obtožbe v

Evropi (Delo, 13. 7. 2002: 2). Pisemska vojna se je še nekaj časa nadaljevala, potem pa preprosto zatonila v pozabo.

Še en pomemben dogodek velja osvetliti, ki se je zgodil pred počitnicami. Janez Drnovšek je, tokrat dokončno po več najavah in preklicih, oznanil, da se bo jeseni potegoval za mesto predsednika republike. Če bo kandidatura uspešna, potem bo kot premier odstopil najverjetneje decembra, ko se sedanjemu slovenskemu predsedniku izteče mandat, v nasprotnem primeru pa bo še naprej vodil vlado, vsaj do konca evropske zgodbe, je obljubil. Če bi torej Drnovšek na volitvah zmagal, bi bilo potrebno izbrati novega predsednika vlade, v povezavi s tem pa je omenil takratnega finančnega ministra, mag. Antona Ropa (Delo, 13. 7. 2002: 2). Razpis za predsedniške in lokalne volitve je predsednik DZ podpisal konec julija, datum pa je bil določen za 10. novembra 2002 (Delo, 24. 7. 2002: 2).

Poletje je potekalo predvsem v znamenju privatizacijskih ter prevzemnih - »pivovarska vojna« se še vedno ni končala, nekateri pa so za to krivili interese LDS (Delo, 30. 7. 2002: 2) - poslovnih dogajanj ter hrvaško – slovenskih konfliktov na morju in ob meji. Zato sta se že takoj konec avgusta sestali najprej Komisija DZ za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb o vlogi, interesih in dejavnostih tujih obveščevalnih služb pri eskalaciji incidentov v Piranskem zalivu in slabšanju slovensko – hrvaških odnosov (Delo, 27. 8. 2002: 2), potem pa še Odbor za zunanjo politiko o odnosih s Hrvaško, ki se je zavzel za internacionalizacijo problema (Delo, 4. 9. 2002: 2). Septembra se je prav tako začelo sojenje v primeru Depala vas, kjer je bil za dogodke formalno, kot takratni minister za obrambo (leta 1994), odgovoren Janez Janša, vodja Socialdemokratske stranke. Ta je tudi dejal, da datum začetka sojenja zagotovo ni naključen in da gre za politični proces v predvolilnem obdobju (Delo, 9. 9. 2002: 2).

Jesenska zasedanja parlamenta so potekala že po novem poslovniku, kjer je bilo največ novosti uvedenih na področju zakonodajnega postopka: prva obravnava zakona bo tako opravljena že s posredovanjem gradiva poslancem, pomembno vlogo pa bodo imela parlamentarna matična delovna telesa, ki bodo pripravljala dopolnjene predloge za 2. obravnavo, amandmaje pa bodo poslanci vlagali le k tistim členom, h katerim je že matično telo predlagalo dopolnila. Vlada ne bo več smela popravljati oziroma dopolnjevati svojih predlogov kar tako, pač pa bo lahko vlagala amandmaje le na tista dopolnila, ki jih bodo k njenemu zakonu predlagali drugi (Delo, 23. 7. 2002: 2). Kljub temu, da je bil poslovnik še povsem svež, sprejet spomladi 2002, pa je poslanec Zmago Jelenčič že začetek septembra na ustavno sodišče naslovil pritožbo zaradi 122. člena, ker naj bi po njegovem mnenju onemogočal delovanje več kot 35 % volilnega telesa. Sporni člen namreč določa, da more

razpravo ob 1. branju zahtevati 10 poslancev, manj od deset pa jih imajo poslanske skupine SNS, DeSUS, SMS, SLS, NSi, poslanca narodnih skupnosti ter samostojni poslanec (Delo, 10. 9. 2002: 2). Pa tudi sicer je novi poslovnik vnesel kar nekaj zmede, saj ni urejal nekaterih zapletov, ki so nastali še po starem poslovniku, prav tako pa se ni vedelo, kaj se bo zgodilo npr. z zakonom o vojnih grobiščih, katerega 2. obravnavo so poslanci prekinili spomladi, nova pravila pa te možnosti niso predvidela.

Na septembrski seji so na priporočilo Odbora DZ za obrambo obravnavali zakon o vojaški dolžnosti, katerega so podprle vse stranke. Zakon določa podrobneje prehod iz naborniške na poklicno vojsko, po katerem naj bi zadnji naborniki služenje vojaškega roka končali že konec junija 2004 (Delo, 30. 9. 2002: 2). Lotili pa so se tudi zakona o zagotavljanju pogojev za opravljanje funkcije predsednika države. Zakon je pripravila vlada in čeprav po mnenju nekaterih še ni bil zrel za obravnavo, so imeli poslanci o njem kar izoblikovano mnenje. Predstavniki opozicije, vključno z združeno listo, so bili prepričani, da bi morali nekatera določila, zlasti tista povezana s funkcijo predsednika, ki mu preteče mandat, bolj dodelati in na določenih mestih okrniti. Poslanci iz SMS, NSi, SNS in SDS so se strinjali, da so nekatera določila prerazkošna, še posebej tista, ki bivšemu predsedniku omogočajo službeno vozilo s šoferjem ter varovanje, prav tako pa je bil sporen predlog, po katerem bi imel dostop do arhiva iz časa, ko je opravljal predsedniško funkcijo. Poslanci so še opozorili na to, da se zakon pripravlja na splošno, za vse bodoče bivše predsednike in ne samo za trenutnega, kateremu bo potekel mandat ter seveda na finančne posledice takšen porabe. Janez Janša je porabo na leto preračunal v 200 najvišjih Zoisovih štipendij, ki jih vlada izplačuje najbolj nadarjenim študentom, France Cukjati na 100 povprečnih delavskih plač. Zakon je bil z obilo predlogov v prvi obravnavi izglasovan in predan matičnemu telesu v obravnavo (18. redna seja DZ, 25. 9. 2002).

Z oktobrom se je v celi Sloveniji začel čas velikih pričakovanj. Po poročilu Evropske komisije o pripravljenosti kandidatki bi lahko le-te postale polnopravne članice unije že začetek leta 2004, vendar je bilo potrebno počakati še do konca leta, na vrh Evropskega sveta ob zaključku danskega predsedstva, kjer bo imela Slovenija še zadnje možnosti, da si izpogaja kakšno ugodnost, še posebej glede na to, da se je razširila novica, da naj bi Slovenija kmalu postala neto plačnica ne neto prejemnica bruseljskega proračuna. Iz Bruslja je prav tako prišlo priporočilo za vstop v zvezo Nato, vendar se je še čakalo na vrh v Pragi, kjer naj bi prišlo do dejanskega poročila. V tem mesecu se je na domačih tleh začela volilna tekma za župane in za predsednika republike, za to funkcijo se je najavilo kar 16 kandidatov, dejansko se jih je zanjo na koncu potegovalo le devet. (Delo, 9. in 15. 10. 2002: 2)

Optimističen, tako kot pričakovanja Slovencev, je bil odgovor na poslansko vprašanje Antona Anderliča s strani predsednika vlade, da je realno pričakovati, da se bodo slovenska pogajanja za vstop v EU zaključila na vrhu v Køpenhagnu (19. redna seja DZ, 19. 10. 2002). Na začetku zasedanja je predsednik DZ postregel z nekaj statistike in opozoril vlado, da kljub izboljšanju še vedno ostaja neodgovorjenih kar 53 % vseh zastavljenih vprašanj v tekočem letu (19. redna seja DZ, 19. 10. 2002). Poslanci so se lotili več različnih zakonskih predlogov, velja pa omeniti zakon o evropskih volitvah, na katerih naj bi slovenski poslanci sodelovali že leta 2004, pa zakon o ustanavljanju Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC). Razprava je potekala mirno, daljših ali hujših besednih spopadov ni bilo zaznati. Poslanci so potrdili še zakon o razpisu referendumu o preoblikovanju Slovenskih železnic, za katerega so podpise zbirali delavci Slovenskih železnic, ker so nasprotovali odločitvam vlade o preoblikovanju.

Predsedniška kampanja in volitve sta močno zasenčila ostalo dogajanje v državi. V prvem krogu sta največ glasov dobila aktualni predsednik vlade dr. Janez Drnovšek ter državna tožilka Barbara Brezigar. Na lokalni ravni je bil 10. november odločilen za 132 županov, ostale so morale počakati na drugi krog, ki je bil skupaj s predsedniškim napovedan za 1. december.

V tem mesecu je zasedala tudi ustavna komisija, ki se je ukvarjala z vprašanjem, kako naj bo zasnovani t.i. evropski člen v ustavi – ali bolj abstraktno ali konkretno. Različni strokovnjaki so zagovarjali vsak svoje mnenje. Matevž Krivic je dosedanje delo komisije označil za amatersko ter Sloveniji za zgled pri ustavnih spremembah postavil Nemčijo, kjer se lahko suverene pravice na EU vsakič prenaša tudi z navadnim zakonom, v določenih primerih je potrebna dvotretjinska večina. Tanja Rener in Ivan Kristan sta zagovarjala način, po katerem bi moral dobiti prenos suverenosti normativni odraz v ustavi, podrobnosti pa bi lahko urejali kasneje, Albin Igličar pa je bil prepričan, da bi za prenos najvišje oblasti morali vprašati državljane na referendumu, saj Slovenija temelji na plebiscitarni volji, zato je s stališča legitimnosti ustave referendum nujno potreben (Delo, 25. 11. 2002: 2).

Gotovo je bil najbolj pričakovan dogodek tega meseca vrh v Pragi, kjer je zasedalo 19 članic povezave Nato in na katerem je tudi Slovenija skupaj s šestimi drugimi kandidatkami pričakovala vabilo mednje. Do tega je res prišlo 21. novembra, to pa je takoj sprožilo najprej merjenje podpore vstopu v severnoatlantsko zvezo ter zahteve po referendumu, na katerem bi državljani odločali o odločitvi vlade, da vstopi v ta pakt. Tako zahtevo je vladi poslala tudi civilna družba – 188 razumnikov, pisateljev, civilnodružbenih aktivistov in drugih, vlada pa se je odločila, da mora dokončna beseda o referendumu pasti decembra (Delo, 25. in 28. 11. 2002: 2).

1. decembra so volivci odločali med dvema kandidatoma za predsednika države in zmagal je Janez Drnovšek, s 56 % podpore, Barbara Brezigar pa je zbrala zelo visokih 43 %. Dr. Drnovšek je obljubil odstop takoj, ko bodo znani uradni rezultati, novi mandatar pa je bil že znan, v tej povezavi večkrat omenjeni, finančni minister Tone Rop. V občinah so se ta dan zapolnila še tista mesta, ki so ostala prazna; bilanca je bila kmalu znana: največ županov je bilo neodvisnih kandidatov - 59, takoj nato je slavila Slovenska ljudska stranka s kar 44 izvoljenimi župani, daleč zadaj sta sledili LDS s 27 in SDS s 15 župani (Delo, 2. 12. 2002: 3). Od lokalnih volitev so nekateri veliko pričakovali, gotovo pa gre za nek način izkazovanja podpore delu stranki. Rezultat je bil zato kot obliž za poraz ljudske stranke na parlamentarnih volitvah pred dvema letoma.

Zamenjava mandatarja je pomenila nova koalicijska usklajevanja; medtem ko je združena lista napovedovala sodelovanje v koaliciji brez nadaljnjih zahtev, so bili v Desusu mnjenja, da bi jim moral novi mandatar nakloniti vsaj dva resorja, saj so bili dve leti v vladi brez ministra. Neznanka je ostajala še SLS, za katero se ni točno vedelo, ali bo ostala v koaliciji, saj je v preteklosti dostikrat glasovala proti njenim odločitvam (Delo, 2. 12. 2002: 3).

V dneh, ko je bila napovedana zaključna konferenca za pristopna pogajanja v EU v Køpenhagenu, se je v slovenskem parlamentu odločalo o novem mandatarju. Poslanci opozicije so trdili, da je Rop »mandatar, ki predstavlja najbolj čisto sliko LDS brez vsakega retuširanja« (Delo, 12. 12. 2002: 2). Andrej Bajuk je dejal, da je »Rop sodeloval v vseh najpomembnejših projektih vlade v preteklih desetih letih in razočaral državljane, ki so pričakovali spremembe« (Delo, 12. 12. 2002: 2), Sašo Peče iz SNS pa je povedal, da »poslanska skupina Ropa ne bo podprla, ker njegove ambicije presegajo njegove sposobnosti, njegova kandidatura pa predstavlja škodo za državo« (Delo, 12. 12. 2002: 2). Tokrat je podporo koaliciji odrekla tudi SMS, iz preprostega razloga, ker so po njihovem mnenju obstajale prevelike razlike med zapisanim v koalicijski pogodbi in uresničenimi zadevami (Delo, 12. 12. 2002: 2). Mandatar je bil v DZ izvoljen s potrebno večino, kmalu pa je poslancem poslal tudi seznam ministrov, med katerimi so bili Slavko Gaber, ki naj bi zamenjal Lucijo Čok na resorju za šolstvo, Dušan Mramor, ki naj bi zasedel izpraznjeno mesto finančnega ministra ter Zdenka Kovač, ki naj bi na predlog Desusa postala ministrica brez listnice za regionalni razvoj in koordinacijo strukturnih politik. 19. decembra so poslanci potrdili tudi to vlado (Delo, 23. 12. 2002: 2). Naslednji dan je Janez Drnovšek uradno odstopil s svoje funkcije ter predal premierske posle novemu predsedniku vlade, 22. decembra pa je že zaprisegel kot novi predsednik republike (Delo, 23. 12. 2002: 2).

To dogajanje pa je kar malo izgubilo na pomembnosti v luči zaključka pogajanj z Evropsko unijo na kopenhagenskem vrhu. Slovenija, ki ni hotela popustiti trdim danskim pogojem glede financiranja iz evropskega proračuna, je v zadnjih minutah uspešno izposlovala ugoden dogovor in zadovoljna končala pogajanja. Takrat je bil Sloveniji in ostalim devetim kandidatkam obljubljen 1. maj 2004 kot datum vstopa v Evropske skupnosti (Delo, 14. 12. 2002: 2).

O referendumu, ki bi potrdil ali zavrnil vstop Slovenije v Nato in EU, zdaj ni bilo več debate, bilo je jasno, da bo, ugibal se je samo še datum. V tej odločitvi so si bile vse stranke edine, prav tako tudi, da je to najpomembnejša naloga, ki jih čaka v letu 2003 (Delo, 3. 1. 2003: 2). Novo leto je prineslo pestro dogajanje, začelo pa se je z velikim optimizmom, kar se je odrazilo tudi v redni Anketi Dela, kjer državljane sprašujejo o volitvah v danem trenutku in o njihovem mnenju o delu vlade in parlamenta. Prvič, odkar je začel zasedati DZ v tej postavi, so bili vprašani po večini, kar 44,6 %, mnenja, da parlament dela dobro (Delo, 6. 1. 2003: 2). Običajno je čez 30 % odstotkov vprašanih presodilo, da deluje slabo in preglasilo tiste, ki so menili, da dobro.

19. januarja so volivci na referendumih odločali o usodi slovenskih železnic in o vlaganjih v telekomunikacijska omrežja. Nepoučena in za takšne odločitve nekompetentna široka javnost je v prvem primeru pritrdila vladnemu načrtu, v drugem pa zahtevala povrnitev vlaganj v celoti (Delo, 20. 1. 2003: 2).

Vsi tiste, ki imajo radi Slovenijo, so v noči iz 11. na 12. januar izgubili velikega človeka, vsi v SDS pa spoštovanega kolega, častnega predsednika in iskrenega prijatelja (Delo, 13. 1. 2003: 2) - tako je smrt velikega Slovenca Jožeta Pučnika označil Janez Janša, predsednik Socialdemokratske stranke in nadaljeval: »Dr. Jože Pučnik je utemeljil slovensko samostojnost in demokratizacijo. Na teh dveh ključnih programskih točkah je popeljal Demos leta 1990 na prve svobodne volitve. Okrog teh dveh točk je kot predsednik zmagovite koalicije Demos zgradil nacionalno in politično soglasje za razglasitev državnosti« (Delo, 13. 1. 2003: 2). Glavo je v žalovanju in v priznavanju velikih zaslug sklonila vsa Slovenija. Tudi sicer nasprotujoče si stranke so Pučniku, ki je bil svoj čas tudi poslanec v DZ, priznale zasluge, vendar pa niso mogle povsem iz svoje kože in se niso mogle dogovoriti glede žalne seje. Začetno nerodnost je popravil predsednik DZ, ki je na lastno odgovornost sklical žalno sejo za umrli (Delo, 17. 1. 2003: 2). Prvotna odločitev, da zaradi nasprotujočih si mnenj seje ne bo, je upravičeno razočara SDS, ki je ugovarjala, da je Borut Pahor prejšnje leto brez pomislekov sklical žalno sejo za umrlega poslanca in podpredsednika DZ Antona Delaka iz vrst Desusa (Delo, 16. 1. 2003: 2). Pogreba se je nato udeležila ne samo parlamentarna

delegacija, pač pa po sklepu vlade tudi vladna z ministrom Ruplom na čelu in s častnim oddelkom Slovenske vojske (Delo, 17. 1. 2003: 2).

Ta dogodek pa je le za kratek čas izpodrinil naslednji veliki razkorak med koalicijo in opozicijo. Ker je bilo predvideno, da referendum o vstopu v zvezo Nato in v EU bo, je vlada strankam poslala predlog, da naj bi bil le posvetovalen in potekal 9. februarja. SDS in NSi sta temu nasprotovali, saj bi po njunem mnenju odločitev volivcev morala zavezovati DZ pri sprejemanju takšne odločitve (Delo, 7. 1. 2003: 2). Koalicija je kmalu vložila nov predlog, z novim datumom in z odločitvijo, da bo zavezujoč (Delo, 17. 1. 2003: 2), SDS pa se spet ni strinjala s predlaganim in zahtevala, da zavezujočo odločitev z referendumoma DZ potrdi z dvotretjinsko večino (Delo, 4. 2. 2003: 2). Spor glede referendumoma pa ni bil edini, ki je ločeval stranki oziroma stranke. NSi in SDS sta predsedniku vlade Ropu poslali 6 zahtev, ki so se nanašale predvsem na enakopraven dostop do medijev ter na enakopraven dostop opozicije do sredstev za delovanje in do nadzornih mest, prva med njimi pa je bila zahteva po neposrednem televizijskem prenosu vseh pomembnejših sej DZ (Delo, 8. 1. 2003: 2). Predsednik vlade je vse zahteve označil za nesmiselne in dejal, da so prioritete vlade jasne in da se ne misli ukvarjati s problemi posameznih političnih strank, ampak se ukvarja z gospodarskimi in socialnimi vprašanji ter z realnim in konkretnimi problemi (Delo, 10. 1. 2003: 2).

Na redni seji je poslanec SMS Marko Diaci premierju Ropu zastavil vprašanje v zvezi z neposrečeno izjavo ministra za obrambo, češ da bi zavrnitev vstopa v Nato pomenila vrnitev na naborniški sistem, možen pa naj bi menda bil tudi vpoklic žensk. Premier je odgovor speljal na drugo stran, govoril je o slovenskih odločitvah za severnoatlantsko povezavo, zamenjal je celo ministra – govoril je o zunanjem ministru - šele v zadnjih besedah se je vrnil k profesionalizaciji vojske in dejal, da bo Slovenija zagotovo šla še naprej po tej poti in da ni nobenih možnosti za povratek (22. redna seja DZ, 27. 1. 2003). Odgovor je bil uspešno prodan, poslanci so kot običajno nadaljevali z vprašanji, med drugim so sprejeli Zakon o zagotavljanju pogojev za opravljanje funkcije predsednika republike ter skoraj soglasno sprejeli odlok o ustanovitvi tretje univerze v Sloveniji, na Primorskem (22. redna seja DZ, 28. in 29. 1. 2003).

Začetek februarja se je poslanska skupina ljudske stranke okrepila še za enega poslanca. Franc Čebulj, ki je bil sicer izvoljen na listi SDS, se je potem, ko je že nekaj časa nastopal kot samostojni poslanec, odločil pristopiti k SLS (Delo, 5. 2. 2003: 2).

Novo kost opozicijskim poslancem je kmalu dal zunanji minister, ki je podpisal t.i. Vilnuško izjavo, ki naj bi pomenila, da Slovenija podpira aktivnosti ZDA ob iraški krizi.

Stranko mladih je to tako razjezilo, da se je odločila zbirati podpise za interpelacijo, vendar pri tem ni uspela, ker se je na ministrovo stran postavila tudi SDS (Delo, 11. 2. 2003: 2). V imenu stranke je zato Igor Štemberger na naslednji seji predsednika vlade vprašal, ali bo ukrepal zoper ministra in ga zamenjal. Premier Rop mu je odvrnil, da se je minister o svojem podpisu posvetoval z njim in ravnal v skladu z njegovimi navodili, prav tako pa je opozoril na to, da je ta izjava pravzaprav že preteklost, saj se ob vsakodnevnem razvoju dogodkov vsak dan sprejemajo nova stališča, ki so že nadgradila tudi Vilnuško izjavo (23. redna seja DZ, 24. 2. 2003). SMS je v njenem predlogu pritegnila samo nacionalna stranka, ki pa ni prinesla dovolj glasov, skupaj sta jih mogli zbrati le 8 (Delo, 1. 3. 2003: 2).

Na tej redni seji so poslanci potrdili zakon o ratifikaciji pogodbe o nuklearni elektrarni Krško (NEK). Na dveh izrednih sejah, ki sta se zvrstili tega meseca, pa so poslanci potrdili tudi nekatere ustavne spremembe – sprejeli so ustavni zakon, s katerim so omogočili prenos dela suverenosti, niso pa neposredno prenesli suverenosti same, na drug subjekt. Zakon je določal, da bodo takšen prenos poslanci morali uzakoniti, če bo na referendumu 23. marca potrjena odločitev za vstop v EU in Nato (28. izredna seja DZ, 27. 2. 2003). Med predlogi ni uspelo dopolnilo Franceta Cukjatija, da bi se v zakonu še posebej poudarila možnost izstopa iz povezav (28. izredna seja DZ, 27. 2. 2003).

V javnosti so se tačas odvijale javne debate o razlogih za in proti EU ter Natu, kjer je daleč največ prostora zavzemala debata o Natu, saj o podpori prvi opciji ni bilo dvoma. V marcu smo bili priče tudi rahlim zamenjavam v vrhu stranke NSi, kjer je na mestu vodje poslanske skupine predsednika stranke zamenjal Janez Drobnič, dr. Bajuk pa se je odločil bolj posvetiti se predsedovanju stranki ter Komisiji DZ za nadzor proračuna (Delo, 10. 3. 2003: 2). Med tem je na mizi za obravnavo čakal vroč zakon o vojnih grobiščih, kjer je še vedno največji problem predstavljal napis na tablah, ki naj bi jih postavili na krajih grobišč. Možnosti so bile tri, vsaka stran pa je zagovarjala svojo. Kljub nesoglasjem so predsedniki poslanskih skupin na kolegiju predsednika DZ izrazili optimizem, da bo ta zgodba končana še tega leta, najkasneje jeseni (Delo, 19. 3. 2003: 2).

V mesecu, ko se je napovedoval odločilni referendum, sta Slovenijo obiskala kar dve visoki osebnosti: generalni sekretar Nata, lord George Robertson ter visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko in hkrati generalni sekretar Sveta EU, Javier Solana. Oba sta seveda izrazila pričakovanje, da bodo Slovenci na referendumu podprli vstop v obe zvezi (Delo, 17. 3. 2003: 2). Tik pred tem je v svetu odjeknila novica o odločitvi ZDA, da na lastno pest napade Irak, brez podpore Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov (OZN). Slovenski politični vrh se je hitro odzval z izjavo, da tega dogodka ne podpira, vendar

le-ta ni ostal brez vpliva – podpora Natu se je po tem dogodku očitno zmanjšala in referendumski izid je visel na tanki nitki (Delo, 21. 3. 2003: 2). Rezultat večletnih pogajanj je bil poplačan z nedeljsko odločitvijo Slovencev, da potrdijo oba predloga za vstop v povezave. 23. marec je zato prinesel veliko veselje Sloveniji in Evropi: vstop v EU je podprlo kar 89, 64 % volivcev, vstop v Nato pa 66, 08 % (Delo, 2. 4. 2003: 2). Čez nekaj dni so v Bruslju članice zveze Nato podpisale pristopne protokole, ki so morali počakati še na ratifikacijo v domačih parlamentih, kandidatke vključno s Slovenijo pa naj bi postale pravnomočne članice z majem 2004 (Delo, 27. 3. 2003: 2). Vse te novice pa seveda niso ustavile življenja v Sloveniji, tudi poslanskega ne. Ker še vedno ni bilo nobenega dogovora o neposrednem televizijskem prenosu sej DZ, je predsednik SDS na premiera Ropa in predsednika DZ Pahorja naslovil tole pobudo:

Prioritetno pa od predsednika državnega zbora pričakujemo in ga pozivamo, da do aprilske seje zbora poskrbi, da bodo slovenski volivci, ki lahko danes preko naših omrežij spremljajo neposredni prenos zasedanja hrvaškega sabora, to možnost dobili tudi doma in bodo končno lahko spremljali in nadzorovali tiste, ki odločajo o tem, kakšne številke plačajo na položnicah. Dokler te možnosti slovenskim volivcem ne boste zagotovili, bo koalicija Slovenija pri delu državnega zbora delovala selektivno oziroma tam, kjer bo njen glas vsaj slišan, ker odloča tako ne o ničemer (24. redna seja DZ, 24. 3. 2003).

Po takšni napovedi, ki jo je potem nekaj mesecev res izvajala, so se poslanci zapletli v burno debato o kmetijskih zemljiščih. Morda so hoteli le ponagajati ministru Butu, ki je na začetku izrecno poudaril, da se z zakonom mudi, saj bo v nasprotnem primeru nastala pravna luknja, ker bo sproščen trg kmetijskih zemljišč brez omejitev, vsekakor pa so se tudi z argumenti postavili proti zakonu in ga niso podprli (24. redna seja DZ, 26. 3. 2003). So pa sprejeli deklaracijo DZ v zvezi z iraško krizo, čeprav so bila mnenja različna, predvsem so se v ne-vladnih strankah in v SLS jezili nad tem, ker je bilo v besedilu izraženo samo »obžalovanje« in ne »obsojanje« ameriškega napada na Irak brez mandata OZN (24. redna seja DZ, 25. 3. 2003). Ravno slednje dejanje s strani združenih držav je vneslo nemalo vznemirjenja v slovensko politično in javno sfero, saj se je na nekaterih dokumenti s strani ZDA tudi Slovenija pojavljala med tistimi državami, ki naj bi podpirale njene aktivnosti. Ravno to je tudi terjalo, da je uradna politika sprejela jasna stališča do tega napada, prav tako

bi lahko rekli, da je bila deklaracija DZ del te nuje, saj je do nje prišlo relativno »pozno«, na kar so opozorili tudi nekateri poslanci.

Opozicijski poslanci, s prvopodpisanim Janšo, so zbrali dovolj podpisov, da je prišlo do izredne seje na temo poslovanja in prodaje Slovenske investicijske banke (SIB), ki je že dolgo majala ugled LDS, predvsem ljubljanskega dela v mestnem svetu, saj so bili njeni svetniki in njena županja tisti, ki so odločali o spornem nakupu, poslovanju in prodaji. S to afero si je opozicija odprla nov ventil, kot je to komentiral novinar Dela (Delo, 12. 4. 2003: 2) in ga s pridom uporabljala vse do konca mandata. Poslanci so na 30. izredni seji tako soglasno sprejeli sklep, s katerim so naložili pristojnim institucijam natančen pregled vseh postopkov, od vlade pa zahtevali pojasnilo o ukrepanjih v zvezi z banko SIB in pojasnilom, kakšne posledice bo imela ta afera za javni proračun (30. izredna seja DZ, 8. 4. 2003).

Z odločbo ustavnega sodišča, ki jo je izdalo začetek aprila, da mora vlada urediti status t.i. izbranim, katere je zakon iz leta 1992 dobesedno izbrisal iz registra stalnega prebivalstva republike Slovenije ter jim s tem odrekel vrsto ustavnih pravic, se je začela dolga saga, ki je imela pomemben vpliv na dogajanje na politični sceni. Sprva se niti časopisi niti poslanci niso veliko zmenili za to temo. Trenutno jih je bolj zaposlovalo dogajanje v preiskovalni komisiji, ki je raziskovala primer novinarja Mira Petka. Mirko Zamernik, predsednik te komisije, ki se je namreč že večkrat pritoževal nad nesodelovanjem državnega tožilstva pri preiskavi, je predsednika vlade seznanil s poročilom generalne državne tožilke Zdenke Cerar in ga označil za »prosti spis«, ne pa resno delo (Delo, 12. 4. 2003: 2). Ropa je pozval, naj s tem v zvezi tudi ukrepa. Takoj druga stvar, ali pa prva, samo bolj kratkotrajna, je bil podpis pristopne pogodbe k EU v Atenah, kjer je marsikoga nemalo začudilo, da je pogodbo poleg predsednika vlade in zunanjega ministra podpisal tudi predsednik države, kar je gotovo unikatna praksa v parlamentarnih demokracijah. Še bolj pa je presenetil zamenjava slavnostnega govornika ob tej priložnosti, kjer je v zadnji minuti premiera prav tako zamenjal dr. Drnovšek (Delo, 22. 4. 2003: 2).

Naslednja aktualna tema so bile ustavne spremembe, kjer na ustavni komisiji ustrezne podpore nista zbrala predloga za spremembo v delu, ki se tiče referendumu, prav tako ni bilo zadostne večine za spremembo členov o oblikovanju vlade ter členov o razmerju moči med vlado in parlamentom. Na političnem področju smo bili takrat priče precej labilnim razmeram: SDS in NSi sta še vedno selektivno delovali na državnih sejah, ljudska stranka pa je pri ustavnih spremembah glasovala proti koalicijskemu dogovoru, zaradi česar so se nekateri spraševali o smiselnosti obstoja takšne koalicije (Delo, 18. 4. 2003: 2). Čeprav v

združeni listi tega njenega početja niso odobraval, pa je bil Miran Potrč vseeno prepričan, da ustavne spremembe niso razlog za razpad koalicije (Delo, 28. 4. 2003: 2).

Maja je, po podpisu pristopne pogodbe, pri zasedanju stalnih predstavnikov držav članic EU prvič sodelovala tudi slovenska izbrana vrsta. Prav tako je na zasedanjih evropskega parlamenta sedeže opazovalcev brez glasovalne pravice dobilo sedem poslancev DZ, kolikor jih bo Slovenija imela tudi po vstopu (Delo, 5. 5. 2003: 2). Vlada je v tem mesecu pripravila rebalans proračuna, novi minister za finance Dušan Mramor je napovedal zategovanje pasu, čeprav je ob tem uradu predsednika države namenil za 100 milijonov sredstev več (Delo, 12. 5. 2003: 2). Najbolj odmevno pri tem pa je bilo vprašanje, kaj storiti z vladnim letalom, ki kar naenkrat ni bilo več tako pomembno za državo, kot še pred pol leta. Nekaj ostrih besed pa je spet prinesla debata o ustavnih spremembah, tokrat o predlogu poslanke SNS, Sonje Areh Lavrič, po katerem naj bi se poslanska neodgovornost iz civilne razširila še na kazensko. Poslanec LDS Leopold Kremžar je temu predlogu odločno nasprotoval: »Poslanci niso svete krave in ne morejo kar tako opletati z besedami. Vsak naj odgovarja za svoje besede, tako velja za vse ljudi in tako naj velja tudi za poslance.« (Delo, 19. 5. 2003: 2) V ustavni komisiji je tako obveljala njegova, podporo pa so dobili le trije izmed obravnavanih predlogov: o zakonodajnem referendumu, o izenačitvi pogojev za moške in ženske pri kandidiranju ter o povezovanju občin v širše lokalne okvire (Delo, 26. 5. 2003: 2).

Tudi junija sta stranki koalicije Slovenija opravljali delo v DZ le selektivno, ker njunim zahtevam še vedno in bilo ugodeno. Možna rešitev te obstrukcije se je pokazala, ko je televizijska postaja TV 3 ponudila, da bo junija in julija brezplačno prenašala seje DZ, po poslanskih počitnicah pa naj bi se dogovarjali naprej. V SDS in NSi se o prekinitvi ne-dela nista takoj odločili, sta pa sporočili, da razmišljata o izstopu iz parlamenta, kar dela tega osrednjega zakonodajnega telesa sploh ne bi oviralo, bi pa gotovo popačilo njegovo politično sliko (Delo, 9. 6. 2003: 2). Dan pred tem sta stranki protestno zapustili sejo pristojnega delovnega telesa DZ, ki je razpravljal o vojnih grobiščih, ker niso bila upoštevana njihova stališča, napovedali pa sta tudi bojkot seje (Delo, 9. 6. 2003: 2). Slednja točka je bila prav gotov najbolj odmevna, če pogledamo dnevni red 27. redne seje tega mandata. Na začetku obravnave so se poslanci zavzeli za čimprejšnjo rešitev problematike ureditve vojnih in povojnih grobišč iz pietete do umrlih, tekom razprave pa so na plan privrela različna stališča. V SDS niso mogli pozabiti, da je odbor glasoval proti njihovim amandmajem, ki so v napis na grobiščih, in seveda v zakon, hoteli vključiti besedno zvezo »žrtve revolucionarnega nasilja«, s čimer bi, kot je dejal France Cukjati, »NOB in tudi partizanstvo vsaj delno osvobodili težkega bremena množičnih revolucionarnih zločinov« (27. redna seja, 17. 6. 2003).

Njegovim besedam so nasprotovali predvsem iz SNS, ki so zatrjeli, da želi stranka s tem potvarjati zgodovino, njihov poslanec Sašo Peče pa je poudaril, da »ne bi smeli enačiti udeležencev – torej, še enkrat poudarjam – tistih, ki so izbrili svobodo in tistih, ki so nas napadli« (27. redna seja, 17. 6. 2003). Zelo spravno so nastopili v stranki mladih, pa tudi v SLS in nekateri iz LDS, ki so poudarjali, da zakon ureja grobišča in ne zgodovine. Poslanci so zadnji dan zasedanja ob obstrukciji SDS in NSi zakon sprejeli, prav tako tudi rebalans proračuna za leto 2003 (27. redna seja, 19. 6. 2003).

Proslava ob dnevu državnosti tega leta prvič ni povzročila razprtij; slavnostni govornik je bil predsednik države Janez Drnovšek, ki je Slovence spomnil na dosežke mlade države: »Po 12 letih, ko je marsikdo dvomil, da bo nova dvomilijonska država preživela, smo z novim parlamentarnim in kapitalsko-tržnim sistemom, ki smo ga kot samoumevnega prevzeli z nastankom države, postali primerljivi z državami, ki smo se jim želeli približati« (Delo, 30. 6. 2003: 2).

Poslance je pred počitnicami čakala še ena seja, na kateri je bila predvidena tudi obravnava predlogov sprememb poslovnika ob potrebni reorganizaciji dela zaradi vključevanja v EU. V DZ so napovedovali, da se bodo pri tem zgledovali po finskem modelu in ustanovili dva nova odbora, enega za EU, ki bo na tedenskih sejah izražal mnenje DZ o zakonodajnih postopkih Unije, plenarno zasedanje zbora pa naj bi spremembe samo ratificiralo. Več dela naj bi čakalo drugi odbor – za zunanjo politiko, ki naj bi imel pristojnosti še za področja mednarodnih sporazumov, ki jih sklepa Evropska unija (Delo, 3. 7. 2003: 2). Na zadnji, sicer izredni, seji tega poletja, so poslanci sprejeli že težko pričakovan zakon s strani kmetov – zakon o odpravljanju posledic naravnih nesreč (32. izredna seja DZ, 16. 7. 2003). V nekaterih odborih je zadnji teden potekalo še pomembno delo; tako je na seji ustavne komisije črtanje 143. člena ustave, s katerim bi se omogočilo ustanavljanje pokrajin »od zgoraj«, preprečila nova opozicija, o spremembi simbolov pa še ni bilo rečene zadnje besede, čeprav je DZ že junija v ta namen razpisal natečaj (Delo, 14. 7. 2003: 2). Poslanci pa so določili pa tudi datum referenduma o odpiralnem času trgovin, za katerega so potrebne podpise zbrali trgovci.

V teh dneh je bilo kar nekaj govora o možni rekonstrukciji vlade. Na vrhu koalicije pa je bilo na koncu izrečeno le opozorilo ljudski stranki, še posebej zaradi njenega glasovanja proti ustavni spremembi, povezani z regionalizacijo, da je že večkrat kršila pogodbo in da nadaljnje sodelovanje nima smisla, če stranka še naprej ne misli spoštovati koalicijskega dogovora (Delo, 14. 7. 2003: 2).

Jesen je prinesla novosti: najprej si je Socialdemokratska stranka Slovenije – SDS, spremenila ime: kratica je ostala ista, le druge besede je začela označevati – Slovenska demokratska stranka. Nad takšno odločitvijo se je pritoževala zunajparlamentarna Demokratska stranka Slovenije (DS), češ da gre za zavestno ustvarjanje politične zmede (Delo, 8. 9. 2003: 2). Ime je ostalo, čeprav si ga je zaradi iste kratice najbrž res le malokdo zapomnil. Na redni seji so poslanci dali zeleno luč ustanovitvi nove medicinske fakultete v Mariboru (29. redna seja, 2. 10. 2003), na mizo Odbora za notranjo politiko pa je prišel prvi zakon, ki je poskušal reševati zaplet s t.i. izbrisanimi in ki naj bi ga po predlogu vlade obravnavali po skrajšanem postopku. Poslanci SDS in celotna opozicija z njimi si tu niso uspeli izboriti rednega postopka (33. izredna seja DZ, 8. 10. 2006).

Oktober so se v DZ le uspeli dogovoriti o prenosu sej, kar je spomladi povzročilo selektivno delo SDS in NSi. Dogovorjeno je bilo, da bo seje lahko prenašala vsaka postaja in to brezplačno, posnetke bo dovoljeno uporabljati tudi za zabavne in političnosatirične oddaje, na voljo pa bo tudi strankam, vendar bodo le-te smele uporabljati posnetke samo svojih poslancev. Nekateri so se sicer upirali nesmiselnosti zadnjega določila, vendar do sprememb ni prišlo (Delo, 18. 10. 2003: 2). Oktobrska seja se je kot po navadi začela s poslanskimi vprašanji, na prva štiri je po ustaljeni praksi odgovarjal premier Rop. Poslanec SNS Zmago Jelenič Plemeniti je predsednika vprašal o zakonu o izbrisanih, drugo vprašanje, ki ga je zastavil Janez Janša, pa je premiera veliko bolj razburilo in se je v odgovoru kar malo zapletel. Janša mu je zastavil vprašanje v zvezi z odkrivanjem korupcije in naštel kar nekaj primerov, v katere naj bi bili vpleteni tudi nosilci javnih funkcij iz vrst LDS, ob tem pa se je zavzel za zunanjega ministra Rupla, proti kateremu je bil vložen predlog za začetek preiskave. Čeprav bi se po njegovem mnenju v vladi našel še kakšen podoben primer, pa vlada ni vložila takšnega predloga. Rop je odgovoril z navedbo vseh ukrepov, ki jih je vlada oz. pristojna ministrstva sprejela v tej smeri, na koncu pa se je zapletel ravno ob primeru zunanjega ministra, češ da vlada s tem nima nič, ker državno tožilstvo ni del vlade: »In vlada s tem nima nič, razen če vi menite, razen če ne menite, da je tožilstvo del vlade. Vendar vsakdo, ki je v tem DZ, ve, da tožilstvo ni del vlade. In če vi trdite, da je tožilstvo del vlade, potem zavajate slovensko javnost in to je nedopustno.« (30. redna seja DZ, 27. 10. 2003) Janša mu je, sicer poslovniško nekorektno, odgovoril z enim samim stavkom: »Gospod predsednik, vlada imenuje tožilce.« (30. redna seja DZ, 27. 10. 2003)

V nadaljevanju se je DZ lotil zakona o izbrisanih, ki naj bi jim za nazaj uredil status in tako popravil krivico, ki je nastala ob izbrisu. Predlog zakona je predvideval tudi izplačilo odškodnin, čemur so se odločno uprli poslanci SNS, SDS in NSi, češ da so previsoke, saj naj

bi po nekaterih izračunih dosegle vse skupaj do 600 milijard slovenskih tolarjev, kar bi pomenilo 300.000 slovenskih tolarjev dolga tudi za najmanjšega dojenčka – državljan Slovenije. Hkrati so se zavzeli za to, da je potrebno primere reševati posamično in tako ugotoviti upravičenost, saj so nekateri od »izbrisanih« škodljivo delovali za Slovenijo. Nasproti vladnim strankam, ki so zagovarjale predvsem spoštovanje človekovih pravic in seveda nujnost uresničevanja ustavnih določb, so nasprotniki zakona postavili pravice državljanov republike Slovenije, ki so pravočasno vložili vlogo za pridobitev stalnega prebivališča in katerih nima nihče pravico otežiti s tako visokim dolgom. Oglasil se je spet Janša in poslance spomnil, naj glasujejo po svoji vesti, kot se je nekoč razhudil vodja poslanske skupine največje parlamentarne stranke, češ da ga ni boga, ki bi mu narekoval, kako naj glasuje. Zakon je na koncu dobil dovolj glasov, da je šel v nadaljnjo obravnavo, je pa med samo debato padlo precej hudih obtožb in neprimernih besed. Gospod Zlobec je npr. nasprotnike zakona obtožil, da so hijene, opozicija skupaj s SNS pa je vladnim strankam očitala zelo drago nabiranje volilnih glasov (30. redna seja, 28.10. 2003).

Novembra 2003 smo lahko opazili še eno spremembo pri političnih strankah. Na kongresu SLS je bil za njenega predsednika izvoljen Janez Podobnik, kar pa ni bilo posebno presenečenje. Na novembrski seji so se poslanci prvič srečali s predlogom za spremembo volilnega zakona. Vlada je v predlog zapisala ukinitev 88 volilnih okrajev, ostalo naj bi le osem volilnih enot, omogočili bi tudi absolutni preferenčni glas in s tem zagotovili večji vpliv volivcev na izbiro kandidata. Zakon sta v prvi obravnavi načeloma podprli tudi SDS in NSi, vsaka pa pripravili precej predlogov za spremembe. Tako je poslanska skupina NSi predlagala zvišanje namesto morebitnega znižanja volilnega praga s 4 na 5 ali 6 odstotkov, saj bi tako preprečili, da bi v DZ prišla stranka, ki na državni ravni ni zbrala niti 1 % glasov (31. redna seja, 28. 11. 2003). Zakon na koncu ni dobil zahtevane dvotretjinske večine in tako so poslanci ostali pri tem, da bodo naslednje državnozborske volitve potekale še po starem zakonu.

Na sestanku Komisije DZ za poslovnik so se poslanci široko razgovorili tudi o pripombah na nov poslovnik, predvsem kar se tiče poslanskih vprašanj. Strinjali so se, da pomanjkanje sankcij DZ za vlado, če jim ta ne pošilja obljubljenih odgovorov, hromi delo institucije. Veliko pripomb so imeli tudi na postopek zastavljanja vprašanj, saj morajo le-ta že en teden pred sejo oddati pisno in jih tudi podrobno razložiti, potem jih šele lahko zastavijo ustno. Pri tem so bili v nacionalni stranki mnenja, da bi moral resorni minister svoje področje poznati tako dobro, da bi mogel zadovoljivo odgovarjati na vprašanje brez vnaprej pisno pripravljene predloge (Delo, 24. 11. 2003: 2).

Konec meseca je bilo tudi znano, da ustavno sodišče v t.i. vatikanskem sporazumu ni našlo ničesar protiustavnega (Delo, 1. 12. 2003: 2). Čeprav je bil podpisan že pred letom dni, pa še vseeno ni prišel na dnevni red DZ za ratifikacijo.

V prazničnem decembru so se že začele priprave na evropske volitve in ugibalo se je na široko, kdo bodo nosilci posameznih list. Iz evropskih logov pa je prišla novica o visokem priznanju slovenskemu poslancu Lojzetu Peterletu, ki ga je tednik European Voice proglasil za »dosežek leta« z utemeljitvijo, da je »prvi funkcionar kandidatka za EU, ki se je kot član predsedstva konvencije o prihodnosti Evrope prebil v kuloarje EU« (Delo, 8. 12. 2003: 2).

Začetek meseca je 30 poslancev nove opozicije vložilo pobudo za razpis referendumu o izbrisanih, ker so bili prepričani, da pripravljene zakon nastale problematike ne rešuje ustrezno, vendar pa je bila vlada mnenja, da je potrebno najprej počakati na odločitev ustavnega sodišča. Na tej isti seji pa so razpravljali tudi o rezultatih konvencije o prihodnosti Evrope in potrdili njene sklepe (36. izredna seja DZ, 9. 12. 2003). Poslanci so si vzeli še dva dni časa za zelo polemično razpravo o proračunu za leti 2004 in 2005. Vlada je zelo poudarjala njuno pomembnost, ker sta to prva proračuna, ko bo Slovenija že v EU in seveda zato zanj veljajo določena merila. Poslanci, predvsem opozicijski, pa so imeli veliko pripomb na vsebinski del, pa tudi glede postopka, saj se je le-ta zdaj sprejemal že po novem poslovniku. Nad zastavljenim proračunom je bil zelo razočaran poslanec italijanske narodne skupnosti, ki je zatrnil, da jim vlada že več let stalno zmanjšuje sredstva (37. izredna seja DZ, 11. 12. 2003). Še eno burno razpravo so poslanci opravili, preden se je začelo šteti 1. »evropsko« leto: 30. decembra so se zbrali na izredni seji, kjer so obravnavali zahtevo za razpis zakonodajnega referendumu o zakonu o izvršitvi 8. točke odločbe ustavnega sodišča Republike Slovenije ali po domače – o referendumu o izbrisanih. Že ničkolikokrat slišana stališča opozicije, ki je referendum zahtevala, je strnjeno povzel Igor Štemberger iz SMS:

Vendar tudi ustavno sodišče ste pretentali z zamudo roka oddaje. Po naši oceni je predsednik državnega zbora za to objektivno odgovoren, ne premore pa toliko ponosa, da to napako prizna. Izgovori na službe državnega zbora tukaj ne vzdržijo. Podobno je ravnal tudi njegov strankarski kolega, minister za notranje zadeve, ki samovoljno ni uresničeval zahteve ustavnega sodišča, pripravil tako imenovani tehnični zakon o izbrisanih in prevabil žogico odgovornosti na državni zbor. Seveda mu je pri tem asistiral večina vladnih strank, ki se sedaj prav tako sprenevedajo ter dvigujejo roke od soodgovornosti za vse zaplete na temo izbrisanih ... Tudi tokrat vladna koalicija ni bila pripravljena upoštevati stališča

opozicije, ki so bila jasna: samo zagotoviti individualno obravnavo in s tem zaključiti to mračno zgodbo (38. izredna seja DZ, 30. 12. 2003).

V imenu koalicije so na »fatamorganski odlok«, kakor ga je imenovala Irma Pavlinič Krebs, odgovarjali tudi v Desusu, poslanec Vojko Čeligoj se je izrazil takole: »... storjeno napako moramo popraviti; in kot to sedaj vemo, bodi to z zakonom ali brez njega. Referendum seveda odsvetujemo iz mnogih razlogov. Odklanjamo politiziranje zadeve ... (38. izredna seja DZ, 30. 12. 2003). Za datum referendumu je bil določen 22. januar. Na to odločitev je trideset poslancev zbralo podpise in od ustavnega sodišča zahtevalo presojo (Delo, 3. 1. 2004: 2).

Takoj po vstopu v »evropsko leto« je svoj odstop z mesta poslanca italijanske narodne skupnosti najavil Roberto Battelli, kot razlog pa je navedel predvsem nezadovoljstvo s položajem narodnih skupnosti in nepripravljenost Republike Slovenije, da uredi to področje. Pri njegovem mnenju so ga podprli tudi poslanka madžarske narodne skupnosti v Sloveniji Maria Pozsonec ter ostali predstavniki obeh narodnih skupnosti v Sloveniji (Delo, 7. 1. 2004: 2). Sicer pa so bili izbrisani tema, ki je popolnoma zaposlila Slovenijo. Časopisi so se dnevno polnili s komentarji in poročili na to temo; oglašalo se je Društvo izbranih in njihov pravni zastopnik Matevž Krivic, razni pravni strokovnjaki, pa tudi posamezna civilna društva in posamezniki. Ustavno sodišče je do svoje odločitve zamrznilo referendumsko pobudo, v LDS pa so se trudili najti kompromis, vendar koalicija Slovenija ter njen vodja Janša na to nista pristala (Delo, 10. 1. 2004: 2).

Delo poslancev je seveda teklo tudi mimo tega dogajanja. Tako je ustavno komisijo čakala odločitev glede državnih simbolov. Le-ta je padla začetek februarja in je odložila razpravo v nedogled (Delo, 9. 2. 2004: 2). Koncu dela pa se je bližala tudi preiskovalna komisija primera »Petek«.

Konec meseca je ustavno sodišče zavrnilo zahtevo poslancev LDS za presojo razpisa referendumu o izbranih in določilo nov datum konec marca. Debata o zakonu, ki naj bi uredil status izbranih, je koristila predvsem SDS, saj ji je glede na Delo Anketo podpora počasi rasla. Stranka si je od tega tudi veliko obetala, saj je dejala, da bo vlada morala odstopiti, če bo referendum uspel (Delo, 26. 1. 2004: 2).

Sicer pa je DZ na redni januarski seji enoglasno potrdil pogodbo o pridružitvi EU, ratificiral pa je tudi sporazum med Slovenijo in Svetim sedežem (33. redna seja DZ, 28. 1. 2004).

V začetku februarja je ministrstvo za notranje zadeve začelo izdajati prve odločbe izbrisanim na podlagi odločbe ustavnega sodišča iz dne 3. aprila 2003. Ministrstvo je s tem začelo izvajati zakon, za katerega je opozicija vložila pobudo za referendum, ki je bil zdaj že napovedan za začetek aprila. SDS je ob tem ministru Radu Bohincu napovedala interpelacijo (Delo, 9. 2. 2004). Tej tematiki kar ni in ni hotelo biti konca. Naveličali so se je časopisi; tako je odgovorni urednik Dela 16. februarja objavil tole odločitev: »Ker so se poslanci zaradi izbranih očitno odločili priskutiti volivcem demokracijo, pri tem Delo ne želi več sodelovati. Za tako poniglavo izigravanje pravne države se nam je kratko malo uprlo zapravljeni najboljši časopisni prostor.« (Delo, 16. 2. 2004: 2) Tri dni pred tem so skupina poslancev iz SMS, SLS in poslanka madžarske narodne skupnosti Maria Pozsonec pozvali kolege, naj podpišejo nov predlog ustavnega zakona o izbranih; zanj je bilo potrebno zbrati 60 podpisov, da bi ga lahko vložili v postopek. Janša se je tem podpisom odrekel, češ da je predlog prišel prepozno (Delo, 16. 2. 2004: 2).

Tako se je politično dogajanje vsaj za nekaj časa osredotočilo na druga področja. Ker so se bližale volitve v evropski parlament, na katerih bo kot članica Evropske unije sodelovala tudi Slovenija, so stranke že objavljale liste kandidatov. LDS in Desus sta se odločili nastopiti skupaj, z nosilcem liste Jelkom Kacinom, nosilec liste SLS pa je postal njen bivši predsednik in kmetijski minister Franci But. SDS in NSi sta svoji listi napovedali že konec prejšnjega leta: na demokrati je prvo mesto zasedel dr. Miha Brejc, na drugi pa Lojze Peterle. V Evropski komisiji so tačas že sodelovali predstavniki držav bodočih članic, dr. Janez Potočnik je bil dodeljen komisarju za širitev, Günterju Verheugnu (Delo, 23. 2. 2004: 2).

Točke, ki so jih »izbrisani« prinesli SDS, so se odražale tudi v Delovi Anketi. Tako je ta februarja pokazala, da je Janševa stranka že, sicer rahlo, prehitela LDS: če bi volivci volili v danem trenutku, bi se jih za prvo odločilo 18,1 %, za drugo pa 17,8 % (Delo, 1. 3. 2004: 2). Vprašani so ocenjevali tudi delo vlade in parlamenta ter oba ocenili izjemno slabo – da parlament dela slabo jih je menilo kar 63,8 %, medtem ko je vlado slabega delovanja obdolžilo 57,7 % vprašanih.

Februarsko zasedanje je prineslo nekaj pomembnih potrditev: DZ je ratificiral pogodbo severnoatlantskega sporazuma, opravili so drugo obravnavo Zakona o sodelovanju med DZ in vlado v zadevah Evropske unije (34. redna seja DZ, 24. 2. 2004), potrdili pa so tudi zakon o volitvah v evropski parlament, pri katerem so izglasovali ženske kvote: zakon je naložil strankam, da na liste postavijo vsaj 40 % žensk oz. v konkretnem primeru vsaj 3 od 7, vsaj ena izmed njih pa mora biti v prvi polovici (34. redna seja DZ, 26. 2. 2004).

27. februarja so v SDS vložili kar dve interpelaciji, prvo zoper ministra za zdravstvo Dušana Kebra, drugo zoper notranjega ministra Rada Bohinca. Pozicioniranje glasov je kazalo na tesen izid, vse bolj očitno je bilo, da bo najbrž jeziček na tehtnici na eno ali drugo stran prevesila ravno ljudska stranka. Tema o izbrisanih se je še kar vlekla. Ker je konec februarja ustavno sodišče razsodilo, da je večina alinej, ki sta jih za referendum pripravili SDS in NSi, v nasprotju z ustavo, sta stranki sredi marca vložili novo pobudo za razpis zbiranja 40 000 potrebnih podpisov (Delo, 16. 3. 2004: 2). Predsednik republike pa je razpisal volitve za Evropski parlament, ki naj bi sledile 13. junija.

Od tu naprej se zdi, kot da so se stvari dogajale z veliko naglico in zelo zgoščeno. Opozicija vsekakor ni izpustila nobene priložnosti za spodkopavanje vlade. Na drugi strani pa se je zdelo, kot da hočejo koalicijski poslanci nekako svojemu bivšemu premieru vrniti za vse njegove muhe in so marca že tretjič zavrnil Drnovškov predlog za predsednika Računskega sodišča. Prav tako ni ustrezne podpore dobila kandidatka za Eurojust, Barbara Brezigar, tako da je moral predsednik države nadaljevati z iskanjem primernih kandidatov (Delo, 23. 3. 2004: 2).

Na marčevski redni seji so poslanci nato obravnavali obe interpelaciji: zoper zdravstvenega ministra Kebra je poslanec iz NSi pripravil dolg seznam očitkov, katerih skupni imenovalec je bilo pretrgano zaupanje državljanov zdravstveni sistem ter prelamljanje prisege, ki jo je minister dal ob svoji potrditvi leta 2000 (35. redna seja, 29. 3. 2004). Pri glasovanju interpelacija ni uspela. Naslednji dan so poslanci na zagovorniški stol posedli notranjega ministra Bohinca, katerega so bremenili predvsem očitki, povezani z izbrisanimi. Tudi ta interpelacija ni uspela, podprla pa jo je SLS. Šele v tem trenutku so prišle do izraza besede Janeza Janše, ki je že teden pred odločanjem o interpelacijah dejal, da bi bilo možno zaradi razpada koalicije izpeljati predčasne volitve na dan evropskih volitev. Rop mu je na to takrat odgovoril, da bi bile predčasne volitve izjemno slabe za Slovenijo, ker da je treba pred vstopom v EU še veliko narediti, vlada pa da namerava svoje obveznosti izpeljati do konca in pravočasno (Delo, 29. 3. 2004: 2). Po glasovanju o obeh interpelacijah je premier sklical vrh koalicijskih strank, kamor pa ni povabil SLS. Svojo odločitev je obrazložila s tem, da so se obveznosti ljudske stranke v koaliciji končale z njenim glasovanjem proti notranjemu ministru, zato bo izključena iz vseh koalicijskih usklajevanj. Ministri so zaenkrat ostali v vladi, koalicija pa je sedaj skupaj štela 49 glasov (Delo, 5. 4. 2004: 2).

29. marca je Slovenija praznovala vstop v Organizacijo severnoatlantske pogodbe (Nato), kmalu nato, 4. aprila, pa na referendumu odločala o zakonu o izbrisanih, na katerem so volivci z veliko večino, kar 94,6 %, zavrnilo tehnični zakon, ki naj bi urejal to problematiko

(Delo, 5. 4. 2004: 2). Janez Janša je ob tem dejal, da bo morda oblast zdaj le premislila o tem, da bi nastalo situacijo reševala z ustavnim zakonom, ki ga je predlagala koalicija Slovenija, ter da pričakujejo Bohinčev odstop. Tudi v SLS so se rezultata razveselili, saj je le-ta potrdil njihovo odločitev v primeru interpelacije notranjega ministra, dodali pa še, da so s tem odločanjem volivci slovenski politiki poslali jasen signal, kako naprej ter izrazili veliko »nezaupnico vladi« (Delo, 5. 4. 2004: 2). Videti je bilo, da SLS sestopa z oblasti ni jemala kot nekaj tragičnega in se je kar zlahka vživela vlogo opozicijske stranke. Na zadnji dan marca so bivši predsednik države Milan Kučan ter nekateri ugledni ljudje iz gospodarstva, kulture in politike ustanovili društvo Forum 21, za katero pa so trdili, da ne bo preraslo v politično stranko ter se bojevalo za sedeže v parlamentu, pač pa bo »z analizami bogatilo podlage za določanje politični, družbenih in kulturnih elit, po drugi strani pa se bo s preišljenimi javnimi dejanji odzivalo na dogajanje v političnem prostoru« (Delo, 31. 3. 2004: 2).

Aprila je poslance čakalo veliko dela: že takoj na začetku so na redni seji potrdili, da bodo v času od 1. maja 2004, torej vstopa Slovenije v EU, pa do volitev v Evropski parlament 13. junija, Slovenijo v njem predstavljali kar tisti poslanci, ki so sedaj tam opravljali funkcijo opazovalcev (42. izredna seja DZ, 5. 4. 2004). V nadaljevanju so podprli izhodišča za nekatere ustavne spremembe, seznanili pa so se tudi z odstopi petih ministrov: gospodarska ministrica Tea Petrin in minister brez listnice za evropske zadeve Janez Potočnik sta se funkciji odpovedala zaradi prevzema druge funkcije; minister za kmetijstvo Franci But, minister za promet in zveze Jakob Presečnik ter minister za pravosodje Ivan Bizjak pa so s položaja odstopili zaradi izstopa SLS, ki jih je predlagala, iz koalicije. Še isti dan je premier že pripravil zamenjave: na mesto kmetijskega ministra Milana Pogačnika, na mesto prometnega ministra Marka Pavliho ter za vodjo pravosodnega resorja Zdenko Cerar. Zlasti na slednji predlog so imeli koalicijski poslanci veliko pripomb, oglasil pa se je tudi minister za zunanje zadeve, Dimitrij Rupel, in kolege iz LDS pozval, naj Cerarjeve ne podprejo, saj bi to pomenilo »posmeh uresničevanju evropskih standardov v pravosodju« (Delo, 19. 4. 2004: 2). Ministri so dobili podporo v matičnih telesih ter bili tudi na plenarnem zasedanju potrjeni kot lista (43. izredna seja DZ, 20. 4. 2004).

Z notranjimi spori se je že dlje časa soočala Stranka mladih Slovenije, kar se je konec aprila pokazalo tudi v izstopu predsednika poslanske skupine Igorja Štembergerja in podpredsednika stranke Tadeja Slapnika. Štemberger je potem nastopal kot samostojni poslanec (Delo, 19. 4. 2004: 2).

Z mesecem majem se je uresničila dolgoletna želja vseh Slovencev – postali smo polnopravni člani Evropske unije, slovenska zastava je zaplapolala skupaj s 24 drugimi.

Praznovalo se je po vsej Sloveniji, še najbolj pa na zahodni meji, v Novi Gorici, kjer je padla še zadnja »železna zavesa« v Evropi. Na slovesnosti, katere se je udeležil tudi sam predsednik Evropske komisije Romano Prodi, so odstranili železno ograjo, ki je leta ločevala dva dela istega mesta: Novo Gorico na slovenski in Gorizo na italijanski strani. Medtem ko se je tega dogodka veselila vsa Slovenija, se sosedje niso kaj dosti zmenili za dogajanje ob meji – iz urada predsednika vlade Berlusconija so sporočili, da je premier vmes med proslavami, ravno takrat, ko bi lahko prišel v Novo Gorico, za nekaj ur dobil gripo (Delo, 3. 5. 2004: 2).

Vendar pa ta ignoranca ni zmotila slovenskega navdušenja in priprav na prve evropske volitve. V DZ je opozicija zaostriala dogajanje. Za izredno sejo, na kateri so poslanci obravnavali predvsem primere korupcije, je zahtevala neposredni televizijski prenos, vendar ga je dosegla samo za nekaj ur zaradi drugih, že sklenjenih pogodb (Delo, 10. 5. 2004: 2). V SDS so bili razočarani, ker so jim vladne stranke kar naprej jemale besedo, zato so pri sprejemanju poročila o delu preiskovalne komisije DZ o domnevnem povzročanju škode v slovenskem elektrogospodarstvu, katero je vodil poslanec SDS Kelemina, najavili obstrukcijo. V obstrukciji se je jim pridružila tudi NSi. Koalicija je potem brez težav sprejela sklep, da zavrača ugotovitve in ocene preiskovalne komisije (44. izredna seja DZ, 6. 5. 2004). V nadaljevanju je sledila točka o korupciji in klientelizmu, zato se je opozicija vrnila v dvorano. Vendar je na koncu, še pred sprejemanjem sklepov tudi tokrat zapustila sejo, skupaj z nacionalno stranko, z istim razlogom kot prej. V naslednjih dneh sta potem SDS in NSi napovedali, da se kolegija predsednika DZ ne nameravata več udeleževati zaradi kršitev poslovnika in prirejanja poslovniških razlag dnevnopolitičnim potrebam vladne večine, teh pa je bilo preveč, da bi jih lahko še naprej dopuščali. Povedali sta še, da na kolegiju ne bosta sodelovali toliko časa, dokler ne bo omogočeno korektno sodelovanje (Delo, 12. 5. 2004: 2). Vendar so poslanci kljub nasprotjem znali pokazati, da znajo v pomembnih trenutkih stopiti skupaj in podpreti dober zakon, ne glede na to, iz katere poslanske skupine so predlagatelji. Tako so se lepo poenotili v primeru zakona o javni rabi slovenščine, kateremu so vse poslanske skupine napovedale podporo in ga v prvi obravnavi tudi potrdili (36. redna seja DZ, 17. 5. 2004). Na tej seji so poslanci še dokončno ustanovili dva nova odbora DZ, ki bosta zadolžena za evropske zadeve, izvolili pa so tudi njuni predsedstvi.

Evropske volitve so prišle hitro – 13. junij je marsikomu prinesel presenečenje. Potekale so po proporcionalnem sistemu, tako kot po vsej EU, izbranim pa so prinesle petletni mandat. Od volitev so oboji pričakovali veliko, tako koalicijske kot opozicijske stranke, vsi v upanju, da bodo volivci potrdili njihovo politiko. Če so javnomnenjske raziskave še teden pred odločilnim dnem napovedovale veliko vodstvo največje parlamentarne stranke LDS, so

rezultati volitve pokazale nasprotno: veliko zmago je z dobrimi 23 % glasov osvojila sicer mala stranka Nova Slovenija, tik za petami ji je sledila LDS z skoraj 22 %, z malo večjo razliko pa njej SDS z dobrimi 17 %. Te stranke so si priborile po 2 poslanca v Evropski parlament, sedmega je primaknila še združena lista (Delo, 14. 6. 2004: 1). Poraženka je bila SLS, ki je sicer za 0,3 % glasov ostala brez poslanca. Udeležba na volitvah je bila zaskrbljujoče nizka, pod 30 %, kar je vzpodbudilo nemalo razprav o vrednosti evropskega parlamenta (Delo, 14. 6. 2004: 2).

Evrovolitve so prinesle kar nekaj sprememb v DZ, saj vloga evropskega poslanca ni združljiva s funkcijo slovenskega. Štirje izmed poslancev domačega parlamenta so bili na volitvah izvoljeni za evropski parlament, med njimi tudi predsednik in podpredsednik DZ, Borut Pahor ter Miha Brejc, za katera je bilo potrebno izbrati namestnika.

Svoje delo je končala parlamentarna preiskovalna komisija, ki je raziskovala ozadje napada na novinarja Večera Mira Petka. Njen predsednik Mirko Zamernik je dejal, da njeno delo ni bilo uspešno, ker naročniki napada še niso na sodišču (Delo, 14. 6. 2004: 2). Delo te komisije je zaznamovalo predvsem stalno opozarjanje njenega predsednika, da razni organi, predvsem policija in državno tožilstvo, ne sodeluje z njimi, ki so večkrat prerasli tudi v pozive o zamenjavi vodilnih v teh službah. Dokončno se je o spremembah ustave izrekla tudi ustavna komisija, ki je podprla še tri predloge: da se v ustavo zapiše enakopravnost moških in žensk pri kandidaturi na volitvah, pravica do pokojnine ter enakost invalidov (Delo, 21. 6. 2004: 2).

Opozicija je sedaj, še dodatno opogumljena z rezultati volitev, resno vzela v roke zadnje možnosti, ki jih je še dopuščal delovni čas parlamenta. 23. junija je krog Nove revije – krog intelektualcev, kulturnikov in politikov, med katerimi je bilo videti predvsem take iz vrst SDS in NSi, ustanovil javno tribuno Zbor za republiko. Njenega ustanovnega zbora se je udeležil tudi zunanji minister Dimitrij Rupel in imel tam slavnostni govor. Tema večera je bila predvsem trenutno stanje v slovenski politiki, Lojze Peterle pa je takole opisal namen Zbora za republiko: »Ne gre za ustanavljanje niti stranke, niti koalicije ... gre za diagnozo sedanjega stanja in podporo tisti politični opciji, ki državo lahko popelje v novo prihodnost« (Delo, 24. 6. 2004: 2). Na sestanek Zbora za republiko je prišel tudi Borut Pahor, bil je edini gost večera bolj »leve« usmeritve, ki je v svojem govoru zatrdil, da Slovenija potrebuje spremembe, vprašanje pa je, ali je potreben nov Demos (Delo, 24. 6. 2004: 2). Dva dni za tem je premier Rop na strankarskem srečanju predlagal razrešitev zunanjega ministra, ker se je njegovo zaupanje vanj zmanjšalo, prav tako pa mu je očital večkratno vmešavanje v notranjepolitične zadeve, kritiziranje vlade, oboje večkrat na strani opozicije ter udeležbo na ljudski tribuni Zbora za republiko kljub nasprotovanju vlade (Delo, 28. 6. 2004: 2). Za

njegovo zamenjavo je predlagal Iva Vajgla, trenutno veleposlanika v Nemčiji. V SDS, NSi in SLS so to odločitev označili kot »dokaz arogance premiera Ropa in največje vladne stranke« (Delo, 28. 6. 2004: 2), sam Rupel pa je komentiral takole: »Predlog o moji razrešitvi je partijska kazen in partijska izključitev, kar pomeni, da se vračamo v stare čase ... S takšno liberalno demokracijo težko sodelujem. To ni to, kar smo ustanovili leta 1994.« (Delo, 28. 6. 2004: 2)

Znotraj LDS so zamenjavo Rupla pozdravili z aplavzom, Odbor za zunanjo politiko pa je podprl tudi novega kandidata. To sejo so bojkotirale SMS, SDS, SLS in NSi, ker po njihovem mnenju zaslišanje kandidata ni bilo v skladu s poslovníkom (Delo, 5. 7. 2004: 2). Dimitrij Rupel pa se je odločil, da se bo vrnil v parlament.

Na zadnji redni seji tega mandata so se poslanci uradno seznanili z odstopom predsednika DZ Boruta Pahorja, katerega je do izvolitve novega nadomeščal podpredsednik Valentin Pohorec kot najstarejši na tej funkciji. Tako je omogočil izvolitev novega predsednika še pred parlamentarnimi počitnicami, enako je storil tudi Miha Brejc, Pahor pa je naznanil, da bo v okviru politične skupine socialistov, kamor se je vključila združena lista, kandidiral za predsednika evropskega parlamenta (38. redna seja DZ, 9. 7. 2004). Poslanci so za novega predsednika DZ potrdili kandidata združene liste Ferija Horvata, Slovenska demokratska stranka pa je za podpredsednika namesto Brejca predlagala bivšega zunanjega ministra Dimitrija Rupla, ki je od 7. 7. 2004 nastopal kot njen poslanec, vendar ni dobil potrebne večine (38. redna seja DZ, 12. 7. 2004). Tone Partljič je ob tem dejal, da bi se jim še krave smejale, če bi LDS podprla Rupla za podpredsednika parlamenta (Delo, 14. 7. 2004: 2), Miran Potrč pa je pokomentiral, da bi bil kandidat lahko izvoljen, če bi le na sejo prišli vsi opozicijski poslanci, saj so mu za potrditev manjkali le štiri glasovi (Delo, 14. 7. 2004: 1). Čisto za slovo so poslanci potrdili zakon o javni rabi slovenščine, kjer so poudarili predvsem njegovo novo kakovost, ki je nastala ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo, namreč možnost uporabe slovenščine kot uradnega jezika te skupnosti držav, ki je s tem postala enakovredna tako angleščini, nemščini, francoščini kot vsej ostali družini jezikov Evropske unije.

To pa še ni bilo zadnje zasedanje poslancev. Opozicija, posebej tudi ljudska stranka, je poskušala s podpisi izsiliti več sej o perečih temah, vendar so jih poslanci koalicije zavračali z ugovorom, da ne bodo podpirali brezplačne volilne promocije. Zadnjega avgusta so se tako vendarle še zbrali na 50. izredni seji DZ v tem mandatu, na kateri so razpravljali o interpelaciji zoper celotno vlado, ki jo je pripravila opozicija kar na 44 straneh in podprla s kupi dokumentov (Delo, 6. 9. 2004: 2). Janez Janša, ki je kot prvi govornik razgrnil svoje argumente, je najprej razložil, kaj interpelacija kot institut nadzora opozicije nad vlado

pomeni ter poudaril, da ni nujno, da se vedno konča z izglasovanjem nezaupnice, pač pa enostavno pomeni razpravo o delu vlade, kar je na koncu mandata zelo primerno. Ob tem je zavrnil Ropove očitke, da gre za zlorabo tega instituta, saj je to ustavna in legitimna pravica opozicije, katere se odgovorna vlada ne bi smela bati. V nadaljevanju je nanizal tri ključne točke: vlada ni izpolnila danih obljub; vlada je zamudila številne ugodne priložnosti za državo; v času njenega vladanja sta se v državi razmahnila korupcija in klientelizem (50. izredna seja DZ, 31. 8. 2004). Premier Rop je očitke seveda zavrnil, češ da so pavšalni ter dejal, da opozicija izkorišča predvolilno obdobje za nabiranje točk. Potem je naštel uspehe vlade, ki jih je nanizala v zadnjem mandatu, kamor poleg vstopa Slovenije v EU in Nato sodi tudi zmanjšanje inflacije ter povečana gospodarska rast. Z rezultati uspešnega delovanja vlade na posameznih resorjih so mu pomagali tudi ministri, ki so na koncu tudi uspeli prepričati večino poslancev. Glasovanja sicer ni bilo, odvijala se je le razprava, edina razlika je bila v tem, da so poslanci predstavnike vlade nagradili z aplavzom, opoziciji pa ni nihče ploskal, pod brk je dobila le očitke o zlorabljanju seje za predvolilno kampanjo (50. izredna seja DZ, 31. 8. 2004). V nadaljevanju seje so obravnavali predlog opozicije za razpis referendumu, tokrat o sistemskem zakonu, ki ureja status t.i. izbrisanih. Poslanci vladnih strank so najavili sklep, s katerim bi predlog gladko zavrnil. Opozicija je nato vsa zgrožena ugotovila, da hoče koalicija izvesti ustavni udar ter zaobiti ustavo, saj noben zakon, ne ustava niti poslovnik parlamentu ne omogočata, da pri prvem odločanju o predlogu referendumu le-tega zavrne. SNS, SMS, SLS, SDS in NSi so zato napovedale, da pri tem »masakru demokracije« ne bodo sodelovale (50. izredna seja DZ, 1. 9. 2004).

Tako se je končala predzadnja plenarna seja tretje legislature v samostojni Sloveniji. Septembrsko dogajanje je že sodilo v volilni golaž. Ankete so napovedovale volilne izide, tako je Delo Anketa 6. septembra LDS napovedala približno 25 % podpore, SDS 14 %, združeni listi še pol manj, velik delež vprašanih pa je bil ta še čas neopredeljen (Delo, 6. 9. 2004: 2). Stranke so kampanjo začele z medsebojnim merjenjem v programskih postavkah, končale pa predvsem z očitki na račun drugih. Primerjave možnih kandidatov so daleč največ možnosti kazale dosedanjemu premieru Ropu, drugi kandidat Janša je po anketah sodeč daleč zaostajal (Delo, 3. 9. 2004: 2). Nekatere stranke so si, hote ali ne, prislužile tudi odlično brezplačno promocijo: tako je v javnosti močno odmeval brutalen način priprtja predsednika ljudske stranke Janeza Podobnika, ki je ob aretaciji na meji padel čez ograjo (Delo, 27. 9. 2004: 2). Na ta incident so vestno kot še nikoli prej, čeprav je bilo priložnosti več kot dovolj, reagirali vsi predstavniki strank in obsodili to dejanje, hkrati pa podprli Podobnika v njegovih stališčih. Premier Rop je celo dejal, da bo Slovenija umaknila svojo brezpogojno podporo

Hrvaški pri pridruževanju Evropski uniji. To stališče so nekateri v Sloveniji pozdravili z velikim navdušenjem, iz Evrope pa so dali vedeti, da takšna odločitev ne bi bila najbolj modra. (Delo, 27. 9. 2004: 2). Bolj kot se je bližal »dan D«, bolj so politiki vseh barv pozivali volivce, naj se volitev udeležijo. Janša je na srečanju Zbora za republiko dejal: »pozabimo na stare zamere, stopimo skupaj« (Delo, 27. 9. 2004: 2), Rop, ki je tudi že naznanil, da bo v novem mandatu večina ministrov ostala na položajih, pa je na volitve klical kar neposredno.

Volitve so potekale na prvo oktobrsko nedeljo, pokazale pa so velik zasuk v volji in želji ljudstva, da se dolgoletna oblast vendarle zamenja. Na volitvah je z dobrimi 29 % glasov zmagala Slovenska demokratska stranka in tako skoraj podvojila rezultat izpred štirih let. Sledila ji je LDS s skoraj 7 % zaostanka, v primerjavi z volitvami 2000 je izgubila 12 % glasov. Združena lista se je z 10 % uvrstila na 3. mesto, ki je odstotkih rezultat zmanjšala za 2, izgubila pa le 1 poslanca, tako ji je v tem mandatu pripadlo 10 stolčkov. Novo Slovenijo je volilo 8,9 % ljudi in ji v primerjavi s prejšnjim volilnim letom prinesli 1 poslanca več, negativni trend iz leta 2000 pa je nadaljevala SLS s slabimi 7 %. Najbolj so se najbrž veselili v nacionalni stranki, ki je to leto osvojila 6,3 % in si v DZ prislužila 6 poslancev, torej 2 ali kar 50 % več kot v prejšnjem mandatu. Za mišji repek je v volilni prag uspelo preskočiti Desusu, kar je postalo tudi jabolko spora, vendar le za nekaj časa (Delo, 7. 10. 2004: 2). Janša, prvi kandidat za predsednika vlade, je namreč zahteval kontrolo vnosa podatkov, saj je bil prepričan, da stranka upokojujencev ni zbrala dovolj glasov, v tem primeru pa bi SDS pridobila kar 5 parlamentarcev. Čas je pokazal, da je Desusu le uspelo, med bodočim premierom in stranko pa ni ostala zamera: Desus je bila celo prva stranka, katero je Janša poklical na razgovor o morebitni sestavi vlade (Delo, 12. 10. 2004: 2). Izmed strank mandata 2000 – 2004 pa samo Stranki mladih Slovenije ni uspelo zbrati dovolj glasov za vstop v parlament.

Volivci so tokrat odrekli podporo kar precej dobro poznanim imenom na parlamentarnih kuloarjih. Tokrat se je v DZ vrnilo samo 41 poslancev, anketa pa je pokazala, da je kar 18 % ljudi, ki je običajno volilo LDS, letos svoj glas namenilo SDS (Delo, 9. 10. 2004: 2).

O morebitni sestavi vlade se ni govorilo takoj naslednji dan, kakor običajno; v SDS so dejali da zato, ker še ni uradnih rezultatov (Delo, 7. 10. 2004: 3). Tudi novinarjem ni bilo na razpolago veliko materiala za komentarje – s takšno situacijo se mlada Slovenija še ni soočila. So se pa v časopisih hitro spomnili na Janševo izjavo še pred volitvami, ko je na vprašanje medijev o možnem sodelovanju med LDS in njegovo stranko odgovoril s »Pustite se presenetiti« (Delo, 1. 10. 2004. 2), te možnosti pa tudi sedaj ni zanikala. Prav nasprotno so v

LDS odklonili vsakršno možnost za koaliranje z Janšo ter napovedali vlado v senci (Delo, 11. 10. 2004: 2). Po razglasitvi uradnih rezultatov pa je bilo slišati tudi možnost o koaliciji 2 + 2, kjer bi na eno stran tehtnice Janša postavil svojo SDS z NSi, na drugo stran pa združeno listo in liberalno demokracijo. V ZLSD so odgovarjali, da se bodo o morebitnem sodelovanju odločali sami, ne glede na liberalne demokrate, v LDS pa niso bili več tako proti takšni povezavi (Delo, 14. 10. 2004: 2). Nekateri so ugibali, da bi potrebne glasove za trdno koalicijo morda lahko zagotovila Nacionalna stranka – t.i. pomladni trojček SDS, NSi in SLS, jih je naštel točno 45- vendar se je ta odločila, da je njeno mesto v opoziciji in se s tem prva odpovedala sodelovanju v vladi (Delo, 25. 10. 2004: 2).

22. oktobra se je novi DZ sestal na ustanovni seji, na njej pa izvolil za svojega predsednika Franceta Cukjatija, za podpredsednika pa Saša Pečeta iz vrst nacionalne stranke in Vasjo Klavoro iz Desusa (Delo, 23. 10. 2004: 2). Delo zakonodajnega telesa je tako steklo v nov cikel.

5. Sklep

Delo parlamenta v mandatnem obdobju 2000 – 2004 lahko poskusimo oceniti čim bolj objektivno, kolikor nam dve leti kritične distance sploh dopuščata. V splošnem lahko rečemo da je deloval dobro, kakovostno, tako po vsebini kot tudi po organizaciji.

Delovanje DZ lahko ocenjujemo z dveh vidikov: prvi predstavlja področje organizacije dela in izvrševanja parlamentarnih funkcij, drugi pa politično igro in merjenje moči ne samo med strankami, ampak predvsem med dvema poloma – koalicijo in opozicijo.

Na področju organizacije dela je DZ v tem mandatu naredil nekaj velikih korakov. Leta 2002 mu je po dolgotrajnih dogovarjanjih uspelo sprejeti malo poslansko ustavo, nov poslovnik, ki je njegovo delo do neke mere racionaliziral, predvsem postopek sprejemanja proračuna in ostale zakonodajne postopke, saj je določil, da je prvo branje zakona opravljeno že s tem, ko je predlog zakona podan na mizo. Prav tako je uspel vnesti nekoliko več natančnosti v dnevni red, saj je bolj precizno določil čas razpravljanja, kar je omogočilo, da so poslanci pogosto prenatrpane dnevne rede vseeno speljali, preprečilo pa se je tudi žongliranje s točkami dnevnega reda (14. redna seja DZ, 2. 4. 2002).

Več dela je bilo z novim poslovnikom naloženega matičnim odborom, kar je v splošnem popravilo sliko nezadostne institucionalizacije DZ (Zajc, 2000: 105). Kljub temu je ostalo še kar nekaj neurejenega: med nova poslovniška pravila ob močnem nasprotovanju opozicije ni bilo mogoče vnesti določil o okrepitvi pristojnosti kolegija predsednika DZ, s čimer bi tako kolegij kot predsednik dobila več moči pri vodenju razprave in racionaliziranju razpoložljivega časa. Tu moramo omeniti, da je predsednik, še pred sprejetjem poslovnika, pa tudi potem, delo parlamenta vodil zelo modro in preudarno, s poslušanjem želje poslanskih skupin, s čimer je dostikrat preprečil vročo kri v DZ pa tudi kakšno večjo krizo. To lahko potrdimo npr. z njegovo odločitvijo, da bo na lastno odgovornost sklical žalno sejo v čast umrlemu dr. Jožetu Pučniku, kar so sicer poslanske skupine na kolegiju zavrnilo (Delo, 17. 1. 2003: 2) Prav tako je opoziciji, ki se je vedno pritoževala, da ji jemljejo besedo, večkrat namenil dodaten čas. Bolj učinkovito delo parlamenta pa še vedno ovira veliko število delovnih teles.

Tudi pri drugem fenomenu slovenskega DZ, velikem pomenu strank, na katerega je opomnil Drago Zajc (Zajc, 2000: 99), ni prišlo do sprememb. V DZ se je na volitvah prebilo 8 strank, kar je za majhno Slovenijo relativno veliko, izrazito pa se je pokazal tudi njihov velik vpliv na potek dogajanja v parlamentu. Slednje se je pokazalo pri že omenjenem spreminjanju poslovnika, ko je bilo govora o odločanju na kolegiju. Predlagatelji sprememb so se namreč

zavzeli, da bi odločitve v kolegiju predsednika DZ sprejemali z večino ponderiranih glasov, pri čemer bi imel predsednik poslanske skupine toliko glasov, kolikor poslancev šteje skupina. Predvsem opozicija se je tem spremembam ostro uprla, saj so imele do sedaj vse poslanske skupine v kolegiju enako vrednost, ne glede na število glasov. In tudi ostalo je tako.

Da se poslanci dobro zavedajo tudi svoje nadzorne funkcije nad vlado, se je pokazalo ob sprejemanju ustavnih sprememb. Vlada je vanje namreč vključila predlog, po katerem bi parlament sicer še vedno potrjeval mandatarja, listo ministrov pa predsednik države. S tem bi se povečala njena neodvisnost od DZ, saj ta ne bi mogel več izvajati nadzora ne nad posameznimi ministri ne nad vlado in jih klicati na odgovor (Delo, 8. 1. 2002. 2).

Poslanci obeh polov, koalicije in opozicije, so sicer v pomembnih trenutkih znali nastopiti tudi konstruktivno in podpreti dober zakon, še zlasti, kadar se je nanašal na pomembne zunanjepolitične odločitve, kot je bilo vključevanje v Evropsko unijo in Nato, ali urejal notranja občutljiva področja, npr. socialno politiko. Vendar vsaj v tem mandatu koalicija ni imela težav pri sprejemanju zakonov, saj je imela zelo veliko večino - vlado je podprlo kar 68 poslancev. Glasovalnemu valjarju koalicije, kot so to imenovali pri časopisu Delo, so se nemočni opozicijski poslanci poskušali postaviti nasproti s pogostim bojkotiranjem sej, zlasti v drugi polovici mandata, pa tudi z zbiranjem podpisov za referendum, katerih je bilo v tem mandatu nenavadno veliko. Poslanci, v tem primeru še posebej opozicijski, so pokazali, da so večji uporabljajca vseh instrumentov, ki jih omogoča poslovnik DZ, pa tudi vladne stranke niso zaostajale, kadar je šlo za pomembne zakone.

Z vidika politične igre se je pokazalo, kako pomemben prostor je DZ. Zlasti po odstopu premiera Drnovška je začela opozicija streljati z vsemi topovi: vlagala je interpelacije zoper ministre, zahtevala je izredne seje na temo gospodarskih afer, korupcije in klientelizma, postavljala je zahteve, bojkotirala seje in vlagala pobude za referendum. Novemu predsedniku vlade Antonu Ropu je Drnovšek zapustil kar nekaj žgočih tem, katere je opozicija s pridom izkoriščala in ga napadala z ostrimi vprašanji, na katera včasih ni bil pripravljen in je zato odgovarjal zmedeno. Nastala situacija je šla na roke opoziciji, ki je areno DZ začela izkoriščati tudi za predvolilno kampanjo – na koncu je vložila celo interpelacijo na celotno vlado. O njej pa niso glasovali poslanci na seji DZ, pač pa volivci na parlamentarnih volitvah, ki so sledile jeseni.

Na volitvah oktobra 2004 je zmagala Slovenska demokratska stranka in sestavila povsem drugačno, t.i. pomladno koalicijo, v katero se je vključil tudi Desus. Novo mandatno obdobje bo zato gotovo zanimivo za raziskovanje tako za politične analitike kot zgodovinarje, saj je vodstvo države in parlamenta prvič prevzela »druga« politična opcija. Po zaključeni

četrti legislaturi bi bilo zelo zanimivo potegniti vzporednice med zadnjima dvema mandatnima obdobjema ter primerjati zavzemanja dveh taborov slovenskega političnega prostora v obeh legislaturah: liberalnodemokratskega, ki je vladal do leta 2004 in se potem znašel v opoziciji in pomladniškega, ki je po dolgoletni opoziciji z volitvami 2004 pristal na vrhu.

Namen te diplomske naloge je bil osvetliti dogajanje v DZ v tretjem mandatnem obdobju samostojne poti slovenskega parlamenta. Pokazati smo želeli razvojne korake, ki jih je storil DZ na svoji poti v kontekstu širšega političnega in gospodarskega dogajanja ter spomniti na pomembnost in določnost njegovih odločitev za slovensko državo. Menimo, da je to delo doseglo svoj namen in odprlo možnosti za nadaljnje analize in kritike.

6. Viri in literatura

Viri:

Časopis Delo v letih 2000 – 2004, predvsem redna ponedeljkova rubrika Tedensko ogledalo na strani 2.¹

Seje državnega zbora v mandatnem obdobju 2000 – 2004:

1. redna seja DZ, 27. 10. in 10. 11. 2000, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&st=m&mandate=3&o=80&unid=SDZ3|3D0EC76E2DC187D4C12569840026AEA8> (14. 6. 2006).
2. redna seja DZ, 25. 1. – 1. 2. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&st=m&mandate=3&o=80&unid=SDZ3|6A1D73F429395932C12569C900482840> (14. 6. 2001).
3. redna seja DZ, 20. 2. – 2. 3. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&st=m&mandate=3&o=80&unid=SDZ3|FFB013CE34BEE94C12569D8004678FD> (16. 6. 2001).
5. redna seja DZ, 17. – 26. 4. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&st=m&mandate=3&o=80&unid=SDZ3|8D7665C69F3DD90BC1256A15002FE5A8> (16. 6. 2006).
7. redna seja DZ, 19. 6. – 19. 7. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=70&unid=SDZ3|DD1D0F20839D3D20C1256A54003BAC2A> (16. 6. 2006)
9. redna seja DZ, 14. 10. – 13. 11. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=70&unid=SDZ3|7CE69E3C2A771C43C1256ACB003D2392> (3. 7. 2006).
10. redna seja DZ, 20. 11. – 5. 12. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=70&unid=SDZ3|9E54BF61BA01D309C1256AE8003D64DD> (3. 7. 2006).
11. redna seja DZ, 18. 12. – 20. 12. 2001, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=60&unid=SDZ3|07BDB2EDEB0372B0C1256B04004C5D63> (3. 7. 2006).

¹ Natančnejši datumi in strani so navedeni v besedilu.

12. redna seja DZ, 22. 1. – 1. 2. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=60&unid=SDZ3|D67349425B9CAAFDC1256B2C00402491> (3. 7. 2006).
13. redna seja DZ, 19. 2. – 1. 3. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=60&unid=SDZ3|C8236B2FB86A54FEC1256B4900332072> (3. 7. 2006).
14. redna seja DZ, 19. 3. – 2. 4. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=60&unid=SDZ3|DC93F9C6E86B5023C1256B650038E397> (3. 7. 2006).
15. redna seja DZ, 16. 4. – 25. 4. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=60&unid=SDZ3|00C1993984F35A7AC1256B81002D42AE> (3. 7. 2006).
17. izredna seja DZ, 26. 4. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=50&unid=SDZ3|EF9AF9B9C534FD7EC1256BA400433646> (3. 7. 2006).
18. redna seja DZ, 23. 9. – 27. 9. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=50&unid=SDZ3|6788D4CE7204EEDCC1256C0200268771> (10. 7. 2006).
19. izredna seja DZ, 14. 5. – 16. 5. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=50&unid=SDZ3|37FD10B407C1324CC1256BB400492787> (3. 7. 2006).
19. redna seja DZ, 21. 10. – 25. 10. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=50&unid=SDZ3|5A5B08F71373628DC1256C020031AFF1> (10. 7. 2006).
21. izredna seja DZ, 9. 7. – 12. 7. 2002, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=40&unid=SDZ3|4CC5C6F4FEB41AADC1256BED0047A03A> (3. 7. 2006).
22. redna seja DZ, 27. 1. – 30. 1. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=40&unid=SDZ3|C7EDBC7D6BF3DE3DC1256C8D0034C2F1> (30. 7. 2006).
23. redna seja DZ, 24. 2. – 27. 2. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=40&unid=SDZ3|C7EDBC7D6BF3DE3DC1256C8D0034C2F1> (30. 7. 2006).

24. redna seja DZ, 24. 3. – 27. 3. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=40&unid=SDZ3|6ABB26741852B41BC1256CB5003D1DED> (30. 7. 2006).
27. redna seja DZ, 16. 6. – 19. 6. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=30&unid=SDZ3|865F69124925782BC1256D08004BFCEF> (16. 8. 2006).
28. izredna seja DZ, 27. 2. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=30&unid=SDZ3|D65BB47DBCF43931C1256CD9004973AE> (30. 7. 2006).
29. redna seja DZ, 29. 9. – 2. 10. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=30&unid=SDZ3|6AD076E85689C418C1256CE10032196C> (16. 8. 2006).
30. izredna seja DZ, 8. 4. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|B8399E96862D9C07C1256CFD0033D0E1> (16. 8. 2006).
30. redna seja DZ, 27. 10. – 30. 10. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=30&unid=SDZ3|5834BC39EA8E0D22C1256D660033F169> (27. 8. 2006).
31. redna seja DZ, 24. 11. – 28. 11. 2003, dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|A75AEBD30B5FF69BC1256DA90049A83A> (27. 8. 2006).
32. izredna seja DZ, 16. 7. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|27AFFB293A0EBCF5C1256D5F00455559> (27. 8. 2006).
33. izredna seja DZ, 8. 10. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|40D867328CD6E182C1256DB8003DD0FB> (27. 8. 2006).
33. redna seja DZ, 26. 1. – 29. 1. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|CAADC26E9C1214EBC1256DE100496974> (5. 9. 2006).
34. redna seja DZ, 23. 2. – 27. 2. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|C69C6A1EFCE3A8E3C1256DF600497596> (5. 9. 2006).

35. redna seja DZ, 22. 3. – 1. 4. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=20&unid=SDZ3|628187D8D19EA1BC1256E20003C05B5> (5. 9. 2006).
36. izredna seja DZ, 9. 12. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=10&unid=SDZ3|BC1C19A83763C3DC1256DF60047B539> (27. 8. 2006).
36. redna seja DZ, 17. 5. – 25. 5. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=10&unid=SDZ3|F86BA0FE14291261C1256E3C00373100> (5. 9. 2006).
37. izredna seja DZ, 11. 12. – 12. 12. 2003, <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=10&unid=SDZ3|54B823F3E5180B5BC1256DF10049A080> (27. 8. 2006).
38. izredna seja DZ, 30. 12. 2003, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=10&unid=SDZ3|344FD9E9F2130724C1256E0B0034BE24> (27. 8. 2006).
38. redna seja DZ, 9. 7. – 15. 7. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=10&unid=SDZ3|50D45EF5FF0B28A7C1256E90003238B0> (11. 9. 2006).
42. izredna seja DZ, 5. 4. – 9. 4. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=0&unid=SDZ3|7E47444E62CD257CC1256E6A0038BCCE> (5. 9. 2006).
43. izredna seja DZ, 19. 4. – 23. 4. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=0&unid=SDZ3|003EABA6E1AB9126C1256E7800268479> (5. 9. 2006).
44. izredna seja DZ, 6. 5. – 7. 5. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=0&unid=SDZ3|9765BE4567C93ABDC1256E84004843B9> (5. 9. 2006).
50. izredna seja DZ, 31. 8. – 1. 9. 2004, dostopna na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=97&cs=1&mandate=3&o=0&unid=SDZ3|0B165FA2A30FB897C1256EFA004B8F4E> (11. 9. 2006).

Literatura:

- Agh, Attila (2000): Parlamenti v vzhodni in srednji Evropi – deset let kasneje. V Tatjana Krašovec (ur.): *Razvoj slovenskega parlamentarizma. Kolokvij ob 10. obletnici parlamentarizma v Sloveniji. Zbornik referatov, koreferatov in razprav*, 11-25. Ljubljana, Državni zbor Republike Slovenije.
- Arter, David (2006): The Prime Minister in Scandinavia: 'Superstar or Supervisor'? V Nicholas D.J. Baldwin (ur.): *Executive Leadership and Legislative Assemblies*, 109-123. ZDA in Kanada: Routledge.
- Cohen Bell, Lauren (2006): Following the Leaders or Leading the Followers, The US President's Relation with Congress. V Nicholas D. J. Baldwin (ur.): *Executive Leadership and Legislative Assemblies*, 194-210. ZDA in Kanada: Routledge.
- Donaldson, Robert (2006): Russia. V Nicholas D. J. Baldwin (ur.): *Executive Leadership and Legislative Assemblies*, 235-247. ZDA in Kanada: Routledge.
- Državni zbor (2004): *Poročilo o delu državnega zbora v mandatnem obdobju 2000 – 2004*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=105&o=20&new=1#list> (15. 6. 2006).
- Herman, Valentine (1976): *Parliaments of the World*. London in Basingstoke: The MacMillan Press LTD.
- Hix, Simon (1999): *The Political System of the European Union*. Houndmills et al.: Palgrave.
- Norton, Philip (1993): *Does Parliament Matter?* New York et al: Harvester Wheatsheaf.
- Potrč, Miran (2000): Ob deseti obletnici prvih demokratičnih volitev. V Tatjana Krašovec (ur.): *Razvoj slovenskega parlamentarizma. Kolokvij ob 10. obletnici parlamentarizma v Sloveniji, Zbornik referatov, koreferatov in razprav*. 70-83. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Prunk, Janko (1998/2002): *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
- Prunk, Janko in Toplak, Cirila (2005): *Parlamentarna izkušnja Slovencev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Repe, Božo (2000): Pravne, politične podlage, okoliščine in pomen prvih demokratičnih volitev. V Tatjana Krašovec (ur.): *Razvoj slovenskega parlamentarizma, Kolokvij ob 10. obletnici parlamentarizma v Sloveniji, Zbornik referatov, koreferatov in razprav*. 26-69. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

- Repe, Božo (2001): Slovenija od medvojne federalne enote preko povojne jugoslovanske republike do samostojne države. Arhiv Republike Slovenije: *Od sanj do resničnosti. Razvoj slovenske državnosti*. 121-207. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
- Ribičič, Ciril (2000): *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: Samozaložba.
- Saalfeld, Thomas (1995): Die zentrale Rolle des Parlaments in London. Entwicklungstendenzen von Thatcher bis Major (1979 – 1994). V Steffani Winfried und Thaysen Uwe (ur): *Demokratie in Europa: Zur Rolle der Parlamente*. 95-117. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Testen, Petra (2005): Kje, kdaj in kako se je rodila ideja parlamentarizma? Abc različnih političnih sistemov in idej. V Barbara Vogrinc (ur.): *Analiza razvoja slovenskega parlamentarizma*. 10-44. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Zajc, Drago (2000): Slovenski parlamentarizem in učinkovitost slovenskega parlamenta. V Tatjana Krašovec (ur): *Razvoj slovenskega parlamentarizma, Kolokvij ob 10. obletnici parlamentarizma v Sloveniji, Zbornik referatov, koreferatov in razprav*. 93-114. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Zajc, Drago (2004): *Razvoj parlamentarizma. Funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Liberalna akademija.
- Žagar, Miha (1991): Predstavniško telo kot dejavnik demokracije. Parlament kot demokratična institucija v političnem sistemu in demokracija v parlamentu. V Stane Kranjc in Berni Strmčnik (ur): *Parlamentarizem: dileme in perspektive. Politološki dnevi Ankaran, 31. 5. in 1. 6. 1991*. 1-13. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.